

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYDSKE ÅRBØGER

2det HALVBIND

1912

UDGIVNE AF

H. P. HANSSSEN-NORREMOLLE, P. SKAU
OG N. ANDERSEN.

AABENRAA

I Kommission hos **Gyldendalske Boghandel**, København,
for Danmark, Sverrig og Norge.

Trykt i „Hejmdal“s Trykkeri, Aabenraa.

De tyske Rigsdagsvalg i Nordslesvig

1871—1912.

Af Nikolaj Andersen.

Ved det sidste tyske Rigsdagsvalg den 12. Januar 1912 blev Afstemningen i Nordslesvig en opmuntrende Sejr for Landsdelens danske Befolkning: i Sammenligning med Rigsdagsvalget for fem Aar siden havde det danske Stemmetail en Tilvækst af over 1800, medens Tyskerne tilsammen kun havde en Fremgang af 555 og Socialisterne af 465 Stemmer; og dertil kommer, at Tvangsfortyskningens nidkæreste Apostel, Dr. Hain, som Kandidat i første Valgkreds fik 178 Stemmer færre end i 1907.

Til en rigtig Bedømmelse af Forholdene vil det imidlertid være formaalstjenligt ikke blot at drage en Sammenligning mellem Stemmetallene ved de to sidste Rigsdagsvalg, men tillige og navnlig at betragte Stillingen paa Grundlag af de ved samtlige foregaaende Rigsdagsvalg i Nordslesvig afgivne Stemmer; og da der, saa vidt vides, ikke foreligger nogen senere samlet Oversigt over de paagældende Tal end den, der findes i »Haandbog i det nordslesvigske Spørgsmaals Historie« og kun gaar til 1898, skal der her i

al Korthed gives en Fremstilling af Resultaterne ved samtlige tyske Rigsdagsvalg i Nordslesvig siden 1871.

Fremstillingen vil dele sig i to naturlige Hoved-afsnit, idet der først vil blive hidsat en Række *absolute Tal*, nemlig Antallene af de virkelig afgivne danske, tyske og socialistiske Stemmer i mindre og større Distrikter, og der derpaa vil følge en Del *relative Tal*, d. v. s. Antallene af de danske, tyske og til Dels socialistiske Stemmer i Hundrededels-Forhold til Summen af de paagældende afgivne Stemmer, ligeledes indenfor enkelte og samlede Omraader.

De vedføjede Diagrammer vil forhaabentlig delvis kunne bøde paa Savnet af mange og lange Kommentarer.

A. Absolute Tal.

I. De danske Stemmer.

a. Byerne.

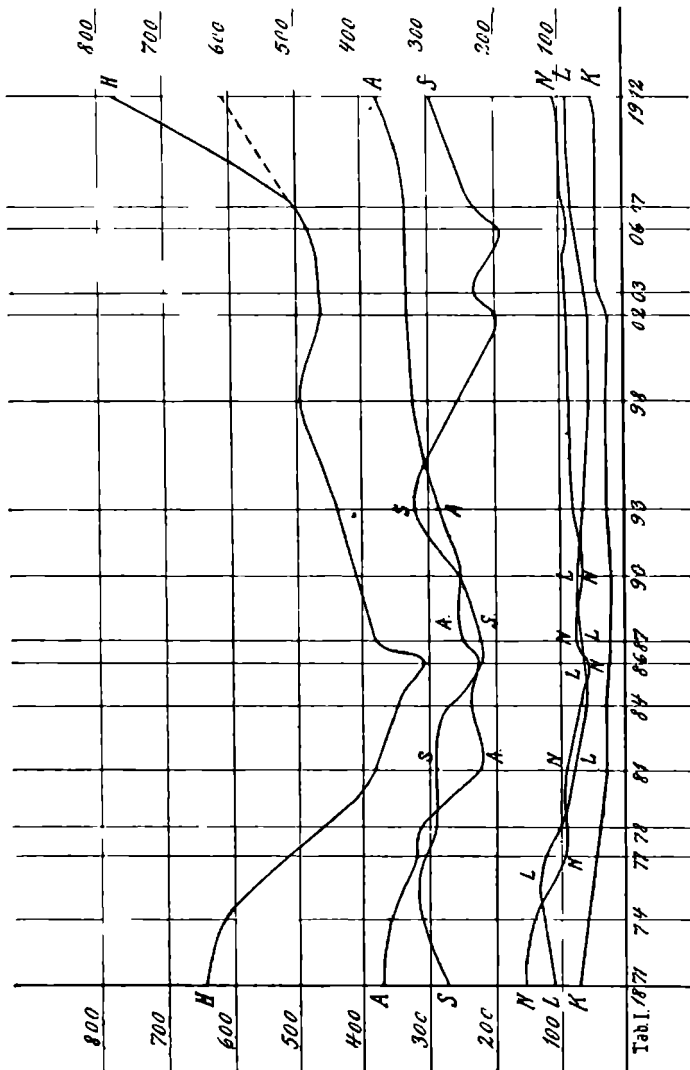
1. Købstæderne.

Først hidsættes Antallene af de i de nordslesvigske Købstæder Haderslev, Sønderborg, Aabenraa, Flensborg og Tønder siden 1871 afgivne danske Stemmer. For Tønders Vedkommende mangler dog enkelte Tal.

Aar	Haderslev	Sønderborg	Aabenraa	Flensborg	Tønder
1871	638	270	370	1578	—
1874	612	310	364	1400	—
1877	510	308	311	1233	—
1878	469	292	320	1494	—
1881	378	290	226	1328	—
1884	345	274	234	1628	—
1886	309	216	225	1024	—

Tabel I.

De danske Stemmatal i de enkelte Købstæder og Flækker.

H . Haderslev,
 S . Sønderborg,
 A . Aabenraa.

K . Kristiansfelt,
 N . Nordborg,
 L . Løgumkloster

Aar	Haders- lev	Sønder- borg	Aaben- raa	Flens- borg	Tøn- der
1887	379	225	250	797	—
1890	408	250	249	590	19
1893	434	320	292	471	21
1898	497	259	318	485	—
1902	462	198	—	—	—
1903	465	230	333	442	28
1906	488	191	—	—	—
1907	501	232	333	422	41
1912	777	296	374	456	80

I Haderslev By er der siden 1907 blevet indlemmet et Par Forstæder, som tidligere regnedes til Landdistrikterne; relativt er altsaa Tallet 777 i Aaret 1912 for højt, men hvor meget, fremgaar ikke af de officielle Valgresultater. I Aaret 1907 blev der indenfor det Omraade, der nu svarer til Haderslev Købstad, afgivet 665 danske Stemmer. — I Flensborg By er siden 1907 to Valgdistrikter bleven indlemmede, hvor der ved forrige Rigsdagsvalg afgaves tilsammen 9 danske Stemmer.

2. Fl æ k k e r n e.

Baade ublandede og fuldstændige officielle Tal haves fra Flækkerne Kristiansfelt, Nordborg, Augustenborg, Løgumkloster og Højer.

Aar	Kristi- ansfelt	Nord- borg	Augu- stenborg	Løgum- kloster	Højer
1871	68	150	9	111	—
1874	58	145	8	128	—
1877	48	93	5	125	—
1878	40	92	8	103	—
1881	29	90	2	75	—
1884	29	70	1	64	—
1886	23	59	2	—	—

Aar	Kristi- ansfelt	Nord- borg	Augu- stenborg	Løgum- kloster	Højer
1887	23	75	4	—	—
1890	21	65	1	71	9
1893	30	79	7	65	6
1898	30	87	11	54	—
1902	27	90	19	—	—
1903	38	94	11	62	3
1906	39	89	31	—	—
1907	45	90	31	78	10
1912	44	104	29	85	4

b. Landet.

1. Haderslev Østeramt.

Haderslev Østeramt deles naturligt i følgende tre Omraader:

1. Nordenfjordssognene: Gammel-Haderslev, Hammelev, Moltrup, Bjerning, Hjørndrup, Stepping, Frørup, Tyrstrup, Aller, Fjelstrup, Vonsbæk og Aastrup Sogne;
2. Søndenfjordssognene: Starup, Grarup, Osby, Halk, Vilstrup, Hoptrup og Vedsted Sogne;
3. Jærnvejssognene: Oksenvad, Sommersted, Maugstrup, Jægerup, Skrydstrup og Nustrup Sogne.

Over Talrækkerne betegnes Nordenfjordssognene med N. F., Søndenfjordssognene med S. F. og Jærnvejssognene med J. V.

Aar	N. F.	S. F.	J. V.	tilsammen
1871	1693	1132	815	3640
1874	1542	990	726	3258
1877	1412	911	635	2958
1878	1319	846	628	2793
1881	1204	721	575	2500
1884	1127	705	520	2352

Aar	N. F.	S. F.	J. V. tilsammen	
1886	1078	682	488	2248
1887	1083	748	534	2365
1890	1133	737	559	2429
1893	1229	772	645	2646
1898	1269	819	691	2779
1902	1330	806	700	2836
1903	1351	853	706	2910
1906	1332	835	719	2886
1907	1372	859	717	2948
1912	1346	1013	799	3158

2. Haderslev Vesteramt.

Haderslev Vesteramt kan ligeledes deles i tre Dele, nemlig:

1. Røddingegnen med Sognene: Rødding, Hygum, Lintrup, Hjerting, Skrave, Skoldborg, Jels, Øster-Lindet, Gram og Fol;
2. Toftlundegnen med Sognene: Toftlund, Tirslund, Bevtoft, Agerskov og Brandrup;
3. Hvidding Herred med Sognene: Hvidding, Roager, Vodder, Spandet, Højrup, Arrild, Skærbæk, Brons og Rejsby.

Over Talrækkerne betegnes Røddingegnen med R. E., Toftlundegnen med T. E. og Hvidding Herred med H. H.

Aar	R. E.	T. E.	H. H.	tils.
1871	1759	844	1093	3696
1874	1594	775	940	3309
1877	1392	716	863	2971
1878	1320	711	774	2805
1881	1194	641	742	2577
1884	1024	599	677	2300
1886	976	597	643	2216

Aar	R. E.	T. E.	H. H.	tils.
1887	1069	630	690	2389
1890	1059	665	711	2435
1893	1147	793	764	2704
1898	1252	817	852	2921
1902	1275	779	845	2899
1903	1316	797	909	3022
1906	1417	834	887	3138
1907	1419	817	876	3112
1912	1633	914	981	3528

3. Sønderborg Amt.

Sønderborg Amt deler sig af sig selv i følgende tre Distrikter:

1. Als Nørreherred med Sognene: Nordborg, Landsogn, Oksbøl, Havnbjærg, Svenstrup og Egen;
2. Als Sønderherred med Sognene: Ketting, Notmark, Adserballe, Tandslet, Lysabild, Kajnæs, Hørup og Ulkebøl;
3. Sundeved med Sognene: Ullerup, Sottrup, Dybbøl, Nyhøl og Broager.

Betegnelsen er her Als Nørreherred: A. N., Als Sønderherred: A. S. og Sundeved: Sv.

Aar	A. N.	A. S.	Sv.	tils.
1871	1053	1805	1271	4129
1874	1052	1829	1340	4221
1877	888	1675	1247	3810
1878	851	1526	1106	3483
1881	766	1442	1033	3241
1884	671	1351	981	3003
1886	599	1219	920	2738
1887	695	1321	1039	3055
1890	731	1300	1066	3097
1893	821	1338	1208	3367
1898	1001	1452	1414	3867

Aar	A. N.	A. S.	Sv.	tils.
1902	911	1255	1361	3527
1903	917	1282	1305	3504
1906	924	1250	1279	3453
1907	932	1261	1267	3455
1912	981	1450	1377	3808

4. A a b e n r a a A m t.

Aabenraa Amt falder naturligt i to Distrikter, nemlig:

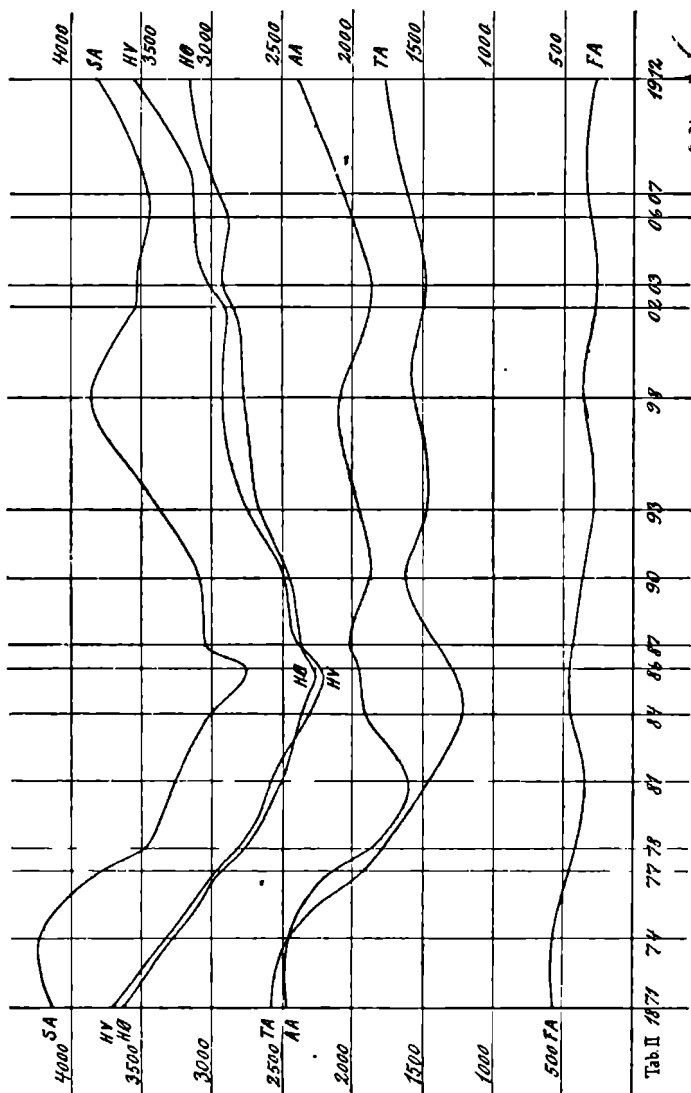
- a) Den nordvestlige Del eller Ris og Sønder-Rangstrup Herreder med Sognene: Bedsted, Hellevad, Egvad, Øster-Løgum, Løjt, Ris, Hjortkær og Bjolderup;
- b) Den sydøstlige Del eller Lundtoft Herred med Sognene: Uge, Ensted, Felsted, Varnæs, Graasten-Adsbøl, Kværs, Ringenæs, Holbøl (undtagen Hønsnap By, der hører til Flensborg Amt) og Klipleve.

Betegnelsen over Talrækkerne er for den nordvestlige Del: N. V., og for den sydøstlige Del: S. Ø.

Aar	N. V.	S. Ø.	tils.
1871	1161	1324	2485
1874	1111	1343	2454
1877	951	1203	2154
1878	822	1028	1850
1881	759	844	1603
1884	841	1058	1899
1886	830	1105	1935
1887	932	1074	2006
1890	856	1005	1861
1893	932	1031	1963
1898	932	1131	2063
1903	851	1024	1875
1907	877	1198	2075
1912	1069	1329	2398

Tabel II.

De danske Stemmetal i de enkelte Landdistrikter.

HO Haderslev Oesteramt,
 HV - Haderslev Vesteramt,
 SA Sonderborg Amt,

AA Aabenraa Amt,
 FA Flensborg Amt,
 TA - Tønder Amt.

5. Flensborg Amt.

Af Flensborg Amt regnes til Nordslesvig kun Bov, Hanved og Valsbøl Sogne samt Hønsnap By i Holbøl Sogn. I dette Distrikt er der siden 1871 blevet afgivet følgende danske Stemmer:

Aar	F. A.
1871	575
1874	558
1877	454
1878	403
1881	351
1884	456
1886	420
1887	408
1890	364
1893	286
1898	367
1903	267
1907	326
1912	282

6. Tønder Amt.

Af Tønder Amt hører til Nordslesvig kun den nordlige Del, Tønder Nørreamt, der kan deles i to Distrikter, nemlig:

- a) Den østlige Del med Sognene: Nørre-Løgum, Løgunkloster Landsogn, Hojst, Ravsted, Bylderup, Tinglev, Burkal, Hostrup, Tønder Landsogn og Abild;
- b) Den vestlige Del med Sognene: Romø, Ballum, Randerup, Mjolden, Døstrup, Brede, Visby, Møgeltønder, Daler, Emmerlev, Hjørpsted og Skast.

Betegnelsen over Talrækkerne er for den østlige Del: T. Ø. og for den vestlige Del: T. V.

Aar	T. O.	T. V.	tilsammen
1871	968	1616	2584
1874	910	1562	2472
1877	569	1339	1908
1878	500	1289	1789
1881	302	1167	1469
1884	290	911	1201
1890	574	1035	1609
1893	459	1020	1479
1898	398	1170	1568
1903	361	1111	1472
1907	482	1125	1607
1912	588	1173	1761

c. By og Land.

1. De enkelte Amter.

De efterfølgende Tal gælder for de enkelte Amter i deres Hjelhed, altsaa for By- og Landdistrikter tilsammen.

Til første Valgkreds hører: Haderslev Amt H. A. og Sønderborg Amt S. A.

Aar	H. A.	S. A.	tilsammen
1871	8042	4558	12600
1874	7237	4684	11921
1877	6487	4216	10703
1878	6107	3875	9982
1881	5484	3623	9107
1884	5026	3348	8374
1886	4796	3055	7851
1887	5156	3359	8515
1890	5285	3413	8698
1893	5814	3783	9597
1898	6227	4224	10451
1902	6224	3834	10058
1903	6435	3839	10274

Aar	H. A.	S. A.	tils.
1906	6551	3664	10215
1907	6606	3808	10414
1912	7507	4237	11744

Aabenraa og Flensborg Amter hører til anden og Tønder Amt til fjerde Valgkreds. Da det kun drejer sig om selve Nordslesvig, er Byerne Flensborg, Tønder og Højer udeladte af den efterfølgende Sammenstilling, hvor der over Talrækkerne benyttes følgende Afkortelser:

Aabenraa Amt: A. A., Flensborg Amt: F. A. og Tønder Amt: T. A.

Aar	A. A.	F. A.	T. A.
1871	2855	575	2695
1874	2818	558	2600
1877	2465	454	2033
1878	2170	403	1892
1881	1829	351	1544
1884	2133	456	1265
1886	2160	420	—
1887	2256	408	—
1890	2110	364	1680
1893	2255	286	1544
1898	2381	367	1622
1903	2208	267	1534
1907	2408	326	1685
1912	2772	282	1846

2. Hele Nordslesvig.

Til Slutning hid sættes Antallene af de danske Stemmer

a) i de nordslesvigske Købstæder og Flækker (Haderslev, Sønderborg og Aabenraa samt Kristiansfelt, Nordborg, Augustenborg og Logunkloster) tilsammen,

b) i alle nordslesvigske Landdistrikter (med Graasten) tilsammen og

c) i begge Dele tilsammen, altsaa i hele Nordslesvig.

Dertil maa dog bemærkes, at Tallene for Tønder Norreamt (Løgumkloster og Landdistrikterne) 1886 og 1887 ikke eksisterer i Virkelighed, men blot er kalkulerede*).

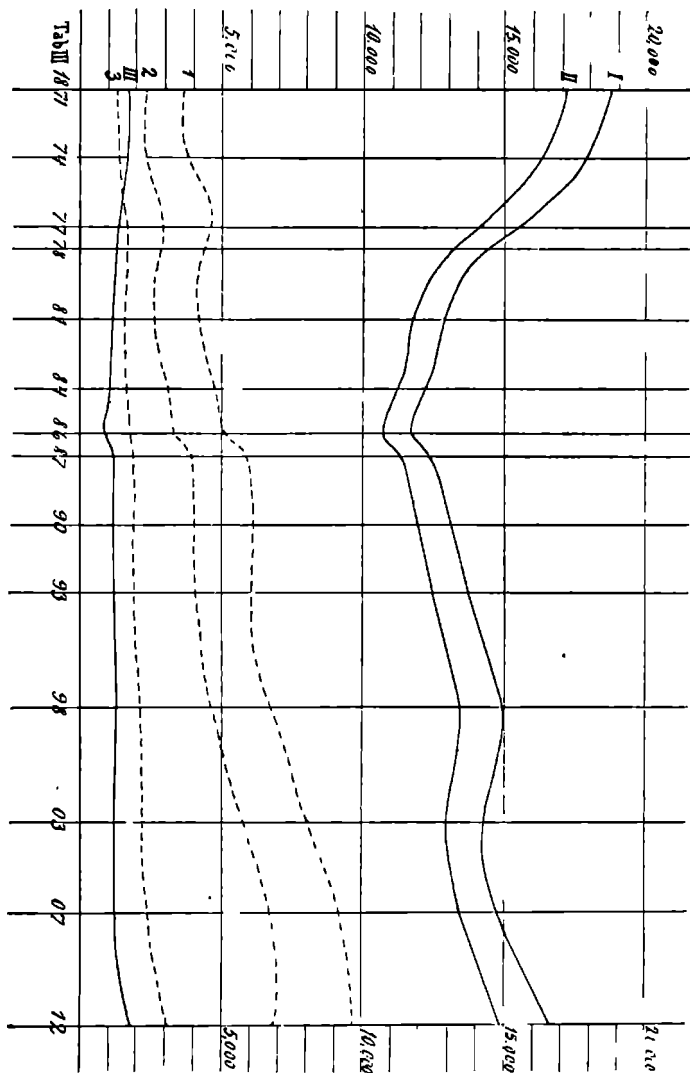
Aar	Byerne	Landdistrikterne.	Hele Nordslesvig
1871	1616	17109	18725
1874	1625	16272	17897
1877	1400	14175	15575
1878	1324	13123	14447
1881	1090	11741	12831
1884	1017	11211	12228
1886	899	10717	11616
1887	1023	11457	12480
1890	1065	11795	12860
1893	1227	12445	13672
1898	1256	13365	14821
1903	1233	12988	14221
1907	1310	13445	14755
1912	1709	14850	16559

Naar man betragter de hidtil anførte Tal, og navnlig naar man kaster et Blik paa de tilsvarende Diagrammer (Tab. I, II og III), vil det straks være iøjnefaldende, hvad der baade i det hele og i de enkelte Distrikter er karakteristisk for Bevægelsen i de danske Stemmetal. Vi har først i en Aarrække en stadig nedadgaaende Bevægelse, der er en naturlig Følge af den ved Haabet om en snarlig Opfyldelse af Pragfredens § 5 forarsagede vedvarende Udvandring. Mini-

*) Efter Haandbog i det nordslesvigske Spørgsmaals Historie.

Tabel III.

Danske og tyske Stemmetail.

- I. Danske St. i hele Nordsl. 1. Tyske St. i hele Nordsl.
 II. Danske St. i samtl. Landd. 2. Tyske St. i samtl. Landdistr.
 III. Danske St. i samtl. Byer. 3. Tyske St. i samtl. Byer.

mum naas i Aaret 1886; allerede Aaret efter kan der kendes en væsentlig Stigning. Efter at nemlig Projsen og Østerrig ved Traktat af 11. Oktober 1878 har erklæret, at Pragfredens femte Artikel er »sat ud af Kraft«, har Udvandringen i Syttenaars-Alderen begyndt at standse, og dette spores allerede i Aaret 1887, da det første større Antal hjemmeblevne Syttenaarige er naaet frem til Stemmeretsalderen. Fra nu af er Bevægelsen i Almindelighed jævnt opadgaande undtagen ved de første Valg i det nye Aarhundrede, da det berygtede Optantlaveri faar det danske Stemmetal til at synke en Del paa de fleste Steder; men efter at dette kunstige Tryk er blevet hævet, er der endelig atter indtraadt en naturlig Stigning.

Ved det sidste Rigsdagsvalg er det danske Stemmetal i

hele Nordslesvig naaet op over Tallet i	1877
de nordslesvigske Landdistrikter naaet op over Tallet i	1877
de nordslesvigske Byer naaet op over Tal- let i	1871

Drager vi ogsaa for de enkelte Byers og større Landdistrikters Vedkommende en Sammenligning mellem Resultaterne ved sidste Rigsdagsvalg og ved Valgene før 1886, vil vi finde, at det danske Stemmetal i 1912:

1. i Landdistrikterne:

Flensborg Amt er lavere end i	1886
Tønder Nørreamt naar op over Tallet i	1881
Sønderborg Amt » » »	1878
Haderslev Østeramt » » »	1877

Aabenraa Amt	»	»	1877
HaderslevVesteramt	»		1874
2. i Byerne:			
Løgumkloster	naar op over Tallet i		1881
Kristiansfelt	»	»	1878
Sønderborg	»	»	1878
Nordborg	»	»	1877
Haderslev	»	»	1871
Augustenborg	»	»	1871
Aabenraa	»	»	1871

II. De tyske Stemmer.

a. Byerne.

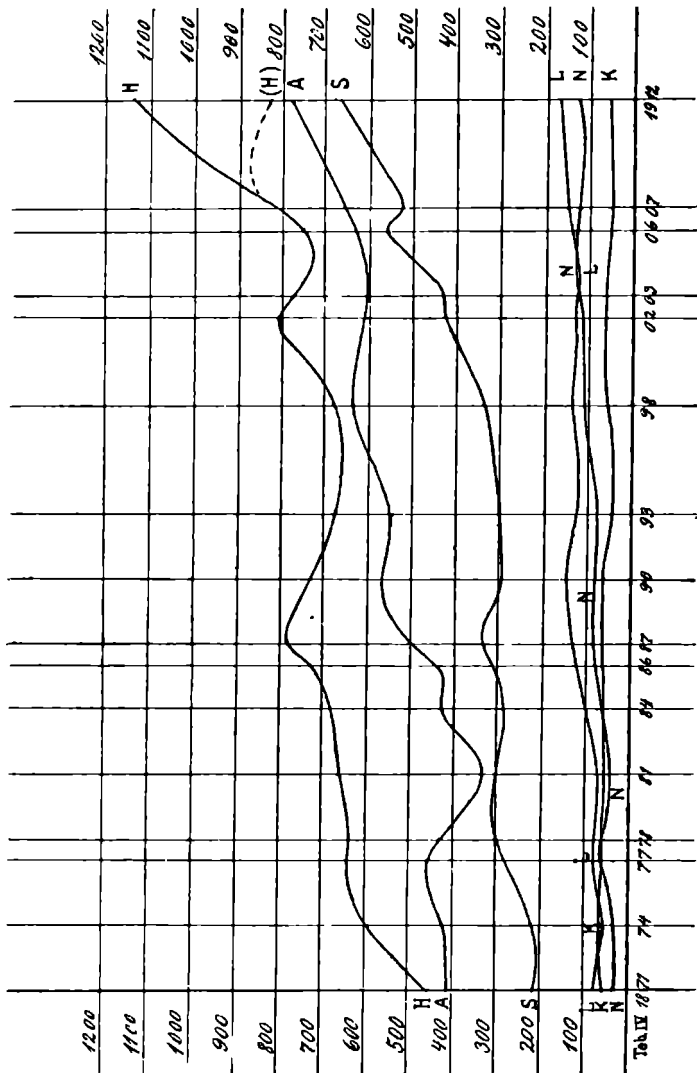
1. K o b s t æ d e r n e.

Aar	Haderslev	Sønderborg	Aabenraa	Flensborg	Tønder
1871	452	212	408	1592	—
1874	591	214	419	1406	—
1877	643	283	457	1594	—
1878	634	302	427	1841	—
1881	659	300	330	1602	—
1884	668	290	423	1632	—
1886	722	309	432	1883	—
1887	783	342	498	2081	—
1890	730	295	562	2449	481
1893	683	300	548	2629	387
1898	685	343	629	3341	—
1902	811	434	—	—	—
1903	772	440	603	3396	439
1906	751	557	—	—	—
1907	823	522	655	4871	569
1912	1141	665	782	5421	687

For Haderslevs Vedkommende gælder i 1912 tilsvarende, hvad der er sagt om de danske Stemmer.

Tabel IV.

De tyske Stemmatal i de enkelte Købstæder og Flækker.

H Haderslev,
 S Sønderborg,
 A Aabenraa.

K Kristiansfelt.
 N Nordborg,
 L Løgumkloster.

Paa Grund af Indlemmelsen af et Par Forstæder siden 1907 er Tallet 1141 relativt for stort. I Aaret 1907 blev der indenfor det Omraade, der nu svarer til Haderslev Købstad, afgivet 1140 Stemmer.

2. Flækkene.

Aar	Kristi- ansfelt	Nord- borg	Augu- stenborg	Logum- kloster	Højer
1871	53	34	50	69	—
1874	60	35	45	57	—
1877	57	59	87	76	—
1878	55	53	84	65	—
1881	53	49	83	70	—
1884	54	69	83	99	—
1886	53	77	86	—	—
1887	53	88	102	—	—
1890	54	77	80	149	104
1893	47	70	67	119	124
1898	52	108	74	138	—
1902	57	116	89	—	—
1903	56	124	101	123	157
1906	51	128	82	—	—
1907	52	120	94	155	155
1912	52	127	88	169	200

b. Landet.

1. Haderslev Østeramt.

Nordenfjordssognene betegnes med N. F., Søndenfjordssognene med S. F. og Jærnvæjssognene med J. V.

Aar	N. F.	S. F.	J. V.	tilsammen
1871	144	193	86	423
1874	150	225	133	508
1877	160	216	152	528
1878	157	203	147	507

Aar	N. F.	S. F.	J. V.	tilsammen
1881	167	235	160	562
1884	225	245	190	660
1886	256	275	173	704
1887	296	328	224	848
1890	288	326	223	837
1893	293	311	223	827
1898	350	356	253	959
1902	473	395	301	1169
1903	484	449	307	1240
1906	558	424	351	1333
1907	577	405	356	1338
1912	239	422	351	1012

2. Haderslev Vester amt.

Røddingegnen betegnes med R. E., Toftlundegnen med T. E. og Hvidding Herred med H. H.

Aar	R. E.	T. E.	H. H.	tilsammen
1871	108	28	49	185
1874	132	95	77	304
1877	154	93	71	318
1878	133	99	60	292
1881	128	107	75	310
1884	165	128	102	395
1886	162	147	144	453
1887	218	162	200	580
1890	194	129	196	519
1893	200	127	213	540
1898	344	151	264	759
1902	405	207	346	958
1903	436	224	336	996
1906	463	249	346	1058
1907	450	258	351	1059
1912	482	261	355	1098

3. Sønderborg Amt.

Als Nørreherred betegnes med A. N., Als Sønderherred med A. S. og Sundeved med Sv.

Aar	A. N.	A. S.	Sv.	tilsammen
1871	78	81	107	266
1874	55	50	114	219
1877	125	159	218	502
1878	158	178	291	627
1881	133	158	211	502
1884	147	145	260	552
1886	165	171	217	553
1887	214	214	268	696
1890	188	195	235	618
1893	141	223	231	595
1898	195	247	287	729
1902	210	330	355	895
1903	260	366	507	1133
1906	277	378	498	1153
1907	267	373	518	1158
1912	214	334	480	1028

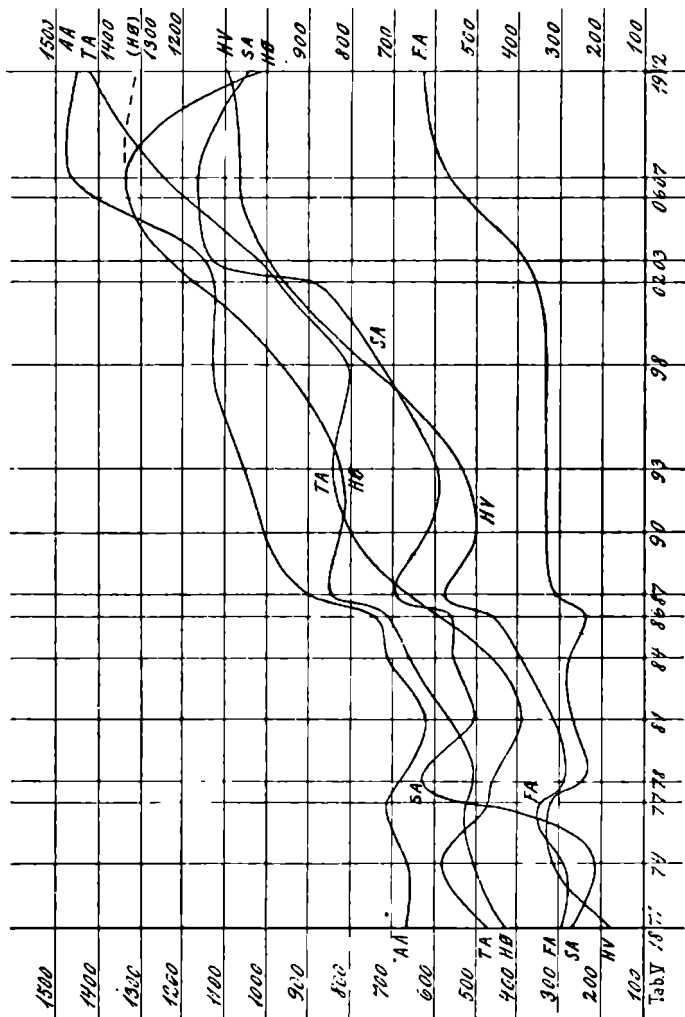
4. A a b e n r a a A m t.

Den nordvestlige Del betegnes med N. V. og den sydøstlige Del med S. Ø.

Aar	N. V.	S. Ø.	tilsammen
1871	298	362	660
1874	307	347	654
1877	343	410	753
1878	317	357	674
1881	293	324	617
1884	338	368	706
1886	353	383	736
1887	441	458	899
1890	515	486	1001
1893	540	510	1050
1898	586	544	1130
1903	596	552	1148
1907	717	750	1467
1912	739	711	1450

Tabel V.

De tyske Stemmetal i de enkelte Landdistrikter.

HØ Haderslev Østeramt,
 HV — Haderslev Vesteramt,
 SA — Sønderborg Amt,

AA Aabenraa Amt,
 FA — Flensborg Amt,
 TA Tønder Amt.

5. F l e n b o r g A m t.

Aar	
1871	296
1874	289
1877	347
1878	247
1881	268
1884	269
1886	243
1887	307
1890	334
1893	332
1898	334
1903	388
1907	576
1912	627

6. T ø n d e r A m t.

Den østlige Del betegnes med T. Ø. og den vestlige
Del med T. V.

Aar	T. Ø.	T. V.	tilsammen
1871	425	45	470
1874	336	47	383
1877	414	49	463
1878	386	68	454
1881	330	61	391
1884	375	80	455
1890	635	163	798
1893	660	188	848
1898	603	201	804
1903	712	298	1010
1907	952	296	1248
1912	1118	306	1424

c. By og Land.

1. De enkelte Amtter.

a) Første Valgkreds (By- og Landdistrikter tilsam-

men): Haderslev Østeramt betegnes med H. Ø., Haderslev Vesteramt med H. V. og Sønderborg Amt med S. A.

Aar	H. Ø.	H. V.	S. A.	tilsammen
1871	928	185	562	1675
1874	1159	304	513	1976
1877	1228	318	931	2477
1878	1196	292	1066	2554
1881	1274	310	934	2518
1884	1382	395	994	2771
1886	1479	453	1025	2957
1887	1684	580	1228	3492
1890	1621	519	1070	3210
1893	1557	540	1032	3129
1898	1696	759	1254	3709
1902	2037	958	1534	4529
1903	2068	996	1798	4862
1906	2135	1058	1920	5113
1907	2213	1059	1894	5166
1912	2205	1098	1908	5211

b) Den nordslesvigske Del af anden og fjerde Valgkreds (By- og Landdistrikter tilsammen, dog Byerne Flensborg, Tønder og Højer ikke medregnede). Aabenraa Amt betegnes med A. A., Flensborg Amt med F. A. og Tønder Amt T. A.

Aar	A. A.	F. A.	T. A.
1871	1068	296	539
1874	1073	289	440
1877	1210	347	539
1878	1101	247	519
1881	947	268	461
1884	1129	269	554
1886	1168	243	684
1887	1397	307	749
1890	1563	334	947

Aar	A. A.	F. A.	T. A.
1893	1598	332	967
1898	1759	334	942
1903	1751	388	1133
1907	2122	576	1403
1912	2232	627	1593

2. Hele Nordslesvig.

Til Slutning sammenfattes de tyske Stemmetal

- a) i de nordslesvigske Byer, d. v. s. Købstæderne Haderslev, Sønderborg og Aabenraa og Flækkerne Kristiansfelt, Nordborg, Augustenborg og Løgumkloster,
 b) i alle nordslesvigske Landdistrikter, og
 c) i begge Dele tilsammen, altsaa i hele Nordslesvig.

Aar	Byerne	Landdi- strikterne	Hele Nord- slesvig
1871	1278	2300	3578
1874	1421	2357	3778
1877	1662	2911	4573
1878	1620	2801	4421
1881	1544	2650	4194
1884	1686	3037	4723
1886	1789	3263	5052
1887	1986	3959	5945
1890	1947	4107	6054
1893	1834	4192	6026
1898	2029	4715	6744
1903	2219	5792	8011
1907	2421	6691	9112
1912	3024	6643	9667

I Modsætning til den danske Befolkning har Ty-
 skerne i Nordslesvig hverken lidt særlige Tab ved Ud-
 vandringer eller været udsatte for Tryk bort fra Valg-

men, men de har tvært imod jævnlig faaet rigelig Tilvækst ved Indvandring sydfra, ikke blot af Arbejdere og Nybyggere, men navnlig af Embeds- og Bestillingsmænd, og de er baade af Myndigheder og private Fortyskningsmænd stadig blevne stærkt animerede til i sluttet Flok at afgive deres Stemmesedler.

Som Følge deraf er Bevægelsen i de tyske Stemmetal i alt væsentligt opadgaaende; men da hverken hine Indvandringer i deres Omfang eller disse Tilskyndelser i deres Virkninger kan være absolut regelmæssige, er det ganske naturligt, at der undertiden indtræder mindre Svingninger, saaledes for hele Nordslesvigs saavel som for de samlede Byers og Landdistrikters Vedkommende ved Nedgangen i Aaret 1881, i Haderslev, Nordborg og Løgumkloster samt Sønderborg Amts Landdistrikt ved Nedgangen i 1893 o. s. v. En paafaldende stærk Stigning foregaar fra 1886 til 1887, altsaa i det samme Aar, da Strømkæntringen i de danske Stemmetals Bevægelse indtræder. (Jf. Tab. IV og V.)

III. De socialistiske Stemmer.

a. Byerne.

1. Købstæderne.

Aar	Haderslev	Sønderborg	Aabenraa	Flensborg
1874	—	—	50	659
1877	3	33	25	585
1890	23	38	49	2543
1893	38	20	80	2841
1898	111	43	98	2934
1903	146	105	193	3396
1907	152	200	271	4871
1912	335	302	305	5691

Paa det Omraade, der nu svarer til Haderslev Kobstad, valgtes der i 1907 tilsammen 233 Socialister.

2. Flækkene.

Aar	Kristi- ansfelt	Nord- borg	Au- gusten- borg	Løgum- kloster
1874	—	—	—	—
1877	—	—	1	—
1890	—	—	—	—
1893	1	2	—	6
1898	1	2	3	17
1903	—	5	—	27
1907	—	4	—	16
1912	2	7	9	18

b. Landet

1. Første Valgkreds.

Haderslev Østeramt betegnes med H. Ø., Haderslev Vesteramt med H. V. og Sønderborg Amt med S. A.

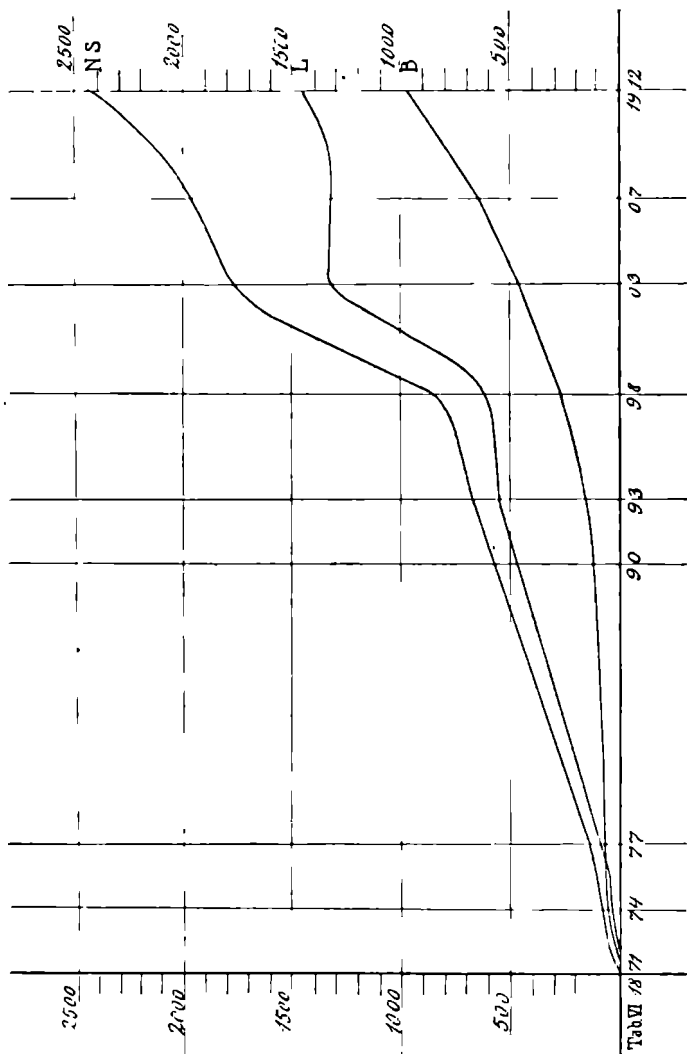
Aar	H. Ø.	H. V.	S. A.	tilsammen
1874	—	—	—	—
1877	3	—	5	8
1890	7	—	79	86
1893	15	3	114	132
1898	62	40	82	184
1903	135	50	270	455
1907	136	44	242	422
1912	79	41	334	454

2. Anden og fjerde Valgkreds.

Aabenraa Amt betegnes med A. A., Flensborg Amt med F. A. og Tønder Amt med T. Å.

Aar	A. A.	F. A.	T. Å.	tilsammen
1874	18	10	—	28
1877	14	32	21	67

Tabel VI.
De socialistiske Stemmer.

B Byerne, L Landet, NS = Hele Nordslesvig.

Aar	A. A.	F. A.	T. A.	tilsammen
1890	185	208	—	393
1893	172	210	12	394
1898	155	236	29	420
1903	380	388	86	854
1907	281	576	39	896
1912	409	508	88	1005

c. By og Land.

1. De enkelte Amt er.

Haderslev Amt betegnes med H. A., Sønderborg Amt med S. A., Aabenraa Amt med A. A. og Tønder Amt med T. A.

Aar	H. A.	S. A.	A. A.	T. A.
1874	—	—	68	—
1877	6	39	39	21
1890	30	117	234	—
1893	57	136	252	18
1898	214	130	253	46
1903	331	380	573	113
1907	332	446	552	55
1912	457	652	714	106

2. Hele Nordslesvig.

Byerne betegnes med B., Landdistrikterne med L. og hele Nordslesvig med N. S.

Aar	B.	L.	N. S.
1874	50	28	78
1877	62	75	137
1890	110	479	589
1893	147	526	673
1898	275	604	879
1903	476	1309	1785
1907	643	1318	1961
1912	978	1459	2437

Det socialistiske Stemmetal stiger altsaa stadig, næsten parabolisk, i Byerne. Paa Landet foregaar der en særlig stærk Stigning i Tidsrummet fra 1898 til 1903, men efter den Tid er den opadgaaende Bevægelse forholdsvis ringe (jf. Tab. VI.); der er, som én af Socialdemokraternes intellogenteste Førere i Hertugdømmerne kort før det sidste Rigsdagsvalg havde Lejlighed til at ytre, i Nordslesvig ikke noget egentligt Proletariat og derfor heller ikke nogen rigtig Jordbund for Socialdemokratiet.

B. Relative Tal.

I. De danske og tyske Stemmer.

De efterfølgende Tabeller vil vise, hvor mange danske og tyske Stemmer der i enkelte Distrikter og indenfor samlede Omraader er blevet afgivet af hver 100 afgivne danske og tyske Stemmer tilsammen. Der ved betegnes dansk med d., tysk med t.

a. Byerne.

1. Købstæderne.

Aar	Haderslev		Sonderborg		Aabenraa	
	d.	t.	d.	t.	d.	t.
1871	58.5	41.5	56.0	44.0	47.6	52.4
1874	50.9	49.1	59.2	40.8	46.5	53.5
1877	44.2	55.8	52.1	47.9	40.5	59.5
1878	42.5	57.5	49.2	50.8	42.8	57.2
1881	36.5	63.5	49.2	50.8	40.6	59.4
1884	34.1	65.9	48.6	51.4	35.6	64.4
1886	30.0	70.0	41.1	58.9	34.2	65.8
1887	32.6	67.4	39.7	60.3	33.4	66.6
1890	35.9	64.1	45.9	54.1	30.7	69.3
1893	38.9	61.1	51.6	48.4	34.8	65.2

Aar	Haderslev		Sonderborg		Aabenraa	
	d.	t.	d.	t.	d.	t.
1898	42.0	58.0	43.0	57.0	33.6	66.4
1902	36.3	63.7	31.3	68.7	—	—
1903	37.6	62.4	34.3	65.7	35.6	64.3
1906	39.4	60.6	25.5	74.5	—	—
1907	37.8	62.2	30.8	69.2	33.7	66.3
1912	40.5	59.5	30.8	69.2	32.4	67.6

2. Flækkene.

a Første Valgkreds:

Aar	Kristiansfelt		Nordborg		Augustenborg	
	d.	t.	d.	t.	d.	t.
1871	56.2	43.8	81.5	18.5	15.3	84.7
1874	49.2	50.8	80.6	19.4	15.1	84.9
1877	45.7	54.3	61.2	38.8	5.4	94.6
1878	42.1	57.9	63.4	36.6	8.7	91.3
1881	35.4	64.6	64.7	35.3	2.4	97.6
1884	34.9	65.1	50.4	49.6	1.2	98.8
1886	30.3	69.7	43.4	56.6	2.3	97.7
1887	30.3	69.7	46.0	54.0	3.8	96.2
1890	28.0	72.0	45.8	54.2	1.2	98.8
1893	39.0	61.0	53.0	47.0	9.5	90.5
1898	36.6	63.4	44.6	55.4	12.9	87.1
1902	32.1	67.9	43.7	56.3	17.6	82.4
1903	40.4	59.6	43.1	56.9	9.8	90.2
1906	43.3	56.7	41.0	59.0	27.4	72.6
1907	46.4	53.6	42.9	57.1	24.8	75.2
1912	45.8	54.2	45.0	55.0	24.8	75.2

b Anden og fjerde Valgkreds:

Aar	Graasten med Adsbøl		Løgumkloster	
	d.	t.	d.	t.
1871	65.6	34.4	61.7	38.3
1874	74.3	25.7	69.2	30.8
1877	61.6	38.4	62.2	37.8
1878	64.3	35.7	61.3	38.7

Aar	Graasten med Adsbøl		Logunkloster	
	d.	t.	d.	t.
1881	57.1	42.9	51.7	48.3
1884	57.5	42.5	39.3	60.7
1886	61.9	38.1	—	—
1887	56.0	44.0	—	—
1890	56.5	43.5	32.3	67.7
1893	56.3	43.7	35.3	64.7
1898	51.5	48.5	28.1	71.9
1903	53.0	47.0	33.5	66.5
1907	51.1	48.9	33.5	66.5
1912	51.5	48.5	33.5	66.5

b. Landet.

1. Første Valgkreds.

Haderslev Østeramt betegnes med H. O., Haderslev Vesteramt med H. V., og Sønderborg Amt med S. A.

Aar	H. O.		H. V.		S. A.	
	d.	t.	d.	t.	d.	t.
1871	89.6	10.4	95.2	4.8	93.9	6.1
1874	86.5	13.5	91.6	8.4	95.1	4.9
1877	84.9	15.1	90.3	9.7	88.4	11.6
1878	84.6	15.4	90.6	9.4	84.7	15.3
1881	81.6	18.4	89.3	10.7	86.6	13.4
1884	78.1	21.9	85.3	14.7	84.5	15.5
1886	76.2	23.8	83.0	17.0	83.2	16.8
1887	73.6	26.4	80.5	19.5	81.4	18.6
1890	74.4	25.6	82.4	17.6	83.4	16.6
1893	76.2	23.8	83.4	16.6	85.0	15.0
1898	74.3	25.7	79.4	20.6	84.1	15.9
1902	70.8	29.2	75.2	24.8	79.8	20.2
1903	70.1	29.9	75.2	24.8	75.6	24.4
1906	68.4	31.6	74.8	25.2	75.0	25.0
1907	68.8	31.2	74.6	25.4	74.9	25.1
1912	75.7	24.3	76.3	23.7	78.7	21.3

2. Anden og fjerde Valgkreds.

Aabenraa Amt betegnes med A. A., Flensborg Amt med F. A., og Tønder Nørreamt med T. A.

Aar	A. A.		F. A.		T. A.	
	d.	t.	d.	t.	d.	t.
1871	79.0	21.0	66.0	34.0	84.6	15.4
1874	79.0	21.0	66.0	34.0	86.6	13.4
1877	74.1	25.9	56.7	43.3	80.5	19.5
1878	73.3	26.7	62.0	38.0	79.8	20.2
1881	72.2	27.8	56.7	43.3	79.0	21.0
1884	72.9	27.1	62.9	37.1	72.5	27.5
1886	72.4	27.6	63.3	36.7	—	—
1887	69.1	30.9	57.1	42.9	—	—
1890	65.0	35.0	52.1	47.9	66.8	33.2
1893	65.2	34.8	46.3	53.7	63.6	36.4
1898	64.6	35.4	52.4	47.6	66.1	33.9
1903	62.0	38.0	40.8	59.2	59.3	40.7
1907	58.6	41.4	36.1	63.9	56.3	43.7
1912	62.3	37.7	31.0	69.0	55.3	44.7

c. By og Land.

1. De enkelte Amter.

a. Første Valgkreds: Haderslev og Sønderborg Amter.

Aar	H. A.		S. A.	
	d.	t.	d.	t.
1871	87.8	12.2	89.0	11.0
1874	83.2	16.8	90.1	9.9
1877	80.8	19.2	81.9	18.1
1878	80.4	19.6	78.4	21.6
1881	77.6	22.4	79.5	20.5
1884	73.9	26.1	77.1	22.9
1886	71.3	28.7	74.9	25.1
1887	69.5	30.5	73.2	26.8
1890	71.2	28.8	76.1	23.9
1893	73.5	26.5	78.6	21.4

Aar	H. A.		S. A.	
	d.	t.	d.	t.
1898	71.7	28.3	77.1	22.9
1902	67.5	32.5	71.4	28.6
1903	67.7	32.3	68.1	31.9
1906	67.2	32.8	65.6	34.4
1907	66.9	33.1	66.8	33.2
1912	69.5	30.5	69.0	31.0

b. Af anden og fjerde Valgkreds: Aabenraa og Tønder Amter.

Aar	A. A.		T. A.	
	d.	t.	d.	t.
1871	72.8	27.2	83.3	16.7
1874	72.4	27.6	85.5	14.5
1877	67.1	32.9	79.0	21.0
1878	66.3	33.7	78.5	21.5
1881	65.9	34.1	77.0	23.0
1884	65.4	34.6	69.5	30.5
1886	64.9	35.1	64.2	35.8
1887	61.8	38.2	63.5	36.5
1890	57.4	42.6	64.0	36.0
1893	58.5	41.5	61.5	38.5
1898	57.5	42.5	63.3	36.7
1903	55.8	44.2	57.5	42.5
1907	53.2	46.8	54.6	45.4
1912	55.4	44.6	53.7	46.3

2. Hele Nordslesvig.

Byerne betegnes med B., Landdistrikterne med L. og hele Nordslesvig med N. S.

Aar	B.		L.		N. S.	
	d.	t.	d.	t.	d.	t.
1871	55.8	44.2	88.1	11.9	84.0	16.0
1874	53.3	46.7	87.3	12.7	82.6	17.4
1877	45.7	54.3	83.0	17.0	77.3	22.7
1878	45.0	55.0	82.4	17.6	76.6	23.4

Aar	B.		L.		N. S.	
	d.	t.	d.	t.	d.	t.
1881	41.4	58.6	81.6	18.4	75.4	24.6
1884	37.6	62.4	78.7	21.3	72.1	27.9
1886	33.4	66.6	76.7	23.3	69.7	30.3
1887	34.0	66.0	79.5	20.5	67.7	32.3
1890	35.4	64.6	74.2	25.8	68.0	32.0
1893	40.1	59.9	74.8	25.2	69.4	30.6
1898	38.2	61.8	73.9	26.1	68.7	31.3
1903	35.7	64.3	69.2	30.8	64.0	36.0
1907	35.1	64.9	66.8	33.2	61.8	38.2
1912	36.1	63.9	69.1	30.9	63.1	36.9

Det ses altsaa, at det danske Stemmetal ved det sidste Rigsdagsvalg baade i det hele og paa de fleste Steder ikke blot i sig selv, men ogsaa procentualiter i Forhold til de samlede afgivne danske og tyske Stemmer har været i glædelig Fremgang.

II. De danske, tyske og socialistiske Stemmer.

Til Slutning hidsættes endnu nogle Tal, som viser, hvor mange danske, tyske og socialistiske Stemmer der i de nordslesvigske Købstæder tilsammen, i Landdistrikterne tilsammen og i hele Nordslesvig er blevet afgivet af hver 100 afgivne Stemmer. Her er dog kun den væsentligste Del af Rigsdagsvalgene medtagne. Over Talrækkerne betegnes dansk med d., tysk med t., og socialistisk med s.

Aar	Byerne		s.	Landet		
	d.	t.		d.	t.	s.
1874	52.5	45.9	1.6	87.2	12.6	0.2
1877	44.8	53.2	2.0	82.6	17.0	0.4
1890	34.1	62.4	3.5	72.1	25.1	2.8
1893	38.2	57.2	4.6	72.5	24.4	3.1
1898	35.3	57.0	7.7	71.8	25.0	3.2

Aar	Byerne			Landet		
	d.	t.	s.	d.	t.	s.
1903	31.4	56.5	12.1	64.7	28.8	6.5
1907	30.0	55.3	14.7	62.7	31.2	6.1
1912	29.9	53.0	17.1	64.7	28.9	6.4

Hele Nordslesvig:

Aar	d.	t.	s.
1874	82.3	17.4	0.3
1877	76.8	22.5	0.7
1890	65.9	31.1	3.0
1893	67.1	29.6	3.3
1898	66.0	30.1	3.9
1903	59.2	33.4	7.4
1907	57.1	35.3	7.6
1912	57.8	33.7	8.5

I Forhold til Rigsdagsvalget i 1907 stiller sig altsaa Danskernes, Tyskernes og Socialisternes Vindings- og Tabs-Konto ved sidste Rigsdagsvalg i Procenter af de samlede afgivne Stemmer som følger:

	Byerne %	Landet %	Hele Nordslesvig %
Danskerne	— 0.1	+ 2.0	+ 0.7
Tyskerne	— 2.3	— 2.3	— 1.6
Socialisterne	+ 2.4	+ 0.3	+ 0.9

Finner og Svenske i Finland.

Af F. Ohrt.

I.

Under Svenskervældet.

— — I har mistet Finland, der ikke længer var en fremmed, undertvungen Provins, *der var svensk i Sprog, Sæder og Udvikling* — det kæreste Barn er revet fra Sverigs Hjærte og skal under et fremmed Aag lære at glemme *sin Moders Sæd og Tale*. Svenske Mænd! jeg spørger Eder, har I mere at miste?« — Det er Carl Ploug, der har Ordet i Kalmar. Det er 1843, paa Studentertog. Paa dette Punkt af Talen maa Ploug bryde af nogle Øjeblikke paa Grund af Tilhørernes Bifaldsstorm; og de samme Sætninger faar siden hen det store Ruslands Gesandt til at ængstes og skaffer deres Ophavsmand Proces paa Halsen herhjemme. Det var da Ord, der slog ned til Gavns. Men næppe en Moders Sjæl hos os fæstede sig ved det underligste i Tingen, at Ploug uden videre kunde stemple Finland som »svensk«, at han kunde lade *det* Sprog fuldstændig uænset, som dog var det store Flertals Sprog i hint fraskilte Land. Det lød, som var der kun Mulighed for ett af to: »Moders« Sprog — »den Fremmedes« Sprog;

Finlands Tale svensk — Finlands Tale russisk; der kunde sagtens slet ikke tænkes et tredje: Et Finland, der talte Finsk?

Plougs Ord, varme og velmente nok, er i deres givne (endda improviserede) Form forklarlige ud fra hele Talens Formaal; men tillige er de typiske for hans Tid og Retning ogsaa i Danmark. I en Gammelskandinavs sode Fremtidsdrøm var Landet bag den bott-niske Vig velskikket til at indgaa som Led i det fælles Fædreland med nordisk Tunge. Og enhver National-liberal vidste, at Finlands dannede Klasser, Folkets rette Kvintessens, talte Svensk; det var ham nok. Selve Nationalitetens Talsmænd regnede dengang, naar der spurgtes om Finland, ikke synderlig med Landets Hovednationalitet. Mægtige Kræfter er traadt for Dagen siden dengang og har givet Ploug Uret: Finland var *dog* aldrig blevet svensk i Tale, russisk er det til denne Dag ikke heller blevet. Den finske Finne er vækket, og har krævet hvad hans var; det er Landets *svenske* Almuesmand der nu har faaet opdaget, at *han* var paa Vej til at sove sig fra sin nationale Eksistens. Men endnu i vore Dage er det næppe almindeligt, at Danske har synderlig stor Klarhed over de mærkelige Sprogforhold i dette Land, der dog ligger os saa nær og selv finder, at det *staar* os saa nær. Vi har endda selv i sin Tid været under en Udvikling, som paa væsentlige Omraader kunde ført Danmarks Riges Befolkning til lignende Forhold.

Vil vi søge at klare os Sprogforholdenes Gang i Finland, maa der først spørges, hvordan det dog var gaaet til, at en højtdannet Nordbo for et Par Men-

neskealdre siden kunde ytre — overfladisk ret, paa Bunden falsk, i al Fald uimodsagt: Finland var svensk i Sprog som i Sæder. —

Finner eller Svenske, hvem er ældst i Finland? En svag Røst fra fjærneste Nord kunde mulig finde paa at hviske: Strides ikke om det, I to; ældre end I var dog vi. Men det er kun en forlængst dukket og til Hjørnekrogen henvist Stodder, der taler med; hvem bryder sig vel nu om, hvornaar Lappen tog Land i Finland. Forskerne holder for, at i al Fald fra Bronze- og den ældre Jernalder har *Svenske* færdedes paa Kysterne; Jordfund, samt urnordiske Flod- og Sønnavne der siden forfinskedes, klargør dette. Enkelte svenske Lærde mener saa, at Nutidens svenske Finlændere meget vel kan nedstamme fra hine Landtagere, deres Ophold her skal paa intet Punkt kunne paavises afbrudt; men herinod fastholder især finske Forskere de paagældende Egnes meget sentprægede *Landsbynavne* og *Bygdemaalenes Art*: Gennemgaaende blev de urnordiske Kystboere opsugede eller udjagne af Finner i Jernalderens Løb; først efter 900 sendte Sverig ny Kolonistflokke over (til Aaland og Aaboegnen dog mulig noget før). Og *dengang* var *Finnernes* Indvandring fra Sydøst væsentlig afsluttet; den menes at spænde fra omkring Kristi Fødsel til ca. 800; af de nuværende Svenske og Finner skal altsaa de sidstes Fædre have boet tidligst i Landet.

De to Folk kom i al Fald fra næsten modsatte Værdenshjørner. Det var to vidt forskellige Stammer her mødtes. Skandinaverne hører til den store indoeuropæiske Æt, Finnerne sammen med Ester, Lapper, Ma-

gyarer og nogle østlige Folkerester til den finsk-ugriske, der vel i fjærn Tid har boet i Mellemrusland. Svensk Sprog staar i Rodslægtskab nærmere ved Russisk end ved Finsk! Og dog blev disse to Folk kulturrelt og statsligt til ett.

Den svenske *Almue*befolknings Tal i Landet har i historisk Tid altid været ringe (nu er de Svensktalende, Overklassen endda medregnet, overfor Finnerne omtrent 1 mod 7,5). Det afgørende fra Vester blev slet ikke Folkeaflejringen ved Kysterne, men den svenske Kongemagts Erobring af hele Landet, begyndt mulig ved 1150, foreløbig afsluttet ca. 1300. Den finske Halvø blev Led af Svea-Riget, og blev det (trods alt) til sin Lykke. Trods al Brøst var Sverig (siger Fennomanen Yrjö Koskinen) i Middelalderen Europas frieste Stat. Evne til fuld Selvhævd ejede det finske Folk dengang ikke. Og om tyske Korsriddere eller russiske Storfyrster havde taget Magten, saa var af Himlens Vrede Esters og Livers Ufærdskaar blevet Finlands Kaar. Bondefrihed, siden hen Aandslivets Reformation, fulgte med Sverigs Banner.

Foreløbig blev det Latinen, der lød i nybygte Kirker og Skoler; i Førstningen blev den tilmed verdsligt Embedssprog, dog traadte i 14. Hundredaar Svensk her i Stedet ved al skriftlig Brug, ogsaa ved Adelenes Testamenter og Gavebreve. Ellers tærede længe intet af de to levende Maal paa Blækket: Af middelalderlig *Litteratur* haves intet paa Finsk (Folkeviser optegnedes først langt senere), saa godt som intet paa Svensk. Men *Talesproget* — var det kun *Almue*, der før Reformationen talte Finsk? Der er Tegn paa, at dette

Sprog ikke var hjemløst i Overklasserne. Baade blandt Højgejstlighed og Adel træffes *Finner*, hvad de mange finske *Navne*, der først sidenhen forsvenskedes, viser. Adskillige Adelsmænd kunde hverken læse eller skrive; det er ikke rimeligt, at de finskfødte blandt dem har været trykkede af Kundskaber i Rigssproget; man holdt svenskkyndige »Skrivere«. Snarere har endda en Del af den indvandrede Adel, hvem Storm og Is det halve Aar afskar fra »Evropa«, været udsat for, ude paa sine Gaarde efter et Par Slægtled at opgive det gamle Maal og tage Egnens. Ogsaa nogle svenske *Adelsviser* er vandrede herover og klædt i finsk Dragt (først siden nedskrevne), vel dog indenfor adelige Kredse. — Om en national Borgerstand kan først tales fra Middelalderens Udgang; ogsaa indenfor den er der finske *Navne* nok.

Reformationshundredaaret lægger over det finske Sprog baade Lys og Skygge. I Lyssiden skyder frem for alle ett Navn, en fattig Fiskersøns, sig frem; endnu i det lyse Felt, dog i Flugt med det mørke, staar et andet Navn, en Kongesøns. — *Mikael Agricola*, vist født af svensk Almue, har gjort en særlig Indsats for den finske Del af sit Folk, foruden det Værk han øvede for det hele. Agricola er Finlands Reformator — med Trosændringen fulgte Modersmaalets fri Indgang i Kirkerne, saa finske Menigheder fik finsk Prædiken, — og han har overført det ny Testamente paa Folkesproget som en Grundsten for kommende Litteratur. Næsten ingen Almuemand kunde dengang læse; Bogen venter sig nærmest en anden Læsekreds. Fra nu af, siger Fortalen, skal ingen *Præst* eller Lærer dække

sin Ladhed med, at han *ikke forstaar* Latin eller *Svensk!*

Gustav Vasas anden Søn, *Johan* (III) var et Stykke af en Renæssancefyrste: En Elsker af Kunst, en vældig Bygherre. Godt og vel 20 Aar gammel fik han Finland som selvstændigt Hertugdømme og holdt nogle Aar Hof i Aabo. Særlig det sidste Halvaar her, da Johan havde hjemført sin polske Brud, fik Slottet i den lille Stad et Liv at se som aldrig før eller siden: Et kongebaaret Herskerpar, Silke og Ædelstene, Riderspil og Koncerter og Skolekomedier. Og i denne glimrende Kreds var Finsken, kan det skønnes, ikke just Askepot. Agricolas »Uusi testamentti« stod paa Prinsens Boghylde; selv kunde Johan tale Sproget, vist endda fra Barn af; paa Stadens Torv har han holdt en offentlig Tale paa Finsk, da det gjaldt at sikre sig Borgernes Troskab. Ja det synes, som han har sat nogen Stolthed i at være Drot for en Nation med eget Sprog; Originalen til et Brev fra ham til Karl IX af Frankrig skal være bleven affattet paa Finsk.

Hertugens Fængsling 1563 gjorde Ende paa den korte Selvstændighedsdrøm. Allerede ved denne Tid var Kræfter i Røre til Skade for finsk Egenart. Agricolas Efterfølger som Biskop var bleven en svensk Mand. Og just i de Aar da Johan holdt Hof i Åbo, gjorde Sverig sit første Landtag Syd for Finskebugten; fra det næste Sekels Indgang hæver det sig Slag i Slag til *Stormagt*. Efter Johans Tid midtsamles snart Styrelsen mere end før hos Regeringen i Stockholm — til Ugunst for et »Provinssprogs« Muligheder. Finskens lange Nedgangstid er inde. Selve den stor-

svenske Herlighed varer til 1721; saa spaltes tilmed det krigshærjede, halvt øde Finland, idet Viborg Len tilfalder Rusland; men det finske Sprogs Nedgang standses ikke dermed; snarest øges Farten nedad.

Afgørende for Sprogets Skæbne i *syttende og atten*de Hundredaar blev dog ikke alene Sverigs Magtbud men ogsaa Finlands egen Attraa. Sverig indlod sig ikke paa nogen virkelig sproglig Forfølgelsespolitik; en enkelt højsindet svensk Stormand *Per Brahe*, der ned mod 1650 var Finlands Guvernør og stiftede Åbo Universitet, stod endda kraftigt paa Sprogets Ret og lærte sig det selv; ogsaa Kong Gustav Adolf og Dronning Kristina kunde Finsk. Men det var nu engang Svensk, som var kommet i Skuddet i Finland. *Adelen*, der kunde givet Hjemsproget Glans, var den første til at svigte det. I denne Stand, som havde stadigst Samkvem med Sverig, maatte naturligt nok Svensken tidligst gaa af med Sejren. En *Karpalainen* opdager nu, at hans Navn lyder barbarisk, og han bliver *Carpelan*: en *Särkilähti* skifter Ham og pranger som *Stiernkors*: allerede ved 16de Hundredaars Udgang er alle finske Adelsnavne forsvenskede eller helt opgivne. Flertallet af Landets Adelslægter tager i Stormagtstiden tilmed Bolig i Sverig, søger til Hoffet og de høje Embeder derovre. Og der bliver en Bytten Hus mellem Landene: Masser af Svenske kommer til Finland, Adelsmænd og Prælater til de højere Stillinger, Studenter til den rart billige Universitetsstad Aabo (af Aabos 9 Studenterafdelinger var de 6 rigssvenske) og siden hen ofte til Embeder herovre. Den ny Adel gider ikke altid lært sig det besværlige Suomi-

maal. I 18de Hundredaar aftager dog Indvandringen noget.

I *Borgerstanden* holder Finsk sig »Storhedstiden« ud som almindeligt Talesprog; men i 18de Hundredaar begynder ogsaa den at svigte; den borgerlige Dannelses Tid er inde; man higer opad i Samfundet: Navneskiftet holder sit Indtog ogsaa her; ved Aar 1750 er det i Aabo næsten kun nogle *Enker* der bærer finsk Navn. Finskhedsvennen Porthan udbryder 1793 ved at mindes Sprogforholdene i sin Ungdom: Men hvor er nu alt forandret og forandrer sig fra Dag til Dag. — Dette var Aabo, Hovedstaden; men jo længer man kom ind i Landet eller Nordpaa, des almindeligere traf man »Standspersoner«, for hvem Finsken i al Fald *delvis* var Hussprog; Brug af begge Sprog var gængs; endnu ved 1820 siges dette f. Eks. om Kystbyen Uleaaborg; men ved at tale Finsk var man sig dog bevidst at følge en Almuevane, at gøre noget der ikke var ret standsmæssigt.

Det overvejende Flertal af *Præster* var længe Finner af Fødsel; Gudstjenesten var jo paa Folkesproget, og som Regel fik man kun Kald i sit eget Hjemstift. Mange i denne Stand staar da som Finskhedens Støtter. Dog er fra Storhedstiden af Standen begyndt at puste sig op med græske og latinske, senere ofte *svenske* Navne: tilmed er den stedvis, især i Syd og Vest, overfor Almuesfolk ivrig for, i Daabsvandet at faa druknet det gamle finske Efternavn og lade den ny lille Adam opstaa som en Svensker af Navn. Og ved Svensketidens Slutning ser vi langt færre »Finnpoikar« end før blive Præster; fra da af og langt ind i 19de

Hundredaar var det ofte svenskdannede Lektorer (∴ Latinskolelærere), der efter Venteaar, hvor de svang Ferlen, slap ind i Præstekald. Deres Præstegaarde blev ofte Plejesteder for sin, gustaviansk Kultur; men det kunde hænde, at slige Prælater kom mindre lykkeligt fra deres Finsk, som naar een velsignede Lusene i Stedet for Menigheden (»Herren vel-signe *täitü*«, for *teitü*-Eder; derimod er det vel en Trykfejl, naar et Ritual kaldte Hustruen Mandens Ægteplage: *aviovaiva*, for *aviovaivo*-Ægtemage).

Latinskolen svarede længe i for høj Grad til sit Navn til ret at kunne forsvenske finskfødte Elever. Dronning Kristina skød den første Breche i Latinens Mur ved at kræve Religionslære meddelt paa »Moders-maalet«; dette blev rigtignok i Praksis herovre mest opfattet som svensk, mod Kristinas Hensigt. Endnu senere hævdede Aabo Domkapitel de finske Elevers naturlige Ret, og der er Eksempler paa, at man i nederste Klasse ved hele Undervisningen gik ud fra Finsken for at sikre Forstaaelsen. Men endnu i 19de Hundredaars Begyndelse forekom det, at een og anden Elev lærte sin svenske Katekisme paa Ramse alle Klasser igennem uden synderlig Mistanke om Indholdet. Lektorer kan ærgre sig over, at Finsken sidder altfor fast hos visse Peblinge. I Borgaa førte Lærerne 1760 til Protokols: Da det finske Sprog er blevet (!) meget sædvanligt blandt Ungdommen, har man besluttet, med Henblik paa den Skade, som Eleverne har haft af dette Forhold, at »en saa dadelværdig, indgroet Vane« snarest muligt skal hindres. Men endnu 1770 klager de over, at Elever af laveste Klasse slet ikke

forstaar Svensk, skønt Lærerne »med enhver lovlig Strængthed« driver dem til at tale det. Alt i alt trænges dog Finsken og de finske Almuesønner stadig mere ud. — Ved Universitetet bryder Svensken fra ca. 1760 af saa smaat Latinens Enevælde.

Under Kong Gustav III († 1792) faar Rigssproget en *litterær* Stortid; Finland fostrer een stor Digter: *Franzén*: hvor mange havde vel læst ham, om han kunde og vilde skrevet paa Finsk? Finskens litterære Opdyrkning gaar stadig trægere frem. Der trykkes næsten kun Opbyggelsesskrifter. Enkelte Præster digter dog aandelige eller fædrelandske Digte. Desuden udkom Lovbogen af 1734, efter utroligt Smøleri, paa Finsk i 1759 — paa privat Bekostning. Vi rører her ved Sprogenes Stilling indenfor Statsforvaltningen i 18de Hundredaar.

Overfor den finske Almue havde Sverigs *Regering* dengang store Efterladelsessynder paa Samvittigheden. Endnu i 17de Hundredaar lagdes Vægt paa, at i al Fald de lokale Embedsmænd kendte Almuens Sprog og derved kunde mildne den Ting, at det officielle Rets- og Embedssprog var Svensk. Snart efter Freden 1721 lyder der Klage paa Klage fra finske Bonderepræsentanter i Stockholms Rigsdag: Der sørges ikke ordentligt for, at Regeringens Kundgørelser oversættes paa Finsk; adskillige Dominere er ukyndige i Sproget, og stundom er de tilvejebragte Tolke ikke stort bedre, saa Misforstaaelser og vrangne Domme bliver Følgen. Ærligt udtaler i 1740'erne en Lensmand, at han ikke vedbørligt kan lytte til Folkets Nød og stræbe at afhjælpe den, da han hverken taler eller

forstaar Finsk. De klagende faar vage Løfter at rejse hjem med, og ingen grundige Ændringer sker; dette blev en ond Arv til 19de Hundredaar. — Overfor Udslog af sproglig, saavel som af politisk Særfølelse er Regeringen bleven noget nervøs. Derimod følger den ikke de bevidst finskfjendtlige Udtalelser, der af og til lød fra svensk Side ogsaa paa Rigsdagen; et Stænderudvalg (1747) foreslog ved offentlige Midler at arbejde paa Rigssprogets Indgang i den finske Almue; det vilde dog være lettere for svenske Indflyttere, om f. Eks. den finske Gudstjeneste ikke længer var i Vejen.

I den tiltagende Skumring om Almuemaalet lyser ved Svensketidens Slutning een Skikkelse frem med venodige Træk. Professor *Porthan* (1734—1804) var dets trofaste Elsker; for ham stod Modersmaalets uhindrede Brug som en umistelig Menneskerettighed. *Porthan* skriver det ikke selv, men han oplyste Sprogets Bygning og de gamle Folkeminder og drev paa Præsterne for at faa samlet flere. Han elskede den beskedne finske Kunstdigtning (S. 217) og søgte hos Studenterne at vække den samme Kærlighed, for at Folkesproget kunde se Pleje og Liv imøde. Men Haabet syntes ringe. Straks efter *Porthans* Død udtalte en velvillig Iagttager i »Åbo Tidningar«, at den finske Digtning nu laa for Døden.

Ved Hundredaarets Slutning kan Status da opgøres saaledes: *Finsk* er den finske Almues Kirkesprog. I Embedskontor og for Retten er dets mundtlige Brug afhængig af Embedsmandens Evne og Vilje. Skriftlig bruges her *Svensk*, som overhovedet (endnu

i Forening med Latinen) er al højere Dannelses Organ. Overklasserne har for største Delen taget det til Talesprog; fra gamle Dage tales det af en lille Del af Almuen. Det passer da virkelig *næstendels* at kalde dette Finland »svensk i Sprog som i Sæder« (omtrent som det *næsten* kunde passet at kalde Sønderjylland ved Aar 1800) tysk); saa godt som kun een Kendsgærring stritter imod: Det overvældende Flertal af Landets Almue, et livskraftigt Folk med ret uprøvede Muligheder, talte stadig Finsk og havde sin aandelige Opdragelse paa finsk Kirkegrund.

Men ganske vist: Det saa ud, som ingen kyndig Haand længer vilde skotte disse Muligheder, som om det sproglige Svælg mellem Overklasse og Almue skulde gabe stærkere frem og tvinge denne Almue til stadig Tilbagegang. Det kunde se ud, som var Stjærnerne ved at slukkes over den finske Nationalitet.

II.

Under Aleksander I og Nikolai I.

Saa kom Sværdenes Tid; og med ett huggedes det politiske Baand med Sverig over, Finland blev 1809 knyttet til Rusland. Sejrherren Aleksander havde en Tid staaet tvivlraadig overfor Valget: Simpel Provins eller eget Statssamfund; Vægtskaalen sank til Gunst for det sidste Kaar, Finland blev Storfyrstendømme med den fra Svensketiden arvede Forfatning og egen Landdag. Allerede før Freden havde Stænderne i Borgaa hyldet den nyHersker og modtaget hansLøfter; han brugte her selv det Udtryk, at nu var Finland *op-*

højet i Nationernes Tal. 1811 lagdes tilmed de tidligere afstaaede sydøstlige Egne til Storfyrstendømmet.

Dette var de ydre Gaver. Skønt givne af Erobrers og Selvherskers Naade faldt de ikke i Turbanen paa en passiv Lykkens Yndling, der holdt Hænderne paa Ryggen. En indre Forudsætning var til Stede, og uden den var det gaaet anderledes. En Særfølelse og Særvilje havde i Svensketidens Slutning vokset sig stærk indenfor Landets ledende, svensktalende Klasser: Finland er og vil være et Hele for sig, ifølge sin Beliggenhed og sin Udvikling. Det var Mænd af denne Støbning som, sammen med russiske frisindede, nu paavirkede Kejseren til at lade Frihedsstemmen i hans eget Indre raade; og i de første Overgangsaaer klarede disse Mænd med Hæder vanskelige Skær. De nærede gennemgaaende ingen særlig Interesse for det finske Sprog; Bevægelsen er finlandsk, ikke finsk. Men den økonomisk-politiske Selvstændighedssans, som de repræsenterer, var en Forgænger, der før eller senere maatte kalde et sproglig-nationalt Røre frem; den var en ikke-slukt Stjerne over den *finske* Himmel.

Og som almindelig Baggrund for et finsk Sprogstræb staar endelig de store Nationalitetsbevægelser ude i Evropa, ruskede op ved Napoleonstyranniet. Ogsaa uden Adskillelsen fra Sverig var denne Bølge vel skyllet op til Finland; men den svenske Faktor vilde da haft uendelig meget mer at sige; *talmæssigt* var Svenskerne nu en Minoritet i den ny Statsdannelse.

I de første ti Aar efter Løsrivelsen syntes alt stille om det finske Sprog. Patienten var ganske vist ikke død, men gav kun yderst svage Livstegn, straks efter

at Ruden var slaaet ud til den fri Luft. Hos nogle faa gav dog Porthans Aand sig Vidnesbyrd. Enkelte Studenter samler i Ferierne ude paa Landet Folkesange, ildnede ogsaa af Tyskeren Herders Syn paa Folkedigtningen som en Aabenbarelse af *Nationalaanden*. I de nærmeste Aar efter 1816 var nogle af disse unge paa Studieophold i *Uppsala*, hvor Finlænderne dannede en egen »Afdeling«. Det rigere Aandsliv og den stærke svenske Nationalfølelse i de akademiske Kredse herovre gjorde dybt Indtryk paa disse Aars finlandske Studenter. De drog Sammenligning med Hjemmets aandelige Fattigdom, men følte sig des stærkere som *Finner*, der havde et Kald til Genrejsning. Det gik dem her omtrent som samtidig den første Sønderjyde Paulsen i Göttingen. *Poppius*, siden Præst og finsk Digter, skriver til en Kammerat: »Finnen bør ikke længer prise gotisk Manddom. Vi er et andet Folkeslag, og vore Forfædres Bryst var ligesaa loddent som nogetid Gøternes«. »Vi skal i al Fald vise Svenskerne, at vi kan undvære deres Sprog og Sæder, ja deres Thor og Odin Lad os ikke give os til at bygge paa andres Litteratur, som har fuldt op af Bygmestre; lad os ikke overmodigt foragte alt vort eget og ofre Krokodiltaarer til Balder og Brage; nu var det just Tiden at faa grundet en Slags selvstændig Litteratur.« Man kan smile ad det ungdommelige Kamphaneskrig; det er dog Morgenfuglens Røst, der varsler om et Gry. Og der er Lyd af helligt Løfte naar han skriver (i et *finsk*-skrevet Brev): »Jeg har i min Sjæl sat mig den Pagt for Øje, at om Forsynet kaster mig i Syd eller Vest, Øst eller Nord, vil jeg stræbe — da der i mig selv

kun er Sted og Bolig for saa ringe Kraft — hos andre at virke den Kærlighed til Finland og Finlands Sprog der bryder alle Baand som den urene Aand spinder omkring os.« —

Rasmus Rask, der 1818 kom til Aabo paa sin store Forskerfærd og var henrevet af det ædle, faste og dog myge Maln i det finske Sprog, tændte her en Gnist hos flere unge. — Alt dette smager vel mest af Stue og Studium, men i Flugt dermed bryder saa omkring 1820 med mærkelig Kraft og Varme, og vel noget mindre Virkelighedssans, Hundredaarets første Finskhedskamp ud; den føres væsentlig af nogle yngre Videnskabsmænd i Aabo. Deres Hovedorgan er »Åbo Morgonblad« fra 1821. Dettets Ophav og Hovedpen var Historiedocenten *Adolf Ivar Arridsson*, født 1791, en ildfuld, skarpt skaaren Personlighed, som Student ivrig Folkemindesamler, nys et Aar i Uppsala. Hans Artikel *Om Nationalitet og Nationalaand* kunde haft til Motto »Kun løs er al fremmed Tale«; paa det skarpeste hævder han, at det Folk der vil frembringe virkelig store Mænd, maa holde sit Særpræg rent, frit for fremmed Paavirkning, ellers opstaar »en ond Surdej, en forvirret Blanding.« Hovedmidlet til at hævde Særpræget er Modersmaalets Pleje; *det* er »Kilden til hele vor hjemlige Aandskraft, det bankende Hjerter, som breder Liv og Kraft til alle Lag i Folket.« Men for at sikre Bevægelsen Ro og Sindighed bør de *dannede Klasser* gøre sig til dens Ledere. En Grundfejl er ogsaa det svenske Retssprog, som volder den største Uklarhed og Fortræd. Og Lektor *Ehrström* udkaster et helt Fremtidsprogram: Overklassen, der har vendt

sig bort fra Modersmaalet, skal nu tage Skridtet tilbage. Allerede fra det næste Efteraar kan Finsk godt indføres som Fag i alle Skoler (senere som Undervisningssprog). Det bør straks tillades enhver Embedsmand at udstede alle Dokumenter paa Finsk, og efter en Frist skal dette være Pligt. Ogsaa Universitetet bør forfinshes. »Med lidt god Vilje«, mener en anden Forfatter, kan man nok faa alle Sten fjærnet.

1820 bad Studenterne til en Begyndelse deres Kansler (Storfyrst Nicolai) om at faa oprettet en Lærestol i Finsk; de fik et haanligt Afslag. Og det viste sig snart, at »Fennomanernes« raske lille Stormløb ikke mægtede at tage en eneste Skanse denne Gang. Myn-dighederne tog haardt fat; Regeringen vejrede aabenbart noget i Retning af de tyske Studenters »demagogiske Rumlerier«. Arvidsson, som vovede sig længst ud med sin megen Tale om Folket og Vækkelse, blev ramt, først ved Forbud mod Morgonbladet, der ikke naaede een Aargang til Ende, snart derpaa ved Bortvisning fra Universitetet, 1822. Da alle Sunde herefter viste sig lukkede for ham, flyttede han til Stockholm. Den iltre Fennoman havde tillige levende Interesse for svensk Aandsliv; han modtoges venligt herovre, knyttedes til det kongelige Bibliotek og udgav siden Folkevisesamlingen »Svenska fornsånger«. Stadig var han dog levende optaget af Finlands Vel. Han døde 1858 paa en Rejse i sit gamle Land.

Men hjemme? Snart efter Arvidssons Bortgang tætnede Tavsheden paany om den nationale Sag. Det værste var vel endda ikke Vreden fra oven, det var Ligegyldigheden fra Midten, fra de dannede Klasser.

Kun een enesteRøst fra Publikum havde gidet ytre Modsigelse i en Avis; den fornyede Forslaget (S. 218) om, at de finske Bønderbørn bør lære Svensk. De fleste rystede blot paa Hovedet ad Fennomannerne; det fremfusende i deres Program skræmte vel ogsaa een og anden, hvis Sympati ellers var rede. Tiden var aabenbart ikke inde: Ingen Vej frem, ingen vaagne Viljer. Og næsten tyve Aar gaar hen, før Arvidsson faar en virkelig Efterfølger. Alt hvad der *fra oven* indrømmes finsk Sprog i denne Mellemtid, var: En Docentpost ved Universitetet (allerede 1826) og nogle faa Ugetimer i Finsk ved de højere Skoler (1841); ved Retssproget ændredes intet. — Da Aabo hjemsogetes af Ildebrand 1827, flyttedes Universitetet til Helsingfors, som fra 1819 var Landets Hovedstad. Den og dens Omegn var rent svenske. Alligevel er det oftest ved denne Højskole, Finskkærligheden i den lange døde Tid ulmer og af og til slaar en Gnist, som tænder.

Finskhedsstræbet omsætter sig efter Arvidssons Fald næsten helt i *Studium*, holder altsaa samme Linie som i Aarene lige før hans Fremtræden. Kan man ikke stride og storme, saa kan man dog samle ind og granske; ogsaa Arvidsson havde manet til System med Sprog og Folkeminder, derved skulde Modersmaalets Rigdom udnyttes til Gavn for dets Sejrs gang i Fremtiden. 1831 stiftede nogle unge Videnskabsmænd (Runeberg var med) det finske *Litteraturselskab* til Granskning af Sproget og Historien og til finsk Bogavls Fremme. Ved samme Tid indsamlede *Elias Lönnrot*, fra 1832 Læge i det afsides Kajana, paa sine Vandringer ved Østgrænsen store Skatte af Folke-

sange; med genial-dristig Enfold forenede han en Del af dem til et Epos, *Kalevala* (trykt 1835; siden kom en stor lyrisk Samling). Dette nationale Værk var en enestaaende Gave til den unge finske Litteratur; det giver det rigeste Billede af gammelfinsk Folkeliv, det er blevet en Guldgrube for Sprogdykere, Digtere, Kunstnere, det har ildnet til indtrængende Folkemindedegranskning, og fremfor alt har det højnet den nationale Selvfølelse — alt, vel at mærke, i Tidens Løb: Straks ved sin Fremkomst vakte det vel en Del Omtale i dannede Kredse, ikke altfor mange læste det (først 1841 oversattes *Kalevala* paa Svensk), kun faa følte, det kaldte paa dem til personligt Arbejde. Varmest blev Værket modtaget i Universitetskredse.

Et Billed af Finlands Folk, mest endda af *finsk* Folk, gav, i disse Aar og senere, ogsaa *Runeberg* i sin paa Svensk fødte Digtning. Direkte indfriede han ikke de Løfter, der laa i hans Medstiften af Litteraturselskabet, og man skal bruge sine Øjne godt paa hans Boghylder i Digterhjemmet i Borgaa for at opdage en finsk Bog; Fennomans i sprogpolitisk Forstand blev han heller aldrig; men »Bonden Paavo«, »Elgskytterne«, delvis »Fändrik Stål« klargjorde paa deres Vis for de dannede den *finske* Nationalitet og lagde dem det Spørgsmaal nær, om de for Alvor vilde kalde den deres egen. At *Runeberg* skulde kunnet skrive sine Mesterværker paa det dengang lidet dyrkede Almuemaal, er utænkeligt, og kun faa vilde læst dem, da de kom frem.

Men var der da slet ingen af de dannede som i hine Aar søgte at tale *til Almuen* i dens eget Sprog? Her

skal kun nævnes ett: Tiden 1820—40 er de første finsk-skrevne *Arisers* Periode; et Forsøg i 1770'erne var strandet. Den ældste er *Turun viikkosanomat* (Aabo Ugetidende), der grundes i Arvidssontiden 1820 og lever et Tiaar; omkring 1830 dukker saa paa andre Kanter af Landet to nye op, tilsidst sekunderede af Lönnrots Maanedtsblad »*Bien*«. Alle er Almueblade til Gavn og Gammen; ogsaa Digte optages i dem. En Tidlang var der god Tilslutning, men den taber sig, og 1841 maa det længstlevende gaa ind. De nærmeste Aar derefter udkom slet intet Blad paa Finsk. Af de svenske Blade, der delvis var yderst tarvelige, talte dog netop i disse Aar et enkelt (Helsingfors Morgonblad) *Finskhedens Sag*. Det trykkede og nedstemte paa finsk Side i Tiden ved 1840 giver Sprogmanden Gustav Renvall Udtryk for i Fortalen til sin finske Sproglære: Foreløbig maa man være glad, om Finsken kan faa Plads som ett blandt Skolens Fag og naa en beskeden, men sikret Stilling for Retten; lad fremmed Tunge-maal kun brede sig i Højsædet, blot Gaardens Ejer selv faar lidt Plads i Stuen; »om hundrede Aar faar saa vore Efterkommere holde Raad og beslutte om, hvad videre kan gøres i denne Sag.« —

Saa lidt var der da kæmpet og naaet endnu ned i Fyrrerne, at man nogenlunde forstaar, et *finsk* Spørgsmaal næppe var til for Skandinaviens Bevidsthed. Men ett Aar efter Plougs Kalmartale med dens Forudsætning Svensk eller Russisk lød der oppe fra Finland saa skarpt og stærkt et »*Finsk* eller Svensk«, at det siden hen i Finland blev helt ugørligt, udenfor

Finland utilbørligt, fuldstændig at vende det døve Øre til. Fra 1844 udkom Snellmans Saima.

Johan Vilhelm Snellman (1806—81) af Østerbottningernes hæftige, stejle og stærke Slægt var en Sø-kaptajns Søn; han gik i Uleaaborg Skole og blev indskrevet ved Universitetet sammen med Lönnrot og Runeberg. Tidlig gjorde den unge Mand sig kendt af Myndighederne, saaledes da han som Magister haardnakket holdt paa at ville forelæse over »den akademiske Frihed«, et misligt Æmne. 3 Aar rejste han udenlands, studerede navnlig *Hegels* Tænkning og skrev paa Tysk et stort, i sin Tid skattet filosofisk Værk. Et Brev fra Stockholm (1840) hjem til en Studiefælle er det første og yderst bitre Udtryk for hans Misnøje med de dannede Finlændere: De mangler sand Fædrelandskærlighed, thi de har forsømt det brede Folks aandelige og legemlige Vel. »Den finske Nation er lagt i sin Grav. Du ser det i Finnens Ansigt og hører det i hans Sange, at han veed, han er ophørt at leve — — — Jeg har gjort mit, om jeg for alle *Himlens Vinde udskriger, hvad jeg her har hvasket*, og efterviser det ved Hjælp af Landets Historie efter 1809.« Saa havde vel dog Brevskriveren en Anelse om, kun at staa overfor Skindød; hvorfor ellers paatage sig saa stort et Besvær.

Løftet om det store Skrig indfriele Snellman som Rektor i den afsides Provinsby Kuopio, hvor Myndighederne mente ham godt gæmt af Vejen. Han fik et Trykkeri indrettet i den lille Stad og udsendte saa her Januar 1844 Ugebladet *Saima's* første Nummer. Bladet levede i henved 3 Aar. Det vender sig til Overklasserne og er derfor skrevet paa *Svensk*. Forskellige Sam-

fundsspørgsmaal, ogsaa litterære Æmner, afhandles, en Hovedvægt lægges paa Sprogsagen. Snellman har et noget andet Tag paa Tingen end Arvidsson og navnlig end dennes Fæller; hver for sig er de Børn af deres Tid. Efter de hedhjærtede Romantikere med den naive Tillidsfuldhed staar han nu, stejlt og trodsigt nok, men med sin Hegelske Fornuft, sit logiske System altid rede, uden noget i Kødets baaret Sværmeri for Folkets Sprog og Sange — Snellman lærte vist først rigtig Finsk af Kameraterne i Latinskolen — men fyldt af sit Pligtkald til at tale Sprogets Sag, fordi hele Nationens Velfærd hviler paa den; tillige en praktisk Mand, der veed, at Tid skal til og meget maa gives en fjærnere Fremtid i Vold.

Udgangspunktet for hans Tankerække er (det i og for sig angribelige), at fælles Sprog er et nødvendigt Kendemærke paa en virkelig Nation, en tvesproget Nation er egentlig en Meningsløshed. Finland lider i høj Grad under denne; de dannede er selv vel tilfredse, de ser slet ikke, at Landet faktisk i alt er langt tilbage, i politisk og socialt Liv, i økonomiske Forhold, i Litteratur (Snellman vil ikke indrømme, at Finland har en begyndende *Nationallitteratur*; kun Elgskytterne faar her Lov at passere). Aarsagen til denne Misère er netop Mangel paa Nationalaand, men en saadan Aand kan ikke forefindes hvor Folkets eget Sprog ikke er »Nationens« *Dannelsessprog*. At Underklassen her ved forsømmes er klart; men ogsaa Overklassen lider: Dens svenske Aandsdannelse er kun et Laan, en udvendig Lektie, uden Saft og Kraft; den er abe- og hundeagtig, ejer ingen Udviklingsmulighed. Trods

denne yderlig skarpe Fordømmelse frembærer Snellman dog de Goder, der er Arv fra Sverig: Egen Styrelse, »germansk« [∴: gotisk] Dannelsesform, saa at »Finnernes Fremtidsskæbne er bundet til den højt stillede og indflydelsesrige germanske Kultur«. Det er altsaa ikke den nedarvede Kultur, der skal kasseres, men dens fremmede Sprogdragt, den som hindrer Kulturen i at »naa sin Spids« ∴: hindrer det finske Særpræg, Folkets særlige Plus til den almene Kultur, i at gøre sig gældende.

Det store Løsen bliver da det, som alt Arvidsson og Ehrström havde stavet paa: *Overklasserne* skal *blive finsktalende*, Kløften mellem dem og Almuen skal forsvinde. Hermed er et vældigt og egenartet Krav stillet frem. Ud fra sit Udgangspunkt retter Snellman det endda til Overklassen som *Helhed*: Finsk skal blive Dannelsessproget for Finland. (Efter hans System skulde vel egentlig den svenske Almue enten forfinskes, hvilken Tanke han dog udtrykkelig afviser, eller ikke regnes med til Nationen. Spørgsmaalet om Rækkevidden af *dens* Ret til højere Dannelse paa Modersmaalet har han næppe dvælet ved). Den store Sprogforandring tænker Snellman sig fuldbyrdet ved en *frivillig Akt af Fædrelandskærlighed*, idet et nyt Slægtled, der har modtaget Undervisning paa Finsk, opgiver det »fremmede« Sprog.

Men dette Maal ligger et Stykke ude i Fremtiden. Noget kan man inidlertid tage fat paa straks. Det er ikke just Rets- og Embedssproget; her holder Saima det for unyttigt at stille bestemte Forslag. Hovedvægten lægges paa Fremavl af en finsk *Litteratur*. Længe nok

har der været talt skønt og begejstret *om* Finsk (selve Saima maa jo gøre det paa Svensk!); nu er Tiden inde til at skrive *paa* Finsk, især om fædrelandske Æmner: »I unge Mænd, ethvert svensk Ord fra Jer er fra nu af forholdsvis spildt for den finske Litteratur, det finske Navn og Jer egen Ære. Kun Modersmaalet giver Eders Skrifter og Eders Navn en Plads i Verden. Og lader der sig end ikke paa staaende Fod fremhæve en selvstændig Produktion, saa kan man dog straks *oversætte* litterære Arbejder. At samle Folkeminder er ikke nok; Sproget maa uddannes til et fuldkomment Organ for Nutidens Kultur i selv dens højeste Former, saa vil et nyt Slægtled kunne bruge Finsken til Gavn.

Haand i Haand med den ny Litteratur bør dog *Skolen* arbejde. Højere Skoler med helt finsk Undervisningssprog har det vel ret lange Udsigter med. Saimas foreløbige Krav her er beskedne, i en længere Overgangstid maa man hjælpe sig med *tresprogede* Skoler. Men det Sprog, der er godt nok som Religionens Tungemaal, forslaar vel ogsaa til at lære Ungdommen Reguladetri og Euklids Elementer.

Saimas velafvejede og dog saare skarpe Ord blev en Braad for Samtiden, som ingen tidligere finsk Røst kan staa Maal med. De kunde i al Fald ikke ties ihjel. Stærkest blev Virkningen vel nok i de akademiske Kredse, hvor i de sidste Aar Lönnrots Arbejder og Sprogforskeren Castréns Forelæsninger ikke var faldne til Jorden. Den mægtige Appel til Finlands Ungdom greb nu mange Sind. Og ikke alt blev en Rus, der siden dunstede bort. Allerede fra 1844 ser

Skolebøger paa Finsk Lyset; Oversættelser fra fremmed Skønlitteratur dukker op (en Oehlenschlägersk Novelle blandt de første). Og finske Aviser tager igen ved; Snellman lagde for 1844 med »Landmandens Ven«; Landmaaler *Hannikainens Kanava* (Kannainen) i Viborg blev det første finske Blad, der vendte sig til *alle* Stænder, ogsaa de dannede; 1847 kom *Suometar*; det er alt Ugeblade. Men ogsaa de svenske Aviser tager Drøftelsen op, flere i delvis Tilslutning til Snellman. En Tid blev det ren Modesag at kunne lidt Finsk. Damer i Købstæderne tager Privattimer, Bagerne snuser sig til den ny Luftning og sætter finske Deviser paa Tærter og Kransekager. Den yngste Ungdom kommer med; 1846 rømmede tre Skoleelever, 11—14 Aar gamle, fra Helsingfors mod Øst for hos Almuen at lære Finsk og siden vende frygtelige tilbage; de blev dog paagrebne nær Borgaa, saa Finlands svenske Kultur var reddet for denne Gang. Men endelig maales Bevægelsens Dybde ved Modstandernes Iver.

Der var de Røster som blot hævdede, at Snellman var for voldsom og mulig gik for vidt i sit Krav; til dem hørte nogle af hans nærmeste Venner. Men der var andre som modsatte sig enhver som helst Sprogreform. Yderligst naaede »En Finne« i Åbo *Tidningar*: Finsken bør ingensinde faa nogen officiel Stilling; det koster Tid at lære Sproget, og Landets Udvikling vil hæmmes. Engang vil det gaa med Almuens Sprog, som det er gaaet for Gælere og Irere, ja for Irokesere og andre Indianerstammer. Denne til Ligtalen parate »*Irokeserven*« som han spotvis

kaldtes, var mulig en Provst som selv havde udgivet Opbyggelsesbøger paa Finsk for Almuen. Hans Indlæg fremkaldte en livlig Avisfejde, hvor han ikke kom til at staa alene; og vistnok en stor Mængde Embedsmænd af dem der tav, delte hans Meninger.

Paa højere Steder blev Saima næsten straks ildeset; og dog gik Bladet langtfra altid mod Regeringen, ligesom dets øvrige Reformkrav, sociale og agrariske, var ret moderate; men sligt maatte overhovedet ikke nævnes eller drøftes. Gode Venners Advarsler afviste Snellman; tie eller tinge vilde han ikke. Med Udgangen af 1846 kom saa Slaget: Saima blev inddraget; samme Skæbne ramte snart efter Kanava.

Og de sidste Aar af Nikolai I.s Regering († 1855) blev ret drøje Tider for det unge nationale Liv i Finland. Kejserens og Generalguvernørens, Fyrst Mentsjikof's Stilling til Finskheden i Fyrrerne er værd at lægge Mærke til. Fra først af havde den i nogen Grad deres Sympati: den maatte fjærne Sverig fra Finland, hvilket særlig havde sin Værdi i disse den skandinaviske Storhedsdrøms Tider, hvor man jo ikke havde glemt »det kæreste Barn«. Herudfra maa en Indrømmelse som Finsktimerne i Latinskolen (S. 224) forklares. Men Fyrrernes ny finskskrevne Aviser, bestemte navnlig for Almuen, forekom højst betænkelige; politisk og social Oplysning passede ikke for Bønder; efter 1848 skriver Mentsjikof: Det er slige Ting, som har »demoraliseret Arbejderne i Frankrig . . . og Proletarerne i alle Lande.« Det store Frihedsaar virkede i det hele for Finland foreløbig blot Stramning af alle Baand. Desuden har Generalguvernøren,

sikkert ved fuldstændig Misforstaaelse, faaet ud, at Snellman og hans Lejr er begyndt at drømme (som et Modstykke til Skandinaverne) om et stort Rige, der skal forene Finland med alle de spredte finske Stammer i Nordrusland! — 1850 kom da det næste og tungere Slag: En Forordning *forbød at trykke paa Finsk* — Almuesproget — andet end religiøse og økonomisk nyttige Bøger og Artikler (overfor Folke-minder, Ordbøger o. l. er der Lempelser, men »Romaner« maa ikke udkomme paa Finsk, selv om Censuren har tilladt dem paa Svensk). Det svenske Bureaukrati var sikkert for en stor Del vel tilfreds med dette Forbud, men har næppe selv foretaget Skridt for at udvirke det. — Af de finske Blade hjalp »Suometar« sig nogenledes gennem denne Ufærdstid ved at fylde Spalterne med Bibelshistorie samt Landbrugs- og Husraad.

En voldsom Lammelse gav Forbudet af 1850 naturligvis. Men saa dødlignende en Søvn som i Tyverne efter Arvidssons Bortgang indtraadte ikke igen; det havde ganske særlig Saima sørget for. Der er noget virkelig betegnende i, at nu er selve *Nationalepos'et* begyndt at tale sprogpolitisk. Medens »Kalevala« i den gamle Form af 1835 staar fjærnt fra sligt, er det umiskendeligt et Sted i Slutningen af den ny, øgede Udgave, der saa Lyset netop i denne Tid (1849). De paagældende Vers er ganske vist tagne fra Folkesange, men gælder dær kun Privatlivets Forhold. Sangeren skuer tilbage paa sin Opvækst og siger — mens enhver Læser kommer til at tænke paa al finsk Almues Kaar:

Spæd jeg skiltes fra min Moder,
 lav og liden fra den kære
 kom i fremmed Kvindes Pleje,
 gaves under Stifmors Vilje;
 men hun drev mig arme Stakkel,
 jog mig værgeløse lille
 ud i Blæsten bagved Hytten,
 ud paa Husets nordre Side,
 uden Læ mod Foraarsstornø,
 værgeløs mod vilde Vinde.

Selvfølgelig er den kolde Kvind ikke Rusland, men Fortidens Sverig. »Moderhjärte«, »Kæreste Barn«, mente Udlændingen faa Aar tilbage; Stifmor, stakkels værgeløs Dreng, lød det nu fra den ellers saa fredelige Lönnrot, endda i den finske Almues Navn. Den rette Moder var da ikke Sverig, men det gamle Finland. Saima ligger imellem Epos'ets to Udgaver.

I disse Aar rørte der sig ude i det finske Folk særlig stærkt en ganske egenartet Kraft, fjendsk mod Sværmeriet for den »hedenske« Fortid, mistænsksom mod al verdslig Visdom, men med Spirekraft i sig og-saa for det finske *Sprogs* Fremtid; det er *Pietismen*, som havde virket fra 1820'erne af. Forfulgt og forbandet af Øvrighed og af mange Præster, selv haard og pigget af Skal, gæmte den en Kærne af største Livsværdi, religiøst og almenmenneskeligt; det var første Gang, finsk Almue blev rystet aandeligt op og grebet af en Sag. I Bondestuen sidder »de vakte« stuvet tæt sammen; det er den finske Pietismes Leder, Bonden Paavo Ruotsalainen, der taler, han der til daglig kan sprudle af Lune og Vid, naar han vil give sig hen, og kan være tvær og tavs overfor de nysgær-

rige; her er han manende Alvor. Ser Paavo ud over sine Tilhørere, saa faar han inde mellem de mange Bønder i de vaktens mørke Dragt Øje paa ikke helt faa »Herskabsfolk«, tildels udensognsfra; selv Præstens og Herredsfogdens Fruer har listet sig derhen. Det er klart, at Taleren kun bruger Finsk; hverken han eller Bønderne forstaar andet Maal. Hos disse Herskabsfolk fødes ved det aandelige Broderskab med Almuen Respekt for dens Sprog, det der har bragt deres egen dybeste Oplevelse til dem. Og Bønderne selv kommer let til at spørge med Snellman, om det Sprog der er godt nok til at give de himmelske Ting, ikke skulde forslaa til de jordiske med.

Der er da Liv at finde overalt, hos dannet Ungdom vakt ved Snellman, i Almuen vakt af Lægmandskristendom. Det borgede for, at Stilheden ved Hundredaarets Midte ikke kunde være Ragnarok, Enden paa alt, men kun et Vinterhvil. Der er Klang af en stille Latter, men saa hjærtelig, at Lænker maa bryde, naar en finsk Bondedigter, *Antti Puhakka*, ved denne Tid synger:

Lille Gøg med gylden Strube,
 kuk ej højt paa Bakke;
 dær vil straks de strænge Herrer
 ilde med dig snakke.

Nej flyv ned, hvor under Skrænten
 Løv sig om dig lukker!
 Jeg skal komme Kvæld og Morgen,
 lytte naar du kukker.

Om du hør', jeg Tid til anden
 selv i Sang dig svarer,

røb mig ikke, hvis engang du
over Rusland farer!

Men om det bar mod ret lange, drøje Frosttider eller blot mod en finsk »Eftervinter«, et kort Stands paa Vaarens Gang, kunde ingen ane. Dette hvilede paa ydre Forhold. Fem Aar efter den store Forbudsforordning laa dens Udsteder, Jærnmanden Nicolaus, Lig, og hans Søn Aleksander II, alt forud hilst som den der var i Pagt med Vestevropas Frisind, stod som Finlands Kejser-Storfyrste.

III.

Offentligt Liv c. 1860—1883.

Med saare god Grund faar Aleksanderstatuen paa Helsingfors Torv aarlig sin Krans af Finlands Folk. Gennem alle Stats- og Folkelivets Aarer gydes nyt Liv i denne Herskers Tid, ikke blot med hans allernaadigste Minde, men oftest med hans levende Samhu. Mest kendt blandt os er vel Forfatningslivets Genopstaaen fra 1860'erne af; ogsaa i Sprogsagen sætter imidlertid Aleksander II's Tid Skel; offentlig og privat skrives nu afgørende til Handling — ikke dog i jævn ydre Vækst for Finskheden; efter de første Aar kommer en ny og ret lang Hæmningstid, saa tager Tingene noget stærkere Fart.

At det officielle Sprog ved Retspleje og Styrelse var Svensk, havde i fordums Tider ikke været saa føleligt for Almuen som senere; i sin Tid spillede det skriftlige en mindre Rolle i Forhold til mundtlige Forklaringer og Afgørelser, og i al Fald før 1700

mødte Dommere og Embedsmænd formentlig med taalelig Evne til at *tale* Almuesproget; i begge Henseender var det siden blevet anderledes. Udhjælpen med Tolke var tilmed daarlig ordnet, og de offentlige Anordningers Oversættelse til Finsk mangelfuld. Og i det begyndende kommunale Liv svækkedes Bondestandens Deltagelse meget ved det svenske Bogføringsprog. — Der er Vidnesbyrd nok om, at Almuen selv i Tiden ned mod 1850 følte det fremmede Sprog som en Tynge og Uret. Bondeskjalden^e synger derom. Hør f. Eks. *Paavo Korhonen*:

Finlands Maal har uden Føje
længe ligget svøbt i Svøbet
som det syge Barn i Vuggen,
skønt det gammelt nok er blevet;

kunde det blot faa sprængt Svøbet og med rigtige Karleskridt gaa op for Bordenden; ja

gid de Helsingfors^e Herrer
som har højen Ret i Hænde
vilde give trygge Tilsagn
at der maa udstedes Domme,
gives alskens Mellembøger [d: Kontrakter]
ud paa Folkets egen Tunge,
den som Bondemanden kender,
saa at Sekretærer kunde
med en kløvet Gaasefjeder
prente Ordene, de samme
som blir mundtlig til os mælet.

(Irelt skildrer *Puhakka* (S. 235) hvorledes »dumme Jussu« kommer til »Kansliet« med sine finske Papirer; de slænges ud ad Døren, ned ad Trappen, man spytter

paa dem; Staklen giver sine sidste Penge ud til ny (Stempel-?) Ark, møder en »Herrens Engel« i Nøden, en Svensker med Pels og blanke Knapper, Jussu sælger sin Ransel, for at denne skal skrive ham hans Papir paa Svensk, og da han kommer til Kansliet, er det lutter Vrøvl, hvad Hallunken havde kradset op. Han smides ud, »Madranslen er hos Engelen. Pengene hos Papirhandleren«, og dumme Jussu maa tigge sig hjem. Sikkert med Rette udtaler Snellman i Fyrerne, at den *Mistænksomhed* mod hele Embedsstanden som Underklassen vænnede sig til, er den tydeligste Frugt af Sprogforholdene; og selv om der — mener han — i Almuens Klager over urigtige Protokoller og falske Domme mulig kan ligge nogen Overdrivelse, hør dog Aarsagen til hin Mistænksomhed fjærnes. — Og Glædessange digter Bondeskjalden, hvergang der viser sig et Lystegn.

Naar der intet ændredes, dengang Finland 1809 blev en egen Stat, laa det dog delvis i en Frygt for, at hvis man begyndte at pille ved det officielle Sprog, fik man bare *Russisk* tvunget ind; selv den finske Bondestand havde ud fra dette Hensyn bedt om at beholde Svensk. Og Frygten holdt sig længe, lod sig vel ogsaa bruge som Modgrund overfor andres og egen Samvittighed, hvor Magelighed var den egentlige Hindring.

De første inødekommende Skridt var blevet gjort omtrent samtidig med det store Forbud af 1850! Nikolai I vilde vise, at han ønskede den finske Almues sande Vel. Især paabød han, at fra 1856 skulde enhver der søgte Embede i finsktalende Egn, godtgøre sin Evne til at *tale* Finsk. Dertil kom 1858

den vigtige Forordning for *Kommunalsproget*, at Kirke- og Sogneraadsprotokol i de Sogne hvor der prækedes Finsk, skulde føres paa dette Sprog. Men i *Statslivet* var Svensk stadig eneste officielle Sprog.

Omkring 1860 skimtedes der Udsigt til en Fornyelse af Finlands Forfatningsliv; man haabede paa, at Landdagen, der havde hvilet hele Nikolai' I's Tid, skulde sammenkaldes (det skete først Sept. 1863). Ogsaa Sprogsagen kom paany under Debat. Fra frisindet svensk Side indrømmedes det, at en Forandring engang maatte komme, men den konstitutionelleUdvikling regnedes dog for vigtigere. De finsksindede begyndte derimod nu at danne et virkeligt *Parti*, hvis Leder snart blev *Yrjö Koskinen*. Ogsaa blandt Almuen kom stærkere Røre; 1861 fik en Deputation paa 4 Bønder Foretræde hos Zaren; de overrakte en Adresse, hvori det hed, at Finnerne var »som fremmede i deres eget Fædreland.« Aleksanders Svar var naturligvis vagt, men sikkert oprigtig ment: »Hils Eders Landsmænd og sig, at jeg i Sprogsagen skal gøre alt hvad jeg kan.«

1862 lod Kejseren — efter »Januarudvalgets« (et forberedende Stænderudvalgs) Ønske — nedsætte en *Komité* af Sagkyndige i Sprogsagen. Den drøftede bl. a., om der burde sættes en bestemt *Frist*, efter hvis Udlob enhver nyansat (lokal) Embedsmand skulde være *pligtig* at affatte de skriftlige Ekspeditioner paa Finsk til »den egentlig finske Befolkning«. Flertallet mente Nej: Det finske Lovsprog var endnu for lidet udviklet, og den finske Almue var for ukyndig til at kunne have Udbytte af Reformen. — Men Drøftelsen

blev stadig livligere; Senatet (∴ Ministeriet) lod Embedskontorerne udtale sig og gav i det hele Ordet frit. Det gjaldt især: Frist eller ikke Frist. De fleste Embedsmænd ønskede Langdrag, unægtelig det bekvemeste; almindeligt hed det ogsaa: Først naar de unge Jurister engang paa Skole og Universitet har lært et højnet Finsk, kan de klare de juridiske Termini; fra finsk Side hævdedes herimod, at Begyndelsen maa gøres ude i Livet af praktiske, erfarne Jurister. Pressen tog livlig Del i Debatten; det svenske liberale Helsingfors Dagblad holdt, ejendommeligt nok, paa *hurtig* Afgørelse, for at Fennomanerne ikke her skulde faa et vægtigt Partiprogram og gøre til Maal, hvad der kun burde være Middel i Kulturens Tjeneste. Og endelig var Almuen selv kommen i stadig stærkere Røre; flere Kommuner indgav Bønskrifter til Senatet, og en ny Bondedeputation modtoges venligt af Kejseren. Paa dette Tidspunkt, da alt endnu laa uklart hen, fremskyndedes Tingenes Gang, ved at — *Snellman* greb ind.

I Aarene lige efter 1850 havde denne levet i smaa Kaar som Handelskontorist, senere som Forsikringsagent (Rektorpladsen havde han frivillig opgivet). Efter Kejserskiftet blev Agenten Professor i Filosofi; 1863 udnævntes han af Kejseren til *Senator* og overtog Finansstyrelsen. I Frygt for at Sprogsagen skulde køre fast hos Senatet, besluttede Snellman nu at virke paa egen Haand. Det ventedes, at Kejseren i Juli 1863 vilde gæste Finland. 4de Juli skrev da Snellman helt paa egne Vegne et Brev til den finske Ministerstatssekretær i St. Petersborg, Grev *Armfelt*, og til-

skyndede ham til at udvirke en kejserlig Ordre til Senatet om Reformens Gennemførelse med højst 20 Aars Frist; Ordren burde offentliggøres under Kejser-Storfyrstens Ophold i Finland, saa at det finske Folk kunde datere Reformens Begyndelse og Sikkerheden for dens Gennemførelse fra det høje Besøg; med Hensyn til den foreslaaede Frist (højst 20 Aar) siger Snellman, at sættes der ingen bestemt Termin, vil det hos den finske Almue vække den mest intensive Forbitrelse. Mod Brevets Slutning hedder det: »*Statens Tjenere er Folkets*. Deres Bekvemmelighed bør ikke hindre Opfyldelsen af sidstnævntes berettigede Tarv.« Det mærkelige Brev, der slaar paa saa forskellige Strænge, blev taget til Følge. Dog fik Snellman ingen Indflydelse paa Reskriptets *Enkeltheder*; det blev udfærdiget i St. Petersborg for Zarens Afrejse, og det bød paa noget mindre, end Brevskriveren havde tænkt sig.

Sidst i Juli inspicerede saa Aleksander de finske Tropper i Lejren ved Tavastehus og spiste til Middag i en Slags Barak med et Selskab af delvis ret jævne Finlændere. Snellman blev her forestillet, men der var slet ikke Tale om at drøfte det allerede færdige Reskript. Dette underskrevs »*Tavastehus, 30te Juli 1863*« og forelagdes to Dage efter for Senatet: Kejseren byder i Henhold til oftere udtalt Ønske fra Befolkningen og for at give denne et varigt Minde om sit Besøg: Det finske Sprog skal for Retten og i Embedskontorer være ligestillet med det svenske i alle Sager der *umiddelbart* vedrører Landets egentlig finske Befolkning. Straks fra nu af skal finskskrevne Ansøgninger og

andre Skriftstykker *modtages* af Myndighederne, og senest ved Udgangen af 1883 skal disse ogsaa *tilstille* Publikum Ekspeditionerne paa Finsk. Iøvrigt skal Svensk ogsaa efter 1883 vedblivende være Landets officielle Sprog. Senatet skal indgive nøjere udarbejdet Forslag til Kejseren.

Reskriptet modtages med største Glæde af den finske Almue, med Uvilje hos mange Embedsmænd — hos disse tillige af den formelle Grund, at Snellman var *gaaet uden om Senatet*. Snellman skød paa dette Punkt ingenlunde Ansvarret fra sig. Det normale var unægtelig, at Senatet først gjorde Indstillinger til Kejseren, inden denne udfærdigede Ordre. Dog var mindst een Gang før (1856) en, tilmed ret indholdstung, kejserlig Kundgørelse udgaaet til Senatet, uden at dette forud havde drøftet Sagerne; ingen havde dengang tænkt at kunne rejse formel Indvending. Hver Gang (ogsaa 1863) drejede det sig iøvrigt om Programmer i store Træk, om hvis nøjere Udformning det bagefter overlodes Senatet at stille Forslag. — En helt anden Anke er i senere Tid rettet mod Snellman, nemlig den, at han gik *udenom Landdagen*: Sagen skulde været afgjort ad Lovgivningsvejen, ikke administrativt.

Det er imidlertid godtgjort, at sidstnævnte Anke vilde ramme ikke blot Snellman, men hele hans Samtid, Svenske som Finner; Sagen regnedes af alle for administrativt afgørlig. Var en Lov da ikke alligevel *ønskelig*? Dengang mente netop Svenskerne Nej, medens Finnerne troede, at Stænderne *suarere* end Senatet vilde fremme Reformen. En Sag for sig er, at

Snellmans Handlemaade blev et Foredømme for fremtidig at afgøre Sprogspørgsmaal administrativt (endda »ad Petersborgvejen«) til Fordel for Finsk eller — hvem kunde vide: engang i Tiden til Fordel for Russisk?

I Sept. 1863 indkaldtes omsider den længe imødesete *Stænderlanddag*, aabnet af Kejseren selv, og fik mange store Ting at sysle med. Stænderne førte selv Sprogsagen paa Tale; ingen kaldte den trufne Afgørelse ulovlig, men Bondestanden (og kun den) vedtog en særlig Petition om, at Regeringen vilde stille et Lovforslag til Sikring og nøjere Udformning af det foreløbige Reskript (Landdagen havde dengang ingen Lovforslagsret). Det viste sig alt nu, at kun i Bondestanden og mulig hos Gejstligheden, vilde Fennomanien kunne vente Støtte ved Landdagene; Præsterne blev dog først ret paalidelige fra Halvfjerdserne af; Adelen var svensksindet, og i Borgerstanden gav Valgloven med sin 25 Stemmers Skala de formuende, altsaa Svenskheden, Overtaget.

Forst 1865 kom *Senatets Sprogforordning*, og den viste at Snellman ikke havde kunnet faa sine Kolleger med sig (Sagen hørte jo iøvrigt slet ikke under hans Fag). Forordningen giver i denne Sag nærmest kun den ene udtrykkelige Indrømmelse, at de Dommere og andre Embedsmænd der *indsættes fra 1872* af, skal udstede Ekspeditionerne paa Finsk, og endda kun til de Personer der *udtrykkelig forlanger* det; de tidligere indsatte kunde efter Behag paatage sig Opgaven mod at faa særligt Løntillæg til Skriverhjælp, eller lade være. Snellman frygtede at paa denne Maade kunde

Kejserens Vilje ikke fuldt gennemføres til Fristens Udløb (31. Decbr. 1883); i de 10 Aar mellem 1872 og 1883 vilde jo ikke ret mange Pladser blive ledige, og de fleste fungerende Embds mænd vilde altsaa 1884 være ude af Stand til at opfylde det stillede Krav.

De 17 Aar der var tilbage til Fristens Udløb, blev ikke Finskheden gunstige. 1868 tvang Kollegernes og Generalguvernørens Uvilje Snellman ud af Senatet. Fra da af saa Fennomanerne med meget umilde Øjne paa Regeringen. Dehne gjorde heller intet alvorligt for at forberede den fulde Gennemførelse i rette Tid. Fra finsk Side klagedes endda over, at Indrømmelserne af 1865 blev paa Papiret: Ved Udnævnelser efter 1872 tog man ikke forsvarligt Hensyn til Søgerens Finskkyndighed, og en Mængde af de gamle Embedsmænd hævede omhyggelig Skriverhjælpstillæg (c. 1600 Fmk. aarlig) og skræmmede Folk fra at kræve, eller endog fra at indgive, finske Papirer.

Flere af denne Periodes Landdage frembyder Træk af Interesse i Sprogsagen. 1867 bad Bondestanden om, at Statskalenderen maatte udgaa ogsaa paa Finsk. Senatet indgav Modforestilling, men Aleksander skrev egenhændig i Randen: »Jeg derimod finder Bondestandens Begæring grundet og samtykker deri.« Paa Landdagen 1877 samlede Borgerstanden sig om Redaktør *Chydenius'* Forslag: Forordningerne bør ombyttes med en Stænderlov, der overfor Befolkningen giver de to Sprog lige Ret. Det var første Gang Forslag om Landdagsafgørelse kom frem fra svensk Side (fra finsk jo allerede 1863). Chydenius nægtede ikke

Reskripternes Lovlighed, men fandt, de bød for lidt, og holdt en *Lov* for bedst egnet til at dæmpe den langvarige Kiv (han skylder i skarpe Ord Finnernes Førere for, at de ikke saa meget varetager Befolkningens Interesse, som de stræber at holde Sagen svævende for engang at kunne løse den, ikke efter Billighed men i nationalistisk Aand). Adelen havde nær sluttet sig til Tanken; selve Snellman (adlet 1866) regnede nu en *Lov* for en lykkelig Løsning; men Landmarskalken (Standens Formand) nægtede at fremme Sagen — fordi den henhørte under Regenten alene. Bønder og Præster vendte sig meget hæftigt *imod* Chydenius; man dadlede ham for at ville »bortkaste« det dyrebare Reskript af 1863 og stille Almuen paa bar Bund igen, — skønt Reskriptet vel nok kunde vedblevet at gælde indtil en *Lov* var vedtaget; mulig mente man, at trak det i Langdrag med Lovens Vedtagelse, vilde Reskriptets Gennemførelse dog svækkes.

Her var gjort et rimeligt Forslag fra svensk Side; og faa Aar efter syntes en hel Partigruppe, udgaaet af den svenske Overklasse at byde paa Grundsætninger egnede til at ende Striden. 1880 offentliggjorde »det liberale Parti« (Helsingfors Dagblad S. 240) ledet af *Leo Mechelin* sit Program: Frisindede Reformere, nøje Fastslaaen af Finlands politiske Stilling til Rusland, samt Sprogens Ligeret. Man haabede at faa maadeholdne Mænd af begge Sproglejre med. Da slog fra finsk Side den gamle *Snellman* med Voldsomhed og »næsten med sit sidste Aandedræt« (for at tale Gladstonesk) løs paa de Liberale. Han frakender deres Mænd Retten til dette Navn, Reformerne i Aleksander

II's Tid var væsentlig udgaaede fra *Regeringen*; det ny Program kalder han svævende og fraseagtigt; om Nationaliteten udtrykker det sig haanligt, den gælder for et ret underordnet Spørgsmaal — og her ligger dog Hovedvægten: Den sande liberale Stræben, siger Snellman, er *den* der »tilsigter 2 Millioner Menneskers Udfrielse fra Mørkets Baand«; Finlands Lykke afhænger af, om den nuværende Overklasses Børn og Børnebørn vil blive Finner af Sprog; vil »Dagbladspartiet« indrømme dette? Nej, det vil beholde Dannelsen og Magten for den svenske Overklasse til evig Tid. — Disse Udtalelser viser klart, at Opfyldelsen af Kejsersløftet af 1863 for Fennomannerne kun vilde være en Station paa Vejen: En forfinsket Overklasse maatte medføre Finskens Ophøjelse til Landets officielle Hovedsprog. — Snellmans Artikler naaede i høj Grad deres nærmeste Maal, at tage Livskraften ud af det liberale Parti. Fra finsk Side fik det ingen Tilslutning. Og jo mere Sprogsagen traadte i Forgrunden, des flere Liberale gled i Løbet af faa Aar over i det egentlige svenske Parti (Bladet Nya Pressen fra 1883) og kæmpede i dettes Rækker i Aarevis *mod* Valgretsudvidelse (som vilde gavne Fennomaniens). Fra Firsernes Slutning eksisterede Partiet egentlig ikke mere.

Videre gled da Udviklingen efter 1880 under Sprogkampens Tegn, men snart uden den gamle finske Fører: Snellman døde 1881. Særlig bevægede blev Fristens to sidste Aar. I Følelse af at Reformen endnu ikke var bleven tilstrækkelig forberedt, ønskede Regeringen 1882 Stændernes Medhold til at *udsætte* Sagen. Men selv Lovudvalgets svensksindede Flertal vilde ikke

foreslaa sligt; og det udtalte — omtrent som tidligere Snellman — at finsk juridisk Sprog burde uddannes ude i Livet, i Praksis, man skulde ikke først afvente finsk Universitetsdannelse. Faren syntes dreven over; men i ellefte Time, efter Landdagens Slutning, øjnedes et nyt Middel til Udsættelse. Først var det hvisket indenfor Senatets fire Vægge, men det sivede ud og debatteredes højlydt: Forordningerne fra Treserne var, hvad Domstolene vedrørte, *ulovlige*, stred mod Landsloven af 1734; thi ved dennes Ord: Retten skal plejes *»i Landets Sprog«*, bør der tænkes paa Svensk alene; hin gamle Paragraf maa da ophæves af Stænderne og en ny Lov vedtages, før Reformen kan gennemføres. De finsksindede korsede sig over en saadan Tolkning, men ogsaa et meget stort Tal af Svenske modsatte sig den, i al Fald da dens Udførelse i Livet. Og indenfor Senatet blev man klar over, at Kejserskriptet og med det Fristen maatte respekteres. 1882 var iøvrigt *Yrjö Koskinen* bleven Senator og havde her enkelte Finsksindede til Kolleger. — Men hvorledes skulde *»Ligestillingen«* forstaas?

Senatets Flertal holdt paa, at Parternes udtrykkelige Begæring i hvert enkelt Tilfælde skulde være afgørende, og hvis en saadan ikke fremkom, skulde Embedsmand eller Dommer selv vælge Sprog. Denne Ordning var de finsksindede Senatorer stærkt imod: Erfaringen havde dog vist, at Menigmand (trods Indrømmelsen af 1865, S. 243) ofte lod sig nøje med Svensk for ikke at tirre den store Herre, i hvis Hænder hans Sag laa; hin Ordning burde ikke gøres til Regel, men vel til Undtagelse. — Ved Generalguvernør *Heidens*

Hjælp førte Mindretallet sit Standpunkt til Sejr paa allerhøjeste Sted; og i yderste Øjeblik, *29de Decbr. 1883*, udkom da den *Forordning* der skulde gøre fuldt Alvor af Kejserordet fra tyve Aar tilbage: Underretters, Politiretters og Embedskontorerers Kendelser, Afgørelser og Excerpter skal fra 1884 af udfærdiges til vedkommende Parter i *det* Sprog der er Sogneraadets Protokolsprog indenfor Parternes *Bostedskommune*, med mindre Sagindlederne udtrykkelig kræver det andet Sprog. Det Sprog paa hvilket en lavere Rets Ekspeditioner er givne, skal bruges ved Overrets Ekspedition i samme Sag (men ikke ved Højesterets).

Fristens mangelfulde Udnyttelse virkede vel nok, at ogsaa i de følgende Aar en Del Embedsmænd, der nærede beskedne Meninger om deres egen Finsk kundskab, vedblivende udstedte svenske Ekspeditioner, men dette kunde kun være et midlertidigt Fænomen. — Det kommunale Princip blev for Eftertiden de finsk-sindedes Banner; ja med Tanken paa en fremtidig Magtstilling for Finskheden udtalte Yrjö Koskinen: Om et halvt Hundredaar vil de *Svenske* i Finland takke mig for dette.

IV.

Finske Hjem c. 1850 til ned imod 1880.

Der findes mulig dem som mener, at alt er gjort, naar enhver Embedsmand til Behov kender Landets Sprog, saa han paa Finsk kan klare hvad han klare skal overfor »den egentlig finske Befolkning«. Saadanne Folk finder det ganske i sin Orden, at de dannede

Stænder ogsaa fremtidig *forbliver svenske af Hjem- og Dannelsessprog*, og at de kun i praktisk Øjemed, nemlig for at komme ind i Embeder og lønnede Pladser, i nogen Grad lærer Finsk. Saaledes skriver Yrjö Koskinen (1867), og han tilføjer, at det i Virkeligheden er umuligt for de dannede helt at opfylde deres Pligt, *ogsaa* som Embedsmænd, saa længe deres Kultur er klædt i et fremmed Sprog.

Længe var der *talt* om, at Finsk burde blive Kultursprog i Finland; men hvein skulde gøre Begyndelsen med at grunde dannede finsktalende Hjem? Var det *Almuen selv*, der engang med Tiden skulde fostre en ny Overklasse ud af sin Midte, fremhjulpet af finske højere Skoler? Eller var det ikke langt bedre, om *de svenskdannede* forinden kom den i Møde ved at sætte over den sproglige Kløft? De unge, varme Fenomaner fra Arvidssontiden i Tyverne havde alle stiftet Hjem med svensk Sprog. Nogle Studenters begejstrede gensidige Løfter (1847) om at tale Finsk til enhver der kunde forstaa det, førte vist nærmest til intet. Selve Snellman med det store Løsen »Overklassen skal blive finsktalende«, stillede Bøger, Presse, Skole som foreløbigt Maal og regnede først det næste Slægtled for modent til at tage Sproget op i Tale; til en ung Akademiker der meddelte ham sin Hensigt at tale Finsk med sin Hustru, skal han have sagt: Det bliver ikke til noget; sørg kun for, at *Børnene* faar det godt lært. — Men hvad om nu disse Børn trods Skole og Læsning fæstede sig mest ved det Sprog de hørte Forældrene tale sammen, og hvad om det slog Klik for Fader og Moder overfor Børnene med at holde paa det

ny Maal, naar de selv levede udenfor det? Var det mon ikke bedre at faa begyndt i dette Slægtled?

I Tiden omkring 1860 bryder saa nogle ganske faa dannede Købstadshjem Isen; de vover at gøre Almue-maalet til Hussprog, skønt det endnu ikke gennem Skrift og Skole var udviklet i Højde med moderne Kulturs Krav. De fem første Ægtepar i Hovedstaden, der tog det Skridt tilbage som Finlands Overklasse i svundne Tider gjorde bort fra det hjemlige Maal, disse fem Par mindes Nutidens finske Finland med en særlig Tak. Det er Familierne Forsman, Krohn, Hannikainen, Godenhjelm, Järnefelt (i Aarene 1854 til lidt efter 1870). De Traade af Finskhedens Historie der tvinder sig gennem disse Mænds og Kvinders Liv kunde det lønne sig at følge; kun for enkelte af dem skal det dog gøres med nogen Udførlighed her.

Georg Forsman (1830—1903) er ingen anden end den navnkundige Partifører *Yrjö Koskinen* (hans Forfatternavn, fra 1884 hans adelige Navn). Faderen var Gymnasiallærer i Vasa, dengang en næsten helt svensk By; han kunde noget Finsk, Moderen slet intet. Men baade i Familien og dens Omgangskreds interesserede man sig for den finske Almues Sag; Østerbottningernes naturlige Retfærdssans, mener Koskinen selv, fornægtede sig heller ikke her. Naar den unge Skoleelev hørte Faderen læse højt i Fryxells Svenska berättelser om Nationalhelten Gustav Vasa, overførte han ved sig selv Grundtanken, Folkets Frihed og Ret, paa Finnerne; han hørte sig til Fennoman paa den Bog. Men endnu det Aar Koskinen blev Stu-

dent, kendte han yderst lidt til det Sprog han saa gerne vilde kæmpe for. Først de lange Sommerferier paa *Lundet i Hämeenkyrö*, hvor Faderen imens var bleven Præst, hjalp noget; han søgte her ogsaa ud til Tyendet og til Bønderne. Studentens egentlige Læremester blev dog hans Hjærtenskær, Provst *Friberg's* Datter *Sofia*, der kunde godt Finsk fra Barnsben. Koskinens første og ret fejlfulde Brev til hende er fra 1850. Et Par Aar efter formaaede han Tidsskriftet *Suomi* til, trods Forbudet af 1850!, at trykke hans Afhandling om Hämeenkyrö (svensk: Tavastkyrö) Sogns Historie paa Finsk.

1854 giftede de unge sig; de havde lovet hinanden, som Ægtefolk kun at tale Finsk sammen, og de overholdt det. I Førstningen faldt det »lidt besværligt«, især naar de kom udenfor dagligdags Æmner. Samme Aar blev Koskinen Gymnasiallærer i Jakobsstad (hans svenske Tiltrædelsestale handler om det finske Sprogstræb). Han kom ind paa flittige fædrelandshistoriske Granskninger; for at drive Arkivstudier, opholdt han sig en Tid i Stockholm, hvor Arvidsson modtog ham med aabne Arme. Sverigs Hovedstad er ham højst sympatisk; i et finsk Digt af ham fra denne Tid hedder det endog: »Tiderne ændres . . . men Kærligheden til Sverig, *Fostermoderen* [altsaa hverken Moder eller ond Stifmoder] og til de gamle Minder, den ruster ikke.«

Men det er Tid at vokse fra Fostermoders Opsyn. Gennem Aarene følger Artikel paa Artikel (paa Finsk i finske Blade) der taler Fennomaniens Sag: Det gælder at begynde smaat, men at begynde straks.

Maalet er vældigt; stadig træder det frem, at Koskinen fuldt har tilegnet sig Snellmans Idé om Finsk som *eneste* »nationale» Dannelsessprog: »Svenskhedens Ret i dette Land er Fortid, ikke Fremtid.« I Nutiden bør man gaa en Mellemsvej, ikke glemme Fortiden, men forberede Fremtiden. Træffende nok viser Koskinen Skavanken i Finlands Sprogforhold ved en Sammenligning med Svejts: En national Enhed er umulig, naar den sproglige Skillelinie gaar *imellem Folkeklasserne*: i Svejts gaar den mellem Landomraader, og indenfor hvert Landomraade har alle Klasser og Stænder samme Sprog. Men betegnende nok fortsætter Koskinen nu ikke: Og Svejtserne kan man trods de tre Sprog regne for en virkelig Nation; derimod hedder det: »Og selv om der paa Grund af de forskellige Sprog ikke kan opstaa nogen egentlig Nationalfølelse, saa kan jo dog nogle fælles Fordele og Interesser midlertidig (!) træde i Nationalfølelsens Sted.« Med Snellman hævder han iøvrigt den svenske Almues Væreret — paa en Tid da den svenske dannede Klasse overlod den til dens egen Skæbne —, men fra svensk »Overklassekultur« vil han bort.

1860 disputerede Koskinen og hans Ven Polén paa Finsk for Doktorgraden, noget hidtil uhørt, og førstnævnte søgte nu et ledigt Professorat i Historie. Den unge Videnskabsmands kendte Standpunkt vakte bitter Uvilje mod ham hos flere Medlemmer af Universitetskonsistoriet; det blev ikke bedre ved at han indleverede en *finsk* Professordisputats, hvad selv Snellman havde fraraadet ham. Men Embedet fik han alligevel og flyttede 1863 til Helsingfors. Fra nu af reg-

nedes han for Fennomaniens Hovedfører; thi om Snellman siger Koskinen selv (Nytaar 1863), at han har været Principets Bannerfører, men dels overfor Praksis er af en lidt gammeldags Støbning, dels er for selvstændig og stejl til at være Partifører; »han er i sig selv et helt Parti.«

Tillige kunde Helsingfors nu notere at det rummede *to* finsktalende »Herskabsfamilier«; siden 1862 havde man nemlig allerede een, Ægteparret Krohn.

Bag det som hine fem første Hjem præsterede, ligger en ikke ringe Sum af Vilje og Udholdenhed: midt i de gamle Forhold, i de gamle Omgivelser at skifte Sprog for Livstid. Der var jo ikke blot anderledes-tænkendes Skuldertræk eller Uvilje; der var ogsaa Fristelsen til at ty til det hidtidige Modersmaal, naar det kneb, eller naar Hjærtet ret var fyldt, og med Tiden at bruge denne Udvej stadig oftere, saa den gamle Beslutning tilsidst blev et blegt Forsæt, blev Brosten paa en ilde Vej. — Der er iøvrigt meget stor Forskel paa Sagens Gang indenfor de enkelte Hjem. I al Fald i ett Tilfælde (Fru Koskinen) er Hustruen i Førstningen den dygtigste, oftere dog Manden; kun sjælden, selv efter 1863, tænkte nemlig Forældre paa at lade Døtrene lære Finsk; de skulde jo ikke være Embedsmænd. For nogle af hine Veteraners Minde stod dernæst Overgangen siden hen som ret *let* eller endog umærkelig. Kun een af de fem Ægtemænd var umiddelbart af finsk Almuebyrd: Savolakseren *Peter Hannikainen*, Forfatter og Landmaaler i Viborg (fra 1867 i Helsingfors); allerede i Fyrrerne manede han i sit Blad »Kavanaugh« (S. 231) *Kvinderne* til at tale Finsk hjemme.

Hans første Hustru *Karin Kranck* kunde Finsk fra Barnsben; hun talte det altid med Børnene, og med Manden efter en *Overgangstid* ogsaa altid. Ogsaa for Lektor *Godenhjelm* staaer Processen som let og glat, skønt han endda ikke havde lært Finsk fra Hjemmet; hans ildfulde Hustru og Medhjælp i deres Livsværk (Hovedstadens finske Pigeinstitut) *Ida Lindroos* havde været hans Elev i Finsk; allerede som forlovede talte de det sammen. Han siger endog — med en vis Sandhed i Grundtanken, men sikkert med for dristig Slutten videre fra sig selv —: I vor Tid tror man med Urette, at det var et Offer der bragtes i de første Hjem som tog Finsk til Sprog . . . »efter min Mening følte ingen det som havde han givet noget bort, men tværtimod som havde han faaet noget nyt.«

Men for to af Finskhedens Urhjem gælder, at den ene Ægtefælle af Byrd var *Udlænding*, med lidet eller intet finlandsk Blod i Aarerne. Den begejstrede Op-gaaen i det nye Folks Sag som vi møder her, minder os om en Abrahamson eller en Staffeldt i svundne Tiders Danmark. Folkemindeforskeren og Digteren *Julius Krohn's* Farfader var fra Rygen [som vor Staffeldts Fader], og Faderen boede i Julius' ni første Barndomsaar som Ølbrygger i St. Petersborg; Moderen havde tysk Fader, finsk (ingermanlandsk) Moder. Det første Sprog Drengen lærte, var Tysk, saa kom gennem Huslærere Russisk og Fransk til. Endelig flyttede Familien til Viborg i Finland. Sønnen sattes i svensk Skole, hvor dog ogsaa lidt Finsk doceredes (siden 1841); Finskundervisningen havde endnu sine Ulemper: Den eneste svensk-finske Ordbog naaede dengang

kun til *L*, saa Drengene ved Stiløvelser maatte udfolde megen Opfindsomhed for at faa gengivet de svenske Ord. Hjemme talte den unge Krohn nu daglig 5 Sprog: Tysk med Forældrene og to af sine Søkende, Fransk med een Søster, Russisk med den yngste, og med Tyendet Svensk og Finsk. Flere af Skolens Lærere gjorde ham til varm finlandsk Patriot, men al Fenomani laa dem fjærnt; »jeg blev i Skolen — siger Krohn — en fuldstændig Svensker, endog i alle mine Tanker og Følelser; paa dette Sprog fødtes ogsaa mine første digterske Forsøg.« Men da han først som Student staar i det rent svensktalende Helsingfors, trænger netop her Forholdenes Urimelighed sig ind paa ham; han vil nu ikke digte, før han evner det paa Finsk. Til Lönnrot skriver Studenten Stile, men kun med en enkelt Kamerat *taler* han Finsk. Lange Landophold i Halvtresernes Slutning gør ham endelig til Sejrherre; og som gift Mand kan han sprogligt lede sin Hustru *Emma Nyberg*, der kun daarlig kunde Finsk. Det første Ægteskabsaar taler hun mest Svensk, han Finsk, derefter begge det sidstnævnte Sprog. Krohns andet Gifte (1876) blev fra først af eensprogligt.

Og saa endelig Særsynet, den højfornemme Finlænder *August Järnefelt* og hans udenlandske *Hustru* (Digteren Arvid J.'s Forældre). Hans hjemfødte Kærlighed til Folket rustede ikke, selv i Bureaukratiets Luft. Først er han i russisk Tjeneste, saa Guvernør i St. Michel, i Vasa, i Kuopio Len, endelig Medlem af Senatet (Forsvarsminister). Gennem mange Aar paa- virkes han af Yrjö Koskinen. I Rusland tog Järne-

felt sig Hustru (hendes Moder var fransk), og Russisk var i de første Aar Hjemssproget. Da de siden flyttede til Finland, undrede Fruen sig over dette Land, hvor selv fædrelandssindede Mennesker ikke talte deres eget Folks Sprog. Ned i Treserne kom de til Helsingfors og omgikkes her helst Fennomanner. Fredag Aften samledes paa Omgang nogle Familier for at tale Finsk. En Tid var disse Aftener Fru Järnefelt til Plage; taltes der hurtigt, kunde hun ikke skælne Ordene; det hele blev een lang Traad. Endnu paa en Tid da Drengene gik i finsk Skole og talte Finsk med Faderen, maatte hun bruge Russisk. Men da gik det op for hende, at hun helt burde forsage sit gamle Fædrelands Sprog, hvor højt hun end elskede det; thi for Børnene maatte et andet Tungemaal være Hjertesproget; det var ikke nok om de kunde tale dette, de maatte tænke i det; og saa en Dag vedtog Moder og Børn: Fra nu af taler vi ikke andet end Finsk; Løftet blev holdt. — Det stærkeste Udtryk for *Møjen* ved Sprogskifte stammer ikke fra nogen af hine ti Banebrydere, men fra en senere, en nulevende: Det var i Førstningen som at stige ned til Helvede.

Aaret før Yrjö Koskinen kom til Hovedstaden, var der her blevet stiftet en Forening som venteligt skulde blive en mægtig Fremhjælp for Overklassefinskheden. Den tredveaarige Magister *Rothsten* havde dannet *Suomen ystävöin liitto* (Finlands Venners Forbund), 1862: Medlemmerne skulde tale Finsk indbyrdes og desuden ved alle passende Lejligheder (sml. Studenterne af 1847). I Opraabet staar den Vending: »Finlands Sprog og Finlands Sind bør være ett«. Først op-

toges kun Studenter, meget snart ogsaa andre. Den første Aarsberetning saae yderst lovende ud: 358 Medlemmer, hvoraf næsten 200 Gymnasiaster og Studenter, men ogsaa 14 Præster, 34 Civilembdsmænd, 6 Officerer, 60 Kvinder; ogsaa Provinsboere var med. Nu maatte da de faa (dengang 3) dannede Købstadsfamilier, der talte lutter Finsk, straks faa en Række Efterfølgere? Der kom langt mindre ud af det hele, end man kunde ventet. Mange af de ivrigste, som Rothsten selv, døde ugifte; af de øvrige nøjedes de fleste med at lade Børnene lære Finsk, *nogle* af disse Hjem blev derigenem sidenhen (i Firserne) helt finsktalende. I al Fald til ind i Halvfjerdserne stod, i *Hovedstaden*, hine fem Par, vistnok som de eneste der gjorde fuldt Alvor af Sagen. Men et vist Indpas skaffede dog denne Forening Almuemalet i Tresernes Overklassehjem, ikke mindst ved at fremkalde *Santaleaftener* paa Omgang i Hjemmene. Det er her Fru Järnefelt segner under endeløse Sætningsord; det er her Yrjö Koskinen, det selvskevne Midtpunkt, passer paa som en Smed, at ingen snyder og svensker i Krogene, — men ogsaa »hjælper enhver der synes i Forlegenhed for Ord — saaledes som Fruerne i Almindelighed var« (Onni Hanrikainen).

Hvad de nys skildrede Overklassehjem vilde, det var: indenfor Privatlivet gyde det gamle Indhold fra Kar til Kar, med Omhu for ikke at spilde undervejs. Spørgsmaalet om »Kulturfarene« ved Sprogskiftet skal ikke tages for allerede her; dog er det værd at høre, hvor klart den unge 24-aarige Koskinen (i 1854) har gjort sig hvad han tilstræber. I Jakobstادتalen

(S. 251) ytrer han: »Man har sagt, at det vilde være et stort Skridt tilbage at bortkaste vor svenske Dannelse for at ombytte den med en finsk, som endnu knap er bleven født. Jeg svarer: *Der kan ikke være Tale om at bortkaste nogen Ting som ejes, tværtimod er det nødvendigt samvittighedsfuldt at bevare denne Dan- nelses Væsen.* Her er kun Tale om dens Forvandling til national Form samt en national Udvikling paa den nuværende Grund. Dette Arbejd er — indrømmer jeg — *ret vanskeligt.*» Ordene gælder naturligvis alle Kul- turomraader, ikke blot Hjemlivet. — En Mand som August Järnefelt, vidner hans Søn, var klar over Fa- ren ved, at Børnene opdroges i det endnu (c. 1870) ret uopdyrkede Maal; han førte dem da til, *hvad* der den- gang kunde bydes paa i finsk Dragt, den finske For- ening, Skuespilopførelser; men naar han lærte dem fierstemmige Sange, hvis Tekst var paa fremmed Sprog, »saa blev Gubben selv til Digter« og oversatte Ordene paa Finsk.

De ti Mænd og Kvinder der tog det første Skridt, fik ikke mange *egentlige* Efterfølgere; kun faa blev *de* der i voksen Alder skiftede Sprog. Men for Nutidens finsksindede staar det som de Ti dog ikke har ofret de- res Moje unødvendigt: *Efter* dem var *det* som den unge Slægt, bog- og skolelært, skulde i Gang med, alt en prøvet Virkelighed. Og naar Almuebørn der søgte opad i Samfundet, nu lettere fik Mod at overvinde gammel Fordom og selv som fine Folk holde fast ved deres Fædres Sprog, saa var det de Ti som *først* havde rakt Haand ud mod dem; af sig selv vilde Almuesfolk vanskeligere brudt med den gamle, unaturlige Manér:

at lægge det hjemmevævede Tøj og trække i fremmed Klæde, naar de flyttede ind til Staden.

V.

Finsk Skole og Litteratur indtil Nutiden.

Efterhaanden som Latinen i de lærde Skoler veg for Svensk, var de mer og mer blevet søgte af Børn fra svenske Hjem, der nu havde et stort sprogligt Fortrin, mindre og mindre af finsk Almue; og mange »Finnpoikar« der forsøgte, naaede ikke langt. I 19de Hundredaars Begyndelse var det kun faa finske Bønder sønner som blev Præster (endsige verdslige Embedsmænd). Og ved 1860 udgik 5 % af alle Studenter fra finsktalende Hjem. Med væsentlig Ret kunde Koskinen sige, at den finske Almue »saa godt som udelukkes fra Adgang til alle højere Dañnelsesanstalter, hvilke dog samme Almue med sin Sved og Møje bekoster.« For *de* Almueforældre der trods alt sendte Sønnen i lærd Skole, øgedes Afskedens Vemod ikke blot ved at de nu skød ham over i et fremmed Kulturlag, men ogsaa ved Udsigten til at han fjærnedes helt fra deres eget Sprog.

De faa Ugetimers Undervisning i Finsk (siden 1841; foreløbig kun i to Klasser) var ikke uden Værd; men et naturligt Maal maatte være: Skoler hvor der undervistes væsentlig paa Modersmaalet. Hvornaar og hvorledes skulde dette Maal paa mest tryggende Maade naaes?—Fra ikke-fennoman Side hed det (især fra Treserne af): Der bør bydes den finske Almue — thi de svensktalende Klassers Børn skal overhovedet ikke forfinskes — Adgang til en trinvis Højnelse. Fol-

keskoler paa Landet (som i Finland først nylig var begyndt) og Realskoler i Byerne vil allerede give et vældigt Fremskridt; først naar denne elementære Dannelse har virket, kan Tiden komme til at bygge videre med Lyceer (∴ fuldstændige højere Skoler); endnu havde man jo ingen ordentlig finsk Litteratur, næppe nok Skolebøger, og ingen egnede Lærere til en højere finsk Skole; denne vilde blive en sørgelig Vanskabning.

Fra modsat Kant lød det med Koskinen i Spidsen: Det svenske »velvillige« Program vil skyde den nationale Sag ud i en fjærn og uviss Fremtid. Der maa begyndes med højere Skole *nu*. En finsk Litteratur (udover Almuelæsning) vil først ret fremmes, naar den kan regne med et sikkert Publikum af finskskolede Læsere. Af Skolebøger fremkaldte allerede Fyrrernes Saimavækkelse en Del, og flere skal nok komme, efterhaanden som Finsken fra nederste Skoleklasse rykker op Aar efter Aar. Lærerne vil vokse med deres Opgave (man kan jo ikke vente med at begynde, til Lærerne selv er blevet uddannede i finske Lyceer!).

Ret almindelig tænkte man sig dog fra finsk Side, endnu i Treserne, et Overgangstrin nødvendigt, saaledes især Snellman: Det er endnu for dristigt at ville undervise udelukkende paa Finsk; en kendelig Kultur- nedgang kan i en Række Aar blive Følgen. Den sunde Udvikling vil kræve en Overgangstid med tvesproget højere Skole, hvor visse Fag gives paa Finsk, andre paa Svensk. Selv Koskinen ønskede ett og andet Fag i de højere Klasser givet paa Svensk — af *praktiske* Hensyn, nemlig saa længe Svensk var Embedssprog, ikke synderlig af Kulturhensyn. thi her kunde vel de

andre vestevropæiske Sprog ogsaa gøre Fyldest.

Svenske Lyceer burde efter Koskinens Mening kun findes i svensktalende Egne. Her bør saa nogle Fag gives paa Finsk — af *nationale* Hensyn, for at de svenskfødte kan faa Lejlighed til, om de ønsker det, helt at slutte sig til Landets egentlige Nationalitet. —

En Ven af den finske Skolesag, Læge *Volmar Schildt (Kilpinen)* havde flere Gange slaaet til Lyd for en højere Skole i hans Hjemstad *Jyväskylä*, højt oppe i det rent finske Indland. Da det kom til Stykket, vovede han ikke at nævne finsk Undervisning i Ansøgningen; men Koskinen satte Mod og Fart i hele *Jyväskylä*-egnen ved en skarp Avisartikel: Een svensk Skole til, før der er grundet een eneste finsk, er Spot og Fordærv over Finskheden. Omegnens Landkommuner indgav da Ansøgning om finsk Undervisningsprog, og 1858 underskrev Kejseren en Senatsforordning med delvis imødekommende Svar: Staden fik en *tvesproget* »Mellemskole«. Under dette Dobbeltstjærrens Tegn traadte den finske højere Skole ud i Livet. Koskinen søgte Rektorpladsen, men fik den ikke.

Fra denne Skole spurgte man imidlertid snart nyt. Flere Lærere erklærede at saaledes gik det *ikke*: Det vilde være Eleverne for vanskeligt at mestre to Sprog i den Grad at de tilegnede sig Skolefagene fordelte paa dem begge; Manglen paa finske Lærebøger var det mindre Onde. Stærkt Finksind hos Lærerne virkede sikkert med. Og ivrigt skød den finske Omegn, »Forældrene«, til i samme Retning: de havde ønsket rent finsk Skole og frygtede, at deres Børn nu først rigtig skulde forsvenskes, naar »venska ja vin-

»ska« (Forvrængning af »svenska och finska«) blandedes sammen. Og Rektor og Lærere gik over til Handling; i Løbet af nogle Aar forfinskede de næsten helt Jyväskylä Skole, uden at det mødte Modstand fra oven; tværtimod fik den Dimissionsret som *finsk* Lyceum. 1865 dimitteredes det første Hold Studenter paa Finsk. — Udviklingen her var et Varsel om, at den tvesproglige Vej ikke skulde blive synderlig stærkt traadt. Dog holdt Præster, ja Bønder, paa de første Landdage endnu paa den, medens Adel og Borgere foreløbig vilde blive ved de rent svenske Lyceer.

Snellmans Senatortid (1863—68) var, naar det sidste Aars Tid fraregnes, en lovende Opgangtid for den finske Skolesag, maaske ikke særlig ved Snellmans personlige Indflydelse, der her næppe var stor. *Forordningen af 1865* fastsatte — som Forberedelse til Retssprogreformen (S. 243) at Finsk i *alle* Landets Lyceer fra samme Aar af skulde være Undervisningsprog i mindst ett Fag. Et Par Lyceer (Uleaaborg, Kuopio) og et Par Mellemskoler blev halvt finske; Helsingfors »Normallyceum«, hvor vordende Lærere øves i Undervisning, fik (1867) en egen finsk Afdeling.

Men Medbørstiden tog Slut; ny Mænd i Senatet (allerede før Snellmans Udtræden) var imod hurtigt Fremme af Sagen. Skoleparagrafen af 1865 blev ikke overalt gennemført; flere Rektorer og Bisper kaldte den aabenlyst umulig eller skadelig. Da den højere Skole 1867 skiltes fra Kirken og fik en egen Overstyrrelse, blev denne sammensat af Mænd (vistnok tildels pædagogisk ukyndige) med Friherre *Kasimir v. Kothén* i Spidsen, der nok vilde give finske Realskoler,

men endnu ikke Latinskoler (S. 260). Af de fire allerede bestaaende, helt eller halvt finske Lyceer skaanedes de tre, medens Uleaaborg maatte udrense sit Finsk; ogsaa Jyväskylä var truet, men en Deputation med Schildt som Leder til Statssekretæren i St. Petersborg reddede dette ældste finske Lyceum; Normallyceets finske Afdeling blev *flyttet* ind i Landet, til Tavastehus. Et Par nye svenske Lyceer oprettedes. Paa finsk Side var altsaa Nedgang at notere; desuden var den finske Normalskole *som saadan* nu ødelagt, thi Tilsynsmanden, Professor pædagogik, der var bunden til Helsingfors, kunde ikke lede Øvelserne; og hele det folkerige Nylands Len (omkring Hovedstaden), dengang vel til Hælvten finstalende, havde nu slet intet finsk Lyceum. Endelig oprettedes en Del finske *Realskoler*.

Mod hele denne Ordning rejstes en kraftig Uvilje. Bladet *Uusi Suometar* (den nye S., oprettet 1869) tog skarpt til Orde, og langt ned i den fattige Almue harmedes man, mest over Hovedstadskolens Flytning. Endog Stændernes fælles Ankeudvalg paa Landdagen i 1872 opponerede, men forgæves. Fra finsk Side hed det nu: Sagen maa fremmes *ad privat Vej*. Og da viste det sig, at Mængder af dem der havde svunget Palmegrene for den nationale Messias, ikke gøs tilbage for Simon af Kyrenes Lod. Staten vil ikke give finske Lyceer — man bygger selv Lyceer. (Og samtidig: Staten giver karrigt til det finske Teater — man maa bære det selv). Den Offervillighed der her traadte frem, hører til de smukkeste Blade i Fennomaniens Historie. Der var dem som kunde regne at Tredjedelen af deres Indtægt gik til Sagen; selv Fattigfolk yde-

de Skærv. — Det kunde ikke nægtes: Fennomaniens havde fæstet Rod i *Folket*; Retssprogsrøret fra Tre-serne og Skolesagen i Halvfjerserne viste det noksom. — Til et Privatlyceum i Helsingfors indkom store Sum-mer, skønt man gennem Censuren søgte at hindre Agi-tationen; og den ny Skole overgik snart i Elevtal det svenske Statslyceum. Ligesaa gik det i Uleaaborg; siden kom Vasa, Aabo, Viborg og endnu flere til. Og den ene af de nyoprettede svenske Statsskoler, St. Michel's i rent finsk Egn, skrantede fra Fødselen og maatte, for at trives, efterhaanden tilføre sig selv finsk Blod; den blev tvesproglig, siden hen rent finsk. Men til de fin-ske Lyceer og derfra siden til Universitetet strømmede navnlig *Almuebørn*, tildels for at opnaa Præstekald i finske Egne.

Regeringens Stilling ændredes foreløbig ikke, hel-ler ikke efter at den mindre duelige v. Cothen 1873 hav-de faaet Afsked »af Helbredshensyn«. De ret finskven-lige Udtalelser paa Landdagen 1877 hjalp ikke. Men Firserne bragte Gænge i Sagen. 1882 blev jo *Yrjö Koskinen* Senator; 1885 fik han bl. a. Ledelsen af Skoledepartementet. Ganske vist forblev Skolestyrel-sen iøvrigt den samme, og i selve Senatet havde han ikke Flertallet med sig, ja paa Firsernes Landdage stod i Skolesagen altid to Stænder mod to; ikke desmindre drev Koskinen, med Støtte i St. Petersborg, sin Vilje igennem. Og fra nu af kom intet Tilbageslag (heller ikke med Koskinens Afgang 1899). Skole paa Skole med finsk Undervisning gennemførtes, og private over-toges af Staten; 1889 var første Gang over 50 % af Aarets ny Studenterkuld udgaaet fra finsk Lyceum. —

Ved Siden af Statsskolerne er kommunale og private Skoler, baade Lyceer og Mellemskoler, stadig vokset frem, saavel finske som svenske; de kan opnaa Stats-hjælp; saa godt som alle er de »Samskoler« (∴ for Dreng og Piger), medens Statsskolerne næsten alle kun huser ett Køn; især har den *finske* Landbostand været ivrig til ude i Landsbyerne at grunde Mellemskoler; svenske saadanne fandtes endnu 1910 kun i Stæderne og kun i ringe Tal.

Svenskerne har følt sig ret brøstholdne ved Tingenes Udvikling. Nu og da blev en svensk *Statsskole* i overvejende finsk Egn nedlagt, med Motivering: Mangel paa Søgning (indtil 1910 ialt 3 af 10 Lyceer og 3 af 7 højere Pigeskoler; af disse 6 gik de 4 allerede før 1890); Nedgangen i Elevtallet skyldtes dog nok delvis private *svenske* Konkurrenter. Og i Aarene efter 1904 (før og efter Storstrejken) ophørte Statshjælpen til en Del svenske *Privatskoler* i overvejende finske Egne. Saadanne understøttes dog endnu, hvis de kan opvise det nødvendige Tal af Elever; Kuopio Mellemskole i ærkefinsk Egn har saaledes en rundelig Statshjælp (1901 var Statstilskuddet til svenske højere Skoler ca. 300,000 Fmk., 1909 ca. 400,000; til finske henholdsvis ca. 350,000 og ca. 900,000). Men fra finsk Side er det et Maal, at i (helt eller overvejende) finske Egne skal kun *saadanne* svenske Skoler understøttes som »er Udtryk for en virkelig Dannelsesstrang« (∴ ikke skaffer sig det krævede Elevtal ved Elever fra finske Hjem eller fra helt andre Egne som iforvejen har svenske Skoler. Statens Pligt overfor svenske Lyceer i *svenske* Egne bestrider ingen. — Endnu i 1870'erne

søgte af Finlands Lyceums-Elevs samlede Tal de to Tredjedele svenske Skoler, i 1910 kun godt og vel een Tredjedel (endda et stort Tal naar man husker paa, at der er 7 finsktalende Personer mod 1 svensk i Landet). 1910 var af Lyceerne 21 svenske (hvoraf 7 Statens) og 48 finske (19 St.), af højere Pigeskoler 9 svenske (4 St.) og 16 finske (11 St.). Om de forskellige *Folkelags* Skolesøgen vil der senere blive Tale.

Tvesprogsystemet ved Lyceerne er nu faldet helt bort; det andet hjemlige Sprog bærer intet Undervisningsfag, men er naturligvis selv Genstand for Undervisning — i øverste Klasse dog kun et Par Ugetimer, og næppe altid med meget store Resultater i Retning af Tale- og Skrivefærdighed, i al Fald ikke i de finske Skoler; Sprogtrængslen er ogsaa stor; Russisk vil nu komme ekstra til som tvungent Fag i alle højere Skoler. — Ettsprogsystemet hjælper jo ikke til at nærme de to Dele af Folket til hinanden.

En Dag i 1858 sad to unge Foregangsmænd, J. Krohn og Y. Koskinen, paa en Sten ved Havet og lod Tanken tabe sig i Fremtiden. Der faldt det Ord: Mon nogen af os som gamle Mænd skulde opleve at se en rent finsk Skole i Finland? Tiden bar for dem mere i sit Skød end de kunde ane; den ene af dem blev endda Manden som selv førte Sagen afgørende frem. Havde *de* Ret som mente, det kom for brat og for tidligt? Vi vil komme tilbage hertil. —

Først efter 1850 begyndte Finlænderne i større Tal at oprette *Almueskoler* i By og paa Land (forinden stod dog Folkeoplysningen langt højere end man skulde tro). Det første finske Seminarium aabnedes 1863:

i Jyväskylä. Fra ca. 1890 naaede ogsaa *Folkehøjskole-*bevægelsen Finland, først de svenske, saa de finske Egne. 1911 er der 27 finske og 14 svenske *Højskoler*. Endelig har *Fagskolerne* indenfor begge Sproggrupper taget stærkt Opsving. Den betydeligste af dem, Statens polytekniske Lærestalt (*»tekniske Højskole«*), er fælles for begge Sproggrupper. Her dominerede det svenske, indtil Senatet Mechelin (efter Storstrejken) ved en Forordning gav Finsken Fortrinet, dog saaledes at Lærerne stadig har en viss Frihed til at forelæse ogsaa paa Svensk. Særlig hed er dog Kampen om *Universitetet*; men det vil falde naturligt at afhandle dette paa et senere Punkt af Fremstillingen. — Almue- og Højskolerne, der naturligvis altid har været eensproglige, har derimod (fraset Almueskolen i sprogblandede Egne) vokset deres Vækst i Læ for Sprogstridens Storme. —

Om Finsken skulde blive et virkeligt Kultursprog, bære en højere Undervisning og Dannelse, maatte det ske ved at der skabtes en egen finsk *Litteratur*; Oversættelser var af Værdi, men var ikke nok. — Opsvinget i Produktion (af eget saavel som af oversat) maales ved en Oplysning som denne: Fortegnelsen over alle finske Bøger fra c. 1545 til 1878 rummes i Vasenius' Katalog paa 264 Sider; men Tiden 1878—1895 krævede 832, altsaa for 17 Aar det tredobbelte af den Plads som 333 Aar havde udfyldt. — Selve *Litteratursproget*, den nødvendige Grundvold, har undergaaet en forbausende Udvikling. Elias Lönnrot, Kalevalas Samler, fra 1853 Professor i Finsk, nedlagde et stort Arbejde bl. a. paa at skabe juridiske (og med særlig Fremgang:

botaniske) Termini. Og andre Sprogsmøde, heldige og stundom uheldige, traadte til. I sin høje Alderdom undsaa Lönnrot († 1884) sig næsten ved at bruge Finsk; han syntes, de yngres Sprogform var løbet hans egen langt forbi. Ikke blot i Ordrigdom, ogsaa i Smidighed og i ægte Finskhed har Bogsproget vundet. Fremmedord har man med Flid undgaaet (vel nok stærkere end ofte Almuen selv); ogsaa moderne tekniske Sager faar helst et nationalt Navn; Finsk kommer herved i skarp Modsætning til Svensken med dennes aabne Favn for alt hvad romansk er, (fra Jærnbaneopslag, der vel sagtens ogsaa var beregnede for ustuderede, kan anføres (nogle Aar tilbage): »Å Valkeasaari station visiteras passagerarnes effekter« : efterses de rejsendes Gods; ett eneste Ord er her svensk: å; i den finske Tekst var der intet Fremmedord). Ogsaa svenske (og latinske) Vendinger smøgedes efterhaanden af; i Stedet har man øst af Indlands-Bondesprogets Kilder. Det er et stort nationalt Gode, at Dialekterne med et Par smaa Undtagelser staar hinanden saa nær, at Bogsproget, støttet til dem, er vedblevet at være umiddelbart tilgængeligt for saa godt som hele Almuen. Iøvrigt er det vist endnu hos »Standspersoner« i (og fra) Provinserne almindeligere end f. Eks. i Danmark at holde sig til Hjemstavnens Mundart. En berømt Kirurg i Helsingfors taler sit djærveste Savolaksmaal.

Snellman klagede i sin Tid over, at Finlands Videnskabelighed savnede »nationalt« Præg; han vilde ikke nu kunne fremsætte denne Anke. Nationale Æmner afhandles nu paa Finsk af en Række Lærde, baade Landets Historie og Folkeminder og dets Sprog. Sel-

skaber som det finske Litteraturselskab (S. 224) har indtil den seneste Tid mægtig fremmet national Produktion, ogsaa den skønlitterære. Men kyndige Finskhedsvener sukker dog over, at der trænges til langt flere Arbejdere i Vingaarden.

I Digtingen lagde indenfor Overklassens Fenno-maner især Ahlqvist (allerede i Fyrreterne) og J. Krohn for; det første store Navn i finsk Digting blev dog *Almuesønnen Aleksis Kivi*, død sindssvag i et fattigt Husmandshjem 1872. Hans Værker fremkom imellem 1864 og 1870, saaledes det bibelske Drama *Lea* og den højst indtagende Almueroman *De syv Brødre*; han naaede ikke selv at blive gennemkultiveret, men var en stor Naturkraft, der rummer folkelig Humor, Sjælfuldhed, vild Patos. Til »Lea« knytter sig en for alle Finskhedsvener ejendommelig gribende Oplevelse. Det blev opført scenisk, 1869, og Almuemaalet lød da for første Gang offentligt fra en stor *Kunstners* Læber — paa en Tid da jo Sprogsagens Fremgang endnu kun var beskeden, da ny Skyer hang over, og ethvert Lystegn maatte hilses med dobbelt Glæde. Sidst i Halvtreserne havde den purunge Stockholmerinde Hedvig Charlotte Forsman, siden gift *Raa*, gjort megen Lykke i Helsingfors som Tournémedlem. Skønt hun siden, efter Studium i Paris, kunde være kommen til Stockholms Nationalscene, lod hun sig fast knytte til Helsingfors svenske Teater; hun blev her en første Rangs Kraft, tillige højagtet som Menneske. Et finsk Teater eksisterede ikke. Men da *Lea* fremkom, ønskede en finsk Kres meget at faa det opført af Dilettanter. Een af Planens Ophavsmænd fik da den dristige Tanke at

bede Fru Raa overtage Hovedrollen. Hun kunde ikke andet Finsk end Hyvää päivää (Goddag), men blev varm for Sagen og slog til. Paa faa Maaneder fik hun Rollen indstuderet ved at faa den sagt for og forklaret Ord for Ord. Stykket foregaar paa Kristi Tid. Lea selv er Tolderen Sakkæus, Datter; Kristus er, skønt useet, Handlingens Hjul. Da Eksperimentet rygtedes, blev Spændingen blandt Finnerne umaadelig. Og paa selve Aftenen (10de Maj) sad man under de første Scener, før Lea traadte ind, med Hjærtet i Halsen: Blev det til Fald eller til en Lykkedag? Saa traadte Lea ind, slog Sløret fra Ansigtet og sagde sin første Replik: »O Fader, Tiden flyver afsted, naar vor Sjæl sysler med Himlens Undergærninger«. Og med ett var Ængstelsen borte: Hun talte jo klart og rent. Og i hele Rollens Løb snublede Fru Raa ikke eengang over de fremnede Ord, men hendes sjæfulde Kunst var som hjemme i det uvante Klædebon. Da greb en enestaaende Stemning Huset: Her var Askepot i ett Glimt, for een Aften, bleven Prinsesse, her stod Fremtidsmaalet et kort Øjeblik som Nutid. Folk der næppe kendte hinanden, vekslede Haandtryk, da det var Slut. Ogsaa siden da Fru Raa ved nyt Gifte bofæstedes i Norge, viste hun ved flere Gæstespil det finske Teater sin Kærlighed.

Efter Kivis Tid var der stadig Vækst i Skønlitteraturen. I Halvfjerterne begyndte saaledes J. Erkkosin Bane som lyrisk Digter og Minna Canth sine Noveller om Smaakaarsfolk (sidstnævnte med stadig stigende Kraft og Smærte i Virkelighedsskildringen). I Firserne fremtraadte de begge tillige som Dramati-

kere. I dette Aarti lagde ogsaa Juhani Aho ud; først da begyndte den svenske Presse ret at ænse finsk Digtning. Og i den sidste Snæs Aar er en talrig Skare Forfattere af yderst forskelligt Præg vokset frem i Traad med den øgede Læserkreds. Ogsaa Billedkunst og Musik har faaet store, tildels i Udlandet kendte Navne. Et stort Tal af Nutidens finske Digttere, Kunstnere og Lærde er *Almueborn*. — En stor Oversættelseslitteratur gør *sit* til at holde Kulturbroen stadig farbar; omvendt oversættes en Del af de finske Værker i selve Finland paa Svensk. — Et vigtigt Led i Finskhedens Historie blev Teatret. Søskeneparret Karl og Emilie *Bergbohm* viede sig gennem mange Aar med stor Iver og Uselvskhed for denne Sag. 1872 fik de oprettet et *finskTeater*, stiftet og holdt oppe ved private Midler, snart efter ordnet som Aktieselskab med Aktier til meget smaa Beløb for at faa selv Smaakaarsfolk draget med (S.263); Statshjælp fik man ikke straks, og nogenlunde klækkeligt først fra 1878. En Del af Aaret skulde Staben rejse rundt i Provinserne. Ganske som man spaaede Skolerne Ulykke af Brist paa Lærere og Bøger, dømte mange om et Teater, der vilde staa uden Skuespillere og næsten uden nationalt Drama, en Mølle uden Møllerfolk og uden Korn. Og ogsaa her fortrøstede Finnerne sig til, at Kræfterne meldte sig nok, naar Opgaven først var stillet. Det blev i en Aarrække snarest Helsingfors' svenske Teater der havde vanskeligt ved at skaffe indenlandske Kræfter. Efter vekslende Skæbner naaede det finske Teater (»Nationalteatret«) i 1902 at holde Indtog i egen ny og statelig Bolig.

En Kulturfaktor af særdeles stor Betydning er i Finland *Pressen* bleven. Med *Uusi Suometar* fik Hovedstaden 1869 efter nogen Tids Hvil igen et finsk Blad. Gennem Halvfjerserne og Firserne udkom tilige et svenskskrevet fennomant Blad (Morgonbladet; derefter: Finland); siden er sligt ikke forsøgt. Fra 1860'erne af blev Kampgnyet mellem finsk og svensk Presse stadig voldsommere, først især om Skolesagen, siden ogsaa om det offentlige Sprog; og 1883 begyndte *Nya pressen* med Vælde at føre den svenske Sag. Spaltningen mellem Ung- og Gammelfennomaner skabte 1990 det ungfinske *Päivälehti* (=: Dagbladet); *Uusi Suometar* (S. 263) er gammelfinsk. En rig Pro vinspresse baude svensk og finsk er vokset frem. 1912 udkommer ialt 293 finske, 104 svenske og 6 blandede Aviser og Tidsskrifter.

VI.

Hvorledes en finsk »dannet Klasse« blev til.

Det var ikke store Ting der i Fyrreerne og endnu i Halvtreserne skulde til, for at man kunde gælde for en ret Fennoman. Det var nok at tale varmt om Sagen, paa Svensk; en finsk Devise, i sjældnere Tilfælde et forfinsket Navn, gav særligt Stempel; direkte at virke for en finsk Litteratur var Højden. Men fra Treserne af kom der stærkere Klang i det Løsen: Bliv finsk af Sprog, Du eller Dine Børn, støt Skolesagen, og skal Børnene studere, sæt dem da i finsk højere Skole. I selve Hovedstaden havde jo nogle dannede Familier efter 1860 taget Skridtet helt ud med finsktalende Hjem eller dog sendt de første Hold Unge

ad den ny Vej Da viste det sig, at det store Flertal af den gamle svenske Intelligens og Matador-verden her ganske sagde Pas — ogsaa mange saadanne som endnu i Halvtreserne havde regnet sig for Fennomaner. Et nyt og dybt Skel var ved at trækkes.

Det er ikke nødvendigt at dvæle ved de helt overfladiske, dem hvem Problemet i sin Alvor slet ikke rykkede ind paa Livet, eller Medsnakkerne, som nu da det gjaldt, faldt fra. Vi kan vistnok ogsaa se bort fra 'Irokeservennerne' (S. 231), dem der ikke tænkte sig nogensomhelst Fremgang for Finskheden; fandtes de mulig endnu, saa traadte de næppe utilslørede frem. Det hed nu ikke længer: Aldrig; det hed: *Ikke endnu*. Der bør engang i Fremtiden opstaa en finsk dannet Klasse, men *det er slet ikke den svenske Overklasses Sag at rekrutere den*, hverken paa den Vis som Koskinens Flok vil, ved at dette Slægtled svigter sit gamle Sprog, eller saadan som alt Snellman bød, ved at Børnene sendes i finsk Skole; men efterhaanden, ved en passende Skoleordning (S. 260), skal der ud fra *Almuen selv trinvis* højnes Lag op til svensk-dannedes Niveau. Kravet om Brud med Modersmaalet kunde føles som værre end haardt og smærteligt — som en Synd, et fordærveligt Affald. En Synd: thi var ikke Modersmaalet en hellig Arv? At mulig Forfædre tilbage i Slægten havde talt og tænkt og bedt paa Finsk, og *deres* Sønner og Døtre svigtet det gamle Maal, det var nu noget ubestemt og fjærnt; maaske folte ogsaa somme det »Folk« for hvis Skyld Forsagelsen skulde ske, som ret fjærnt. Men var ikke et Affald tilmed fordærveligt for begge Parter: Førte denne

Vej overhovedet til Maalet; naaede man ikke bare at drukne selv uden at faa dem der skulde bjærges, trukket i Land? Vi staar her ved den for mange afgørende Indvending: *Kulturfare*: Fennomannerne vil — med eller mod deres Ønske — smække Lugen i mod Nordens og Vestens Kultur, saa Finland synker ned i indestængt, smaatskaaren Almueagtighed eller i forloren Halvviden; med Tiden vilde »vor egen svenske Litteratur, Runebergs Skjaldevers indbefattet, blive vanskelig at forstaa og snart ligegyldig.« Og Enden maatte blive orientalsk Kulturs Indtog; thi paa egne Ben kunde den lille finske Kultur i Længden ikke staa; var Ryggen vendt til Sverig, da bød man Favn og bøjede Knæ imod Øst.

Et skarpt Udtryk fik Uviljen mod den fennomane Tankegang i Professor *Estlander's* Artikel: »Min ställning i språkfrågan«, 1887. At den ved sin Fremkomst vandt Genklang hos mange, viste den store Hyldest der straks efter blev bragt Forfatteren fra svensksproglig Side. Dens Hovedtanker skal da gengives her; den giver tillige et Indtryk af den dybe Modsætning mellem Lejrene paa en Tid da Kampen var paa sit bitreste ogsaa i Skole- og Embedsspørgsmaalet. Frafald fra Sproget, hævder Estlander, medfører nødvendig et Frafald fra hele den fædrearvede Dannelse, og det virker paa selve »Apostaterne« (∴ de frafaldne) lige saa sørgeligt som en Apostasi i det religiøse: »Man river sig ikke ustraffet løs fra den forædlede Tænke- og Følemaade som er blevet uddannet under hundredaarlangt Arbejd, nedlagt i Litteraturen, og som udtrykkes gennem Sproget.« Det er i al Fald værd at

lægge Mærke til, at »Demoralisationen i Pressen« begynder fra den Tid af, da den kommer ind paa at udsaa Had mod alt svensk; og der er en *Mulighed* for, at Smædeskriveriet, Bruddet paa den gamle svenske Ridderlighed og Loyalitet hænger sammen med Apostasien. Med Svenskheden er ogsaa det frisindede Fremskridt i Pagt, med Frafaldet derimod Reaktioen; de der hidser Folket op mod de svensktalende, er de samme som den ene Gang søger at hidse det op til Jødeforfølgelser, den anden Gang raaber paa Toldværn mod alt udenlandsk [man jævnføre Snellmans Ord om de sande liberale. S. 246]. Under en langsom, men sund Udvikling vilde fra Almuen en dannet finsk Klasse være vokset op »i kærlighedsfuld Samdrægtighed« med den svenske. For de to Parters Fremtid kunde da Horoskopet mulig være stillet saaledes, at den svenske Dannelse længe, kanske stedse, vilde forblive den overlegne som den ældste i Finland og som Formidleren med Skandinavien, medens den finske Dannelse vilde lægge sin Ungdomsfriskhed og sin Stilling som det store Flertals Eje i Vægtskaalen. Men denne Vej varede de Herrer Fennomaner for længe; de vilde selv i en Fart til Magten. —

Blandt *de* dannede Familier der fylkede sig under Fennomaniens Banner, fulgte i Halvfjerdserne og endnu ind i Firserne nogle det Koskinen-Krohnske Eksempel, selv at skifte Sprog; for de fleste forekom dog denne Proces i voksen Alder en for vanskelig Sag; de fleste fulgte da blot Snellmans Bud: at faa Bornene gjort finsktalende gennem den ny finske, højere Skole. Det gjaldt dog i saa Fald tillige at holde paa, at Bør-

nene hjemme talte med hinanden og til Forældrene i Skolesproget; oftest vedblev saa Forældrene at svare dem paa Svensk; i nogle Tilfælde endte det med, at Fader og Moder ad den Vej selv blev helt finsktalende (den Fru Jærnefelt'ske Type). Men sløjede Hjemmet af og lod Skolerne ene om Fenniseringen, risikerede man rigtignok, at det gamle Sprog hævdede Valpladsen. Der kan endnu træffes mange nærmest finsksindede Familier, der selv har gaaet i finsk Skole og dog har svensk Hjemprog. (En Sag for sig er, at svensk-sindede Forældre ikke sjælden sender Børn i finsk Skole for den praktiske Nyttes Skyld, men hjemme modarbejder Skoleaanden).

De svenskdannede der *gik over*, selv eller gennem Børnene, var i al Fald kun et Mindretal og var gennemgaaende ikke Folk af de allerøverste Lag, Adel, fornemme Embedsfamilier eller rige Forretningsmænd. *Den gamle Overklasses store Flertal*, med de højbaarne og de rige i sin Midte, er *forblyret svensk indtil denne Dag*.

Det Haab som Fennomaniens Ledere længe havde næret, blev da *ikke* opfyldt. Med meget Eftertryk havde endnu 1880 den gamle Snellman udtalt: »Hvorfra skal den komme, denne finske, dannede Samfundsklasse . . . ? Jeg svarer roligt og med fast Overbevisning: *Dens Kærne skal udgøres af den nuværende scenske, dannede Klasses Børn og Efterkommere* [udhævet af Sn. selv], og jeg holder for, at det var en ubodelig Ulykke for Landet, om ikke saa skulde ske. Men det skal saa ske; Tingenes Nødvendighed skal føre dertil . . . Den Samfundsklasse der historisk har haft

al Magt i dette Land i Arv, skal da blive hvad den altid burde været, det finske Folks naturlige Ledere. Hvad han spaaede ér hidtil ikke sket. — Og 1887 skrev Agathon Meurman, en energisk Fører for de finske *Bønder*, at det er godt for Fennomanien at faa dannede Ledere; derved kan den svenske Dannelses Indhold bedst gaa over til Folket. — Fra finsk Side saae man da en Kulturfare netop i, om de dannede ikke resolut satte over Kløften; evnede ikke de dannede bedst ved deres eget Eksempel at gøre Finsk til Dannelsessprog?

Allerede fra de finske Lærskolers Fødselsstund af havde jo en helt ny Kanal aabnet sig for Tilgang til finsk Overklasse; det var den Svenskerne havde udpeget som den eneste Vej, men foreløbig vilde de vel at mærke kun have lukket de første Sluser op, ikke aabnet lige til Kanalens Ende. Selve *den finske Almue* var begyndt at sende Børn den studerende Vej. Saadan havde den gjort fordem, før Svensken blev »Latinskolen«s Sprog; men nu kom Almuebørnene i stedse stigende Tal. Et Pres opad til Lys og Plads foroven. Og denne Rekrutering overgik i Tal snart langt *den* Del af den gamle Garde, Overklassefamilierne, som havde sluttet sig til Finskheden. De fleste Rekruter blev altsaa Børn hvis Hjem ikke stod i Dannelsesniveau med den Kultur Skolen søgte at give dem. Gennem Lektierne og Skoletimerne, kun delvis gennem Kamerater (og »Pensionatet« i Byen blev vel valgt i det gamle Niveau) skulde Højnelsen foregaa. tilmed i et Sprog der lig Børnene selv var i møjefuld Opdrift. Det kunde ikke være andet end, at den unge

finske Kultur en Tid maatte faa Mærker heraf, til Harmen for Aandsaristokrater, til Handlingsspore for finsksindede af gammel Kultur; ikke at tale om, at mangen paa mer eller mindre synlig Vis led Skibbrud, saa det havde været ham eller hende bedre at blive i de vante Farvande. Særlig skal dette Præg af det hurtig opskudte, Præget af »Parvenu« (i vid Forstand) have været kendeligt i Firsernes Slutning og i Halvfemserne — som noget gennemsnitligt, der ikke omstødes af den Kendsgærning, at der i Hundredaarets Slutning fra finsk Side er præsteret fine og ypperlige Kulturindsatser. Efterhaanden er Tilegnelsen begyndt at gaa dybere, og *andet Slægtled* har alt gaaet i finsk Skole, en Skole som ogsaa selv har vundet i Fasthed og Fylde.

I den finske Skønlitteratur er Skildringen af de omtalte Overgangstyper ikke ukendt, saa lidt som Modsætningen mellem den første Tids Ildhu og Offerglæde og paafølgende Koldsindighed og veludviklet Forretningssans. — Men hvor ligger Hovedskylden for hine Ulæmper — som jo iøvrigt enhver ung Kultur i nogen Grad kan opvise Sidestykker til? En Finne vil sige: Hvad om den svenske Overklasses store Tal havde fulgt Snellmans Raab: Gaa over, vind Almuens Respekt og Tillid og gør Jer til dens Ledere! Var der mon da ikke bedre bød det derpaa? En Svensk vil hævde, at den finske lærde Skole (tilmed rent finske) kom for tidligt. Naar Almuebørn — skriver Estlander 1887 — saaledes rykkes fra deres naturlige Livsomraade for ad en kunstig Vej at havne i et helt andet uden Hjemmets Forudsætninger og med den

Dannelse en i Hast samlet Oversættelseslitteratur kan skaffe dem, da risikerer de »en skibbruden Livslykke»; det havde ikke haft saa stor Hast med at naa til Toppen. — I al Fald var den finske Lærdscole i Treserne bleven et Folkekrav, mulig »frenhidset ved Agitatorer«, men dog et Krav der eengang vakt aldrig lod sig slaa ned. — For at hin Overgangstype ikke skal opfattes skævt og overdrevent, skal endnu kun mindes om, at den finske Almue før hine Skolers Tid ikke var en HordeHalvilde, men et Folk med gammel, væsentlig skandinavisk Bondekultur.

For den »Mellemdannelse« hvormed Svenskerne vilde tænkt Begyndelsen gjort, har de finskdannede *siden* virket efter al Evne. Næppe noget Samfund overgaar i Nutiden deres i Iver for at sprede Kultur til de brede Lag. Normalt føler enhver højt dannet Finne sig som Part eller endog direkte Arbejder i denne Sag. Videnskabsmanden taber sig ikke helt i lærde Fagstudier, men skriver og taler ogsaa til Lægefolk. Selv den unge Student virker i sin herlig lange Ferie, saa godt han evner, som Kulturbærer.

Samtidig med at den finske Almues eget Kultur-niveau i de sidste Aar stadig er højnet gennem Folkeskoler, Høj- og Landbrugsskoler, frit Oplysningsvirke, Presse, kommunalt og politisk Liv, er imidlertid dens Forkærlighed for den »højere« Undervisning (Mellemskolen og den lærde Skole) vedblevet. Den lavere Middelstand og Almuen sender Sønner og Døtre i Mængde den Vej; mange af dem bliver Studenter; og til den aarlige Studenterhøst hører nu ca. 300 Piger; en stor Del af de unge Studenter søger dog straks ud

i praktiske Stillinger (som Jordbrug og Hjemgærning). Et stort Tal Almuesønner gaar stadig den gejstlige Vej, og de gammeldags fine, svenske Præstehjem (S. 216) er nu gennemgaaende veget for en anden Type. Paa mange Omraader, ogsaa Digtning, Kunst, Videnskab har Almuebørn gjort sig gældende paa det smukkeste.

Ret lærerig for Nutidens Forhold er følgende Oversigt over Elever fra højere Skoler (Døtre- og Mellemskoler er her medregnede) i 1909; Procenttallene henfører til vedkommende Sproggruppe som Helhed. (Dog kan der ikke altid sluttes tilbage til *Hjemsproget* (S. 265 og 276), hvad der for os forringer Opstillingens Værdi).

	Embedsmænd	Forretningsdrivende		Jordbrugere		Arbejdere	Husmænd o. l.
		større	mindre	større	mindre		
Finske	3361 =20%	1078 —7%	6580 40%	1001 6%	1726 —11%	2152 13%	530 —3%
Svenske	1825 =27%	1386 =21%	2401 —36%	250 =4%	276 —4%	467 =7%	50 =1%

Regner man (naturligvis noget vilkaarligt) Embedsmænd, større Forretningsmænd og større Jordbrugere til »Overklasse«, ses det, at 33 % af de finske Elever nu udgaar fra saadanne Hjem, 67 % fra jævnerne; det maa endda huskes, at mange af de »finere« finske Forældre selv har været Almuebørn; vi er jo nu ved andet Slægtled, Snellmans »Børnebørn«. For de svenske er Tallene 52 % mod 48 %. Ved Statslyceerne, hvor Undervisningen er næsten gratis (40 Fmk. aar-

lig) bliver Modsætningen mellem Sproggrupperne endnu større; 1909 regnes her som Almuebørn 8 % af Svenskerne, 23 % af Finnerne.

VII.

Offentligt Liv efter 1883.

Hvad der i 1883 var naaet med Hensyn til Rets- og Embedssprog, var væsentlig Sprogenes omtrentlige Ligestilling i det umiddelbare Forhold til Befolkningen. Det var klart at Udviklingen ikke vilde standse her. Baade det fennomane Krav om Flertallets Ret og Sagens egen Natur: den nøje Forbindelse mellem Ekspeditionerne til Publikum og den øvrige Skriftføring indeholdt Kim til videre Vækst. I de nu følgende Aar blev der stadig talt om Ønskeligheden af en Stænderlov; især hævdede Svenskerne at Sagen ikke burde regnes for administrativ; men paa Landdagene naaede man ikke til Enighed, og de videre Skridt toges da ad den eengang traadte Vej.

Under den ejendommelige Form af et Brev til Aabo Hofret (Overret) blev der i 1887 truffet Bestemmelse om Myndighedernes *Protokolsprog og officielle indbyrdes Skriftvekslen*: Alle lokale, lavere Myndigheder skulde her rette sig efter Omraadets *kommunale* Protokolsprog; men de højere Myndigheder, hvis Omraader omfatter flere Kommuner med forskellige Protokolsprog, fik (som Regel) *frit Valg*. Man mærker her et Kompromis indenfor Senatet; det finsk-sindede Mindretal (med Koskinen) har faaet Kommunalprincippet (fra 1883) gennemført for lavere Ret og Embede, men ikke for højere. Svenskerne vilde

helst være gaaet bort fra Kommunalgrundsætningen over hele Linien, ja ogsaa ophæve den overfor Publikum, altsaa opgive Ordningen af 1883 (S. 248). Endnu paa Landdagen 1897 søgte Adel og Borgere at faa gennemført en Stænderlov af det Indhold: Det *indre* Forretningsprog afgør enhver Myndighed selv »*efter Sagens Interesse*»; og overfor Private (*udadtil* altsaa) skal »*Initiativsproget*» (det hvorpaa Sag-indlederen har indgivet Sagen) være afgørende, ogsaa hvor der ikke foreligger særlig Anmodning fra Parterne. Men Præster og Bønder hindrede dette: »*Initiativets*» Sprog kunde let opfattes vilkaarligt af Dommer eller Øvrighed; og Advokaterne ved en Retssag bruger heller ikke altid deres Klient's Sprog.

Ufærdstiden 1890—1905 virkede til at styrke det finske Element i Embedsstanden noget; idet nemlig en Del svenske Embedsmænd demonstrativt gik af eller vilkaarligt afsattes, kom væsentlig Gammelfinner (Eftergivenhedspartiet) i Stedet; og ikke nær alle svenske genindsattes siden. — I 1902 tog det gammel-finske Senat et Skridt videre til Sikring af det finske Sprogs formelle Ligeret, idet det — uden Stændernes Medvirken — udstedte en omfattende, endnu gældende *Sprogforordning*. Grundlaget er stadig det kommunale Protokolsprog som Norm (for større sprogblandede Omraader gør Flertallet af de paa gældende Kommuner Udslaget) — dog med fuld Ret for Privatmand overalt i Finland til at kræve det andet Sprog. Principet er nu fuldt gennemført ved alle Myndigheder (ogsaa de højeste), hvad Ekspeditionerne til Private vedrører, men endnu *ikke helt* gennemført med Hen-

syn til Myndighedernes »indre« Forretningssprog, idet nemlig *Centralmyndighedernes* Embedsmænd i flere Tilfælde selv træffer Valget (dog skal f. Eks. højere Myndighed altid skrive til lavere i det Sprog sidstnævnte er pligtig at bruge). Centralmyndighed er først og fremmest *Senatet*, hvoraf Højesteret udgør et »Departement«; indenfor Senatets Omraade : hele Finland, har jo Flertallet af Kommunerne finsk Protokolsprog; følgelig skulde her ved den indre Skriftføring Finsk konsekvent være gennemført. Faktisk har iøvrigt siden den Tid Senatets Protokolsprog ved *Chefernes* egen Beslutning gennemgaaende været finsk; men dette vedrører kun det mere skematiske i Bogføringen; ethvert Medlem har nemlig i Kraft af Forordningen Ret til ved Drøftelse at bruge Svensk og faa sine Ytringer protokollerede i dette Sprog.

Denne Forordning tilfredsstillende ikke fuldt de Svenske, endnu mindre dog de to finske Partier. Disse sidste klager desuden over, at der endnu stadig er mange Embedsmænd, i al Fald højere, hvis Finskundskab er utilstrækkelig, og at Folkets Mistænksomhed mod dets Øvrighed ikke er overvunden. [Paa den anden Side udtaler dog lejlighedsvis selv Uusi S. (for " 1912), at der nu med hvert Aar bliver flere Embedskandidater som ikke selvstændig kan affatte *svenske* Dokumenter.] — Da den første Ufærdstid var omme, fremlagde de 3 Partier paa *Landdagene 1907 og 1908* hvert sit Forslag til Omordning. Disse frembyder Interesse ved at trække de Synslien op som vilde præget en fortsat Sprogstrid, om ikke det ny russiske Tvangsvælde havde drejet eller dog sinket Udviklin-

gen. Fælles for alle tre Forslag er Ønsket om at ombytte de evindelige administrative Afgørelser med en *Lov*, endog saaledes at Hovedprinciperne skulde være Grundlovsbestemmelse. Kort kan Standpunkterne maaske udtrykkes saaledes: Begge finske Partier vil gøre Finsk til Hovedsprog, Gammelfinnerne vil væsentlig kun anerkende Svensk som Lokalsprog, medens Ungfinnerne vil tage et videregaaende Hensyn til svenske Minoriteter; Svenskerne kræver Sprogens fulde Ligeret. Nøjere saaledes:

Gammelfinnerne vil saa vidt muligt bort fra Dobbeltsprogsprincippet: Finsk skal overalt være det egentlige officielle Sprog; dog faar Svenske i Kommuner med svensk Protokolsprog og i Kommuner hvor f. Eks. mindst 20 % af Indbyggerne taler Svensk, Ret til at faa deres Sager behandlet paa Svensk, ogsaa for de højeste Myndigheder; men til Svenske i alle andre Distrikter tages intet sprogligt Hensyn. Alle Embedsmænd skal fuldstændig bekerske Finsk, kun de der kan faa med Svensk Sager at gøre, skal beherske Svensk. — *Ungfinnerne* vil i Stedet for det kommunale Protokolsprog som Norm sætte *Indbyggertallet* i Kommunen (Tanken er jo iøvrigt ikke fremmed for *Gammelfinnerne*); i Tilknytning dertil vil de etablere *blandede* Kommuner og større Distrikter ved Siden af de ettsproglige: »Blandede« er Kommuner, hvor det ene Sprog tales af mindst 20 % eller af mindst 3000 Mennesker, samt større Retsomraader, naar de indeholder mindst een blandet (eller sprogafvigende) Kommune (Centralmyndighederne regnes altsaa for *blandede*). Her faar enhver Ret til at

ekspederes paa sit eget Sprog — dog saaledes at Fler-tallets Sprog, være sig Finsk *eller Svensk*, bliver Om-raadets egentlige Hovedsprog. Selv paa de ettsprog-lige Omraader bør desuden Private, der taler det an-det Sprog kunne *indgive* Klager og Andragender paa eget Maal; og ved *Domstolene*, i al Fald i Kriminal-sager, skal de *modtage* Kendelser og Excerpter paa Mo-dersmaalet. (I Indlandet kommer dette Svenske til gode, og f. Eks. paa Aalandsøerne Finner). Om dette ungfinnske Program blev gennemført, vilde det vel endnu stadig gælde, at en Minoritet tetsteds i Verden var mere begunstiget end i Finland. — *Svenskerne* en-delig forlanger (omtrent som i 1897; allerede 1877 for-mulerede Chydenius Grundtanken): Overalt i Finland skal Svenske nyde lige Ret med Finner; udadtil (overfor Publikum) afgør Initiativsproget, indadtil Embeds-mændenes frie Valg; Kravet begrundes dels ud fra den svenske Almue (»en talrik folkstam«), dels ud fra svensk Kuiturs historiske Ret. — Landdagsudvalgene tog dog ikke afgørende Stilling til Striden, derimod anbefalede de dens fremtidige Løsning ad Lovgivnin-gens Vej og ønskede grundlovmæssig fastslaaet, at »Folket bør styres og tjenes paa *sit eget Sprog*.«

Thi Faren fra et tredie Sprog — »Rigssproget« — var stadig overhængende. Allerede i Bobrikoftiden havde Russisk truet med at gøre sig gældende i of-ficiel Brug, og i den allersidste Tid er det ved at mæl-de sig paany med forfærdende Eftertryk: Skæbne-svanger er her Rigsloven af 1912 om Russeres Lige-stilling med Finner; ved Embedsbesættelser begun-stiges Russere allerede stærkt uden altfor nøje Hensyn

til deres Kundskab i »de lokale Sprog.« Ny Rigslove om Russisk som officielt Sprog i al Fald i Senatet (ogsaa overfor Landdagen) er endnu kun i Forberedelsesstadiet; og Retsplejen skal vistnok foreløbig lades i Fred paa dette Omraade. Den ny Ordning vil, ved Tingenes bitre Ironi, i sine Grundtræk komme ad den hidtil aldrig lykkede »Lovgivningsvej« : gennem Russlands Duma og Rigsraad og paa Trods af Finlands Landdags Protest. Tilløbet af Russere til Embederne vil vel stundom endog gøre Praksis værre end Teori; og Voldsfærden kan mulig gaa lige ind paa Livet af selv *den* beskedne Ret som Bondeskjalden pegede paa og som i sin Tid blev fravundet det gamle Rigsprog: at »trykke Tilsagn gives ud paa Folkets egen Tunge«.

Paa den gamle Stænder-*Landdag* lod det finske Sprog væsentlig blandt Bønderne (den eneste Stand, hvor en Tolk var ansat). I een Stand, nemlig Adelen, var der aldrig nogensinde talt Finsk før 1894. Da brød en Dag, uden Varsel, *Yrjö-Koskinen* den Yngre, Høvdingens Søn, Traditionen og talte Finsk. Hans Færd vakte Svenskernes Uvilje, men Finsk blev straks efter udtrykkelig hjemstedt i Adelsstanden.

I Medgangsaaene efter 1905 veg ved alle 4 Stænders enige og højsindede Beslutning den gamle Repræsentationsform Pladsen for Europas mest demokratiske Ettkammerlanddag med Forholdstalsvalg og begge Kons Ligeret. Ved denne nyder Svensk *formelt* saa godt som fuld Ret i Højde med Finsken, baade mundtlig og skriftlig; alle svenske Talers Hovedpunkter refereres desuden ved Tolk paa Finsk, og de fin-

ske »tolkes forsvensktalende Almuemænds særskilt, om de saadant ønsker.« Men reelt maa dog vel den ny Landdag gøre Finskhedens Overvægt næsten overvældende? Næppe fuldt *saa* meget som man kunde ventet. Det lille »svenske Folkeparti«, c. 25 Mand stærkt, $\frac{1}{8}$ -del af alle Deputerede, har i Forhold til sit Tal gjort sig meget stærkt gældende; adskillige svenske Deputeredes høje Dannelse og politiske Skolethed giver dem en ikke ringe Vægt. Men desuden mærkes i de sidste Aar ogsaa her den russiske Dødninghaand, for Sprogens Vedkommende mest ad indirekte Vej. Den folkekaarne Forsamlings Frugter er visnede; forgæves Protester overfor Russervældet og Forsøg, oftest haabløse, paa Sociallovgivning, hvor dog ogsaa Modsætningen, mellem Socialisterne og de Borgerlige satte Boni. Ude blandt Folket skal Interessen for offentlige Forhold nu være i Nedgang; og den Styrkelse der herved kunde være tilført ogsaa den finske Selvhævdelse bliver herved mindre. En Sag af særlig Betydning her vilde være en Omændring af den *kommunale Valgret*, saa denne blev lig den politiske; Landdagen har tilstræbt en saadan Reform; men da man tillige vilde bort fra den gamle Ordning, at skatteydende Russere kunde faa Valgret, var Stadfæstelse fra højeste Sted udelukket. Finland lever da stadig paa sin gamle kommunale Valglov med Mangestemmesystemet, der flere Steder giver den velhavende Svenskhed Overtaget. Saaledes er Helsingfors Byraad næsten helt svensk, medens man talmæssig vilde vente $\frac{1}{3}$ Svenske, $\frac{1}{3}$ (Gammel- og Ung-) Finner, $\frac{1}{3}$ Socialister. Svenskerne optager dog her og anden-

steds stadig enkelte finsksindede paa deres Kandidat-lister. (Det vil ses, at Kommunens »Protokolsprog« under disse Forhold er en noget usikker Norm for Retssproget, jfr. Ungfinnernes Program).

De finske *Socialisters* Stilling til Nationalitets-sagen er næppe fuldt klar og ens. Paa Landdagene har de viist Hang til at kalde Svenskernes Krav overdrevne, men samtidig energisk at betone, at finske Storborgere ikke er bedre end svenske. At en livlig social Debat *i det lange Løb* vilde tage Lyset fra Sprogstriden, kan vel formodes; men ogsaa denne Faktors Betydning udviskes for Tiden af *Russer-vældet*.

Dette er da den Mur vi paa disse Omraader overalt løber imod tilsidst. Her hvor Talen er om Finsk og Svensk i det offentlige Liv, kan vi ikke lade det Spørgsmaal helt uanset: Hvorledes har man i Finland i nyere Tid set paa Sprogkampens Betydning for Russervældet; hvilket er Forholdet mellem Fennomani og Russificering? Og har den velkendte *indre* Spalting i Ufærdsaaarene Sammenhæng med Sprogstriden? Vi kan imidlertid ikke betragte den egentlig »politiske« Fare helt isoleret; Spørgsmaalet maa ses i Sammenhæng med Modstanden mod russisk Kultur taget i videste Forstand.

For *begge* Sproggrupper var det klart: Borgens Luge mod Vest maa holdes aaben; Tredjemand staar for Døren mod Øst og banker paa og vil gjerne sidde til Bords i Stuen. Men hvorledes holdes Østens Kulturform bedst ude? Dær hvor den ene Part trøster sig til kraftigt Brystværn, aner den anden en farlig Mine-

gang. Snellman siger i den for nyttede Artikel om Fremtidens finske Overklasse: »De smaa Folks Nationalitet løber megen Fare . . . Skal vel Finland undgaa den haarde Dag? . . . *Gid den blot ikke maa komme for den store Omskabelse er gaaet for sig*, for den her træffer paa en enig Nation.« Det store Sprogskifte skal altsaa afværge Faren fra Øst. Noget russisk Stormløb mod Finlands Forfatning har Snellman maaske slet ikke ventet; han tænker væsentlig paa den almónkulturelle og nationale Fare, særlig for de fattige, jordløse Finners Vedkommende: Hvis man ikke i Tide faar højnet dem og fæstnet dem i skandinavisk Kultur, hvem veed hvor de da havner? Svenskerne derimod mente, at en hastig gennemført Fortrængen af deres Sprog vilde gøre Finland saa aandelig fattigt, at det ikke kunde staa paa egne Ben; og de ydre Forhold vilde da naturligt give den russiske Kulturform Indpas (S. 275). Denne Ulykke vilde endda fremskyndes ved den nationale Alliance: et spottende Udtryk for Finners Modtagen af Hjælp fra St. Petersburg til at fremme fennomane Formaal. Man tænke her paa Snellman i 1863, Koskinen (Retssprog og Skoler) fra 1883. Det tor vel nok fornodes, at Russerne, efterhaanden som de udstrakte »Rigstanken« til Finland, selv har regnet Fennomaniens for en mindre farlig Modstander end Svenskheden. — I selve Snellmans *Grundsyn*, der særlig træder frem i Felittoget mod det liberale Parti (S. 245), ligger vel Spiren til en dyb Forskel mellem Svenskes og mange Finners Tankegang. hist den stærke Fremhæven af den politiske Særstilling som en Grundbetingelse for at bevare den gamle Kui-

tur, her det energiske Eftertryk paa den sproglignationale Sags Fremme som mest kultursikrende, i al Fald som et Gode, der ubetinget maatte hævdes. Og ganske uforligelige Meninger om den rette Taktik skulde træde frein, da »den haarde Dag« kom som et Angreb paa selve Forfatningen.

Under dette optrækkende Uvejr i Hundredaarets Slutning skete det, at den *ungfinske* Gruppe sluttede sig sammen med Svenskerne i Enighed om Kampen overfor Russerne (den passive Modstands Taktik). Fra »Gammelfinnerne« skiller Ungfinnerne sig ikke blot ved Uenighed i Sprogprogrammet — her var de ved deres første Fremtræden nogle Aar tidligere snarest nok saa skarpe, siden blev det anderledes — men mere ved en ret dyb Forskel i almindelig Livsanskuelse, der atter nærmer dem til (svensk) moderne Aand overfor Gammelfinnernes større Konservatisme. — *Gammelfinnerne* (selv kalder de sig »det finske Parti«) vilde undgaa at sætte *alt* paa Spil, bl. a. burde man beholde en indenlandsk Embedsstand, de manede til Lydighed efter at der eengang *var* protesteret, og de frembød sig derved som Regeringsparti, gennemførte jo som saadant ogsaa nogle ret moderate Ændringer i Sprogforholdene og besatte en Del Embeder som Svenske havde opgivet. Anklager for at have øget Landets Ulykke og uden Sky at udnytte den til egen Fordel, rettedes mod dem; Forrædernes navn hæftedes paa flere af deres Mænd. Det egenartede ved Gammelfinnernes Stilling gjorde det ikke let indenfor deres Rækker at sondre mellem de samvittighedsløse Lykkesøgere, Faratikerne og det store Tal af alvorlige, tænkende Fæ-

drelandsvenner. Vi staar her overfor en sælsom Forening af det uhyggeligste og det mest tragiske i Finlands Historie. Denne Strid var næppe undgaaet, selv om »den store Ornskabelse« i Snellmansk Forstand var sket forinden, men den havde i saa Fald ingen Sprogstrid haft at filtres sammen med. — Det nuværende »indenlandske« Senats Mænd har intet finlandsk Partis Tillid; de ny Ufærdsaar, hvor de Kulturgoder Gammelfinnerne dengang mente at kunne redde, er angrebne, giver mulig denne Gruppe en ændret Taktik; saa fuldt som noget af Partierne ønsker ogsaa den at bevare vesterlandsk Kultur.

Efter Bobrikoftidens Afslutning optog en stor Del af Ungfinnerne paany Sprogkampen, som de midlertidig havde ladet hvile. En anden Gruppe af dem har stærkere holdt paa, at Sammenholdet udadtil burde overskygge Sprogstriden; et ungfinsk Dagblad, hvis Program bl. a. bød paa »Udvikling af den politiske Bevidsthed til en Idé, der forener begge Sproggrupper«, maatte dog gaa ind af Mangel paa Tilslutning.

Som et ejendommeligt Symbol paa selve Sprogøndringen opfattes i Udlandet undertiden Finlands *to Flag* (rent private). Først i de aller sidste Aar kan dette kaldes træffende. Det blaa og hvide Flag, Topelius' Idé, var *almindelig* i Brug, da von Hausen senere af historiske Grunde foreslog det røde og gule. I Bobrikofaarene holdt Ungfinner og Svenske paa dette; Gammelfinnerne blev ved det ældre, i den sidste Tid endda støttede af den ene Gruppe Ungfinner. Skillelinien har altsaa spillet lidt imellem politiske og sproglige

Niveauer. I det frie bruges Flagene næsten aldrig, thi *Ruslands* Flag skal vaje øverst.

Det offentlige Liv har, trods al Splid, tillige vist os Muligheden af delvis Samling mellem Finner og Svenske. Endnu mer storartede Udslag har *alle* Partiers politiske Enhedsvilje givet sig i flere afgørende Øjeblikke, saaledes Folkeadressen til Zaren i 1899 og flere Landdagsbeslutninger helt ned til de allersidste. Mon en saadan Tilslutning fra Folkets brede Lag kunde været mulig, hvis den finske Almue endnu ved Hundredaarsskiftet havde haft gyldig Grund til at føle sig »fremmed i sit eget Land»? Sikkert vil hverken Finner eller Svenske falde paa at svare Ja.

VIII.

Finsk og svensk Overklasse i Nutiden.

En finskdannet Klasse fremstod, ikke ved Samvirken af alle Finlænderes enige Viljer, men under dyb Splid med de Svenske. I Stedet for den kærlighedsfulde Samhu som baade en Snellman og f. Eks. en Estlander hver paa sin Vis havde ønsket udsaaet, høstedes bitter Uvilje og Mistillid. Paa nogle Omraader, Sproget vedrørende, har vi fulgt Finland i den sidste Menneskealder stadig længer ind under Sondringens og Kampens Tegn; og dette Tegn staar over flere end hine Himmelegne. Det kan yderligere eftervises ¹⁾ i direkte Udslag af Nationalitetsfølelsen, ²⁾ i det økonomiske Liv og ³⁾ i Arbejdet for Aandskulturen. I Lyset heraf kan ⁴⁾ tilsidst spørges, hvorledes vel i Fremtiden den svenske Overklasse skal finde sig til Rette; for den finske, der skyder af saa mange og kraf-

tige Rødder, er det ikke nødvendigt at stille et saadant Spørgsmaal.

1. En ejendommelig Bevægelse fra finsk Side i de allersidste Aar er det store *Navneskifte*. Enkeltvis er Skifte forekommet før, allerede inden 1850; i vor Tid er Tanken udgaaet fra flere Finskhedsforeninger, navnlig den store *Suomalaisunden liitto* af 1906. I Danmark søger vi af praktiske Hensyn bort fra de mange Navne paa -sen, der i og for sig er danske nok, og vi udrenser ikke vore mange fortyskede eller tyske Slægtsnavne. Men i Finland er Sagen national, et Stræb bort fra de yderst hyppige svenske eller svensk-ladne Navne. Hine Foreninger opfordrede alle finsk-sindede der ikke bar finsk Navn, til at tage sig et saadant. Det kan gøres gratis og uden videre Formaliteter, blot ved Annonce i en Avis; og intet Navn kan skærmes ad Lovens Vej. Lettest og i Grunden hensynsfuldest overfor de Svenske fandt man det var, om Skiftet skete i stor Stil i Løbet af kort Tid og dermed væsentlig kunde være overstaaet. Især 1906 og 1907, paa Snellmandsdagen 12te Maj, er der sket Tusinder af Skifter i alle Folkelag. I nogle Tilfælde, særlig vel hvor det gamle Navn iforvejen havde faaet kendt Klang, beholdtes det forved det ny: Danielsson-Kaimari, Aspelin-Haapkylä, Gallén-Kallela. En Gren af Familien Sneilman har oversat sig selv til Virkkunen (virkkun -- hurtig). — Finnerne har en virkelig gammel Navneskik at ty til. Den stod ved Magt langt ind i Svensketiden; først fra 16de Hundredaar af begyndte (S. 214 fl.) svenske Slægtnavnes Sejrs gang, først blandt Adelen, siden i Borger- (og Præste-) Standen. Ogsaa

Almuesfolk gik det ofte ud over; slap de uskadte fra Præsten, tog kanske siden Herremanden eller Haandværksmesteren sig af dem. Officererne omnævnte deres Rekrutter: Stål, Sværd, Stolt, Frisk, Flink, Frimodig: fra Runeberg kendes jo en Del af disse raske Krigernavne. Præster har ofte latiniseret sig selv, som hos os; en Europæus, med klassisk, kosmopolitisk Vingesus, skrumper ved Historiens Søgelys ind til en lille ærkefinsk Äyräpää (»Skrænt-ende«), et Stednavn fra Viborgkanten. — De der nu har skiftet om, har i nogle Tilfælde kunnet paavise deres gamle finske Navn og taget det. Ellers vælger man f. Eks. efter Hjemegn eller Fædres Fornavn, eller man oversætter (ikke: fordrejer) det svenske Navn. En Mønsterliste er udarbejdet. Maalet er, at den finske Nationalitet ikke for Verden skal gaa under ikke-finske Navne.

2. Paa svensk Side var tidligere den store *Kapital*, og endnu er dær relativt de fleste store Formuer (ogsaa vor Elevliste S. 281 giver vel Vink i saa Henseende.) Fra finsk Side har man indset Pengefaktorens Betydning i den nationale Kappelstrid. Fra omtrent 1880 begyndte Fennomanerne at virke for rent finske Pengeforetagender; en Række Virksomheder som Banker, Aktieselskaber for Livsforsikring, Brandforsikring o. s. fr. er fremstaaet, og flere har faaet overordentlig stor Tilslutning; ved Navn skal her kun nævnes *Kansallis-Osake-Pankki* (»: Nationalaktiebanken). Stadig nye Foretagender skyder frem. En solid Gaardmandsvelstand er hyppig i det finske Indland. — De fennomane Foretagender har saa drevet Svenskerne til tilsvarende Skridt.

3. I meget høj Grad trækker Skellet sig naturligvis gennem Dagliglivet og afgrænser den personlige Omgang; dette kan ikke undre. Ved Sammenslutninger i kulturelle Øjemed falder det ved Forsøg paa Samarbejde vanskeligt at finde et Ligevægtpunkt — og indtræder der Adskillelse, ser man uhjælpelig forskelligt paa, *hvad* der er en retfærdig Delingslinie. For kort Tid siden deltes den i Halvfjerserne oprettede »Concordiaforening«, der vil hjælpe unge begavede Kvinder; de Svenske, der endnu havde et Flertal i dens Styrelse, gennemførte en Adskillelse for bestandig, saaledes at Halvdelen af Renterne skal tilfalde svensktalende; fra finsk Side vakte dette megen Uvilje, og man spurgte: Er det Sprogene eller Menneskene der skal stilles lige? Paa lignende Vis, dog knap saa grelt, er Uenighed traadt frem ved Fordelingen af Statens litterære Understøttelser; de foretages dog endnu af en fælles finsk-svensk Komité. — Et Fællescentrum af saare stor Betydning for hele Landet er Universitetet, det øverste Sæde for Videnskab og Embedsuddannelse. Her gaar da ogsaa Modsætningerne særlig stærkt frem, og her tilspidses Striden, mellem svensk og finsk dannet Klasse.

Alt i alt er *Universitetet* den Dag i Dag vel nok Svenskhedens fasteste Borg i Finland. Dette udelukker ikke, at det ogsaa har haft sin store Betydning for den anden Part. Netop her havde Finskheden i en ellers død Tid (Tyverne og Tredverne) sine fleste Repræsentanter; men al Undervisning var naturligvis svensk. 1826 oprettedes en Docentpost, 1850 et Professorat i finsk Sprog, 1860 godkendtes de første finske

Doktorafhandlinger. En betydelig Indrømmelse gjaldt dernæst Kirkens Tarv: Fra 1872 skulde alle *ny* Medlemmer af det teologiske Fakultet *kunne* forelæse og eksaminere paa begge Sprog. Indtil omkring 1880 var der mange svensktalende Lærere som saa velvilligt paa Fennomanien og ventede, at ad den *frie* Udviklings Vej vilde Folkets Hovedsprog snart blive Universitetets Hovedsprog. Men fra Firserne af (efter de »liberales« Opløsning) blev det anderledes; Modsætningerne skærpedes; Flertallet af Lærerne holdt mere bevidst paa Svenskhedens Ret og Magt; Folkets Tillid og Kærlighed til dets øverste Højskole veg ofte for Kritik og Harne. Og de finsktalende gav nu Snellman Ret, der til sin Død havde hævdet, at paa Universitetet maatte Finskheden sejre ved udtrykkelige *Paabud*. Stiftelsen havde, og har endnu, *Selvstyre*, ogsaa i Sprogsager. 1894 lykkedes det de fennomane Medlemmer af Konsistorium (Lærdomsrepublikens egen Styrelse) at faa dette med til at udvide Kravet om *Kundskab* i Finsk til *alle* Fakulteters *ny* Medlemmer. Ved Eksaminer har Studenterne faaet Ret til at bruge det af de to Sprog de onsker, og Øvelser og Samtaler skal, kræver Reglementet, foregaa paa begge Sprog. Men ved *Forelæsningerne* har de enkelte Lærere vedblivende Ret til selv at træffe Valget, saa den befalede »Kundskab i Finsk« her ikke behøver at udnyttes; tilmed klages der indtil nu over, at Konsistorium har set igennem Fingre med stor Ukyndighed i Finsk hos de ny Lærere. Forst fra 1904 af tog Finskheden nogen Fart; men indenfor Konsistoriet er de $\frac{2}{3}$ Svensksindede. 1911 er c. 70 % af de studerende udgaaede fra finsk Skole, og

omtrent Halvdelen af Forelæsningerne holdes paa Svensk. Det er i *Førstningen* ikke let for en ung finsk Student at følge en svensk Forelæsning. Særlig fordelte er de finske Medicinere (c. 70 % af alle Medicinere); de har kun 20 % af Forelæsningerne paa Finsk, og alle deres *faste* (ordinarii) Lærere er svenske; de fysisk-matematiske Studerende gaar det ikke stort anderledes; helt gunstigt for Finnerne er Forholdet kun hos Teologer, Filologer, Historikere. (En Fremgang af rent formel, skematisk Art er det, at Finsk 1911 paa en svensksindet Rektors Forslag er blevet »Protokolsprog« ved »lille Konsistorium«, der varetager løbende Forretninger; ligesaa ved det sproglig-historiske Fakultet).

Svenskens Magtstilling ved Universitetet betragtes af Svenskerne selv som »en Værdimaaler for vor Eksistensberettigelse«, af Finnerne som et beklageligt Misforhold. I Pusterummet mellem de to sidste Ufærdstider forsøgte man en Ændring. Det ungfinske Parti indgav paa *Landdagen* 1908 Forslag om, at Undervisningssproget maatte sættes nogenlunde i Forhold til de studerendes Sprog; fortrinsvis skulde hvert Fags *faste* Lærer varetage den finske Undervisning. Gammelfinnerne foreslog endog (1907 og 1908), at *alle* siden 1894 ansatte Universitetslærere skal give »den til deres Embedspligt hørende offentlige Undervisning paa Finsk.« Fra svensk Side undertegnede 62 Professorer og Docenter — i Erkendelse af at Forholdene ikke er normale — et Forslag om, at alle *faste* Lærestole (undtagen de medicinske) skulde fordobles og hver Sproggruppe fylde *sin* Række. Dette

Projekt, der vilde blive meget dyrt, tog dog selv mange Svenske Afstand fra; det vilde egentlig betyde, at $\frac{7}{8}$ af Folket skulde bære Hovedbyrden ved et helt, ekstra, svensk Universitet. — Fra svensk Side stempede man det som i høj Grad uretfærdigt at tilsidesætte en betydelig Del af Landets studerende Ungdom paa den Maade Finnerne vilde; ogsaa overfor Professorerne fandt man de finske Forslag ubillige; svensk-oplærte Videnskabsmænd vilde næsten eller helt blive afskaarne fra at virke ved Universitetet. Desuden udtalte flere Svenske Frygt for, at der ikke let skal faas fuldt dygtige Lærerkrafter fra finsk Side; i mange Tilfælde er det Svenskerne selv der (i Konsistorium) har det Ausvar at afgøre Kompetensen. Endelig hævder Svenskerne, at dybest set tjener et ligelig blandet Universitet Studenterne, ja hele den finske Folkedel bedst ved at modvirke Aflukkethed og Stillestaaen. — Finnerne mener, at man ogsaa kan studere Værker i fremmede Sprog, selv om man hører Forelæsninger alene paa sit Modersmaal; og de hævder, at som Forholdene nu staar, er svensk Sprog snarest en Hindring for fuld Hengivelse til at højne det finske Folk i Kultur — f. Eks. gennem videnskabelig Litteratur paa Finsk, og her føler man megen Trang til direkte Medarbejdere. Svensk Overklassekultur i Finland — mener de — vil klare sig alligevel; den har Støtte i Sprogfrænder udenfor Landet; men paa finsksproglig Kultur arbejder ingen i Verden undtagen Finnerne selv [anderledes end ved de 3 Sproggrupper i Svejts]; derfor maa Landets eneste Universitet være væsentlig finsk. Selv Gammelfinnerne erklære-

de sig iøvrigt villige til at give svensk Sprog en viss, omend »fordringsløs« Plads ved Universitetet, afHensyn til Præster og Embedsmænd i svenske Egne; det hed endog, men sikkert overdrevent: »Den svensktalende Almues Tarv vil nok blive forholdsvis bedre varetaget end det finsktalende Folks Tarv i denne Henseende indtil videre kan blive«. (Danielsson-Kalmari paa Landdagen 1908). —

De forskellige Forslag blev dog slet ikke fremmet i Landdags-Udvalgene; man krympede sig, under den stadig lurende Fare fra Øst, ved at blande Regeringen ind og haabede endnu, at Universitetet vilde reformere sig selv. Det er ikke sket; snarest føler de Svenske sig for en længere Fremtid sikrede i de fleste Fakulteter. — Til syvende og sidst er vel Forelæsningsprogene ikke det afgørende; det værste er Kulde og Mangel paa Forstaaelse mellem Læreres og Elevers Majoritet; heri vilde en udefra paatvungen Sprogreform foreløbig ikke ændre stort. Den Løsning, at Svenskerne grundede et privat Universitet (om muligt med Statshjælp og Eksamensret; man har tænkt paa Aabo) synes nu fjærnereliggende. Fra finskSide har man for nylig søgt at hjælpe sig ved, med store Tilskud fra hele Folket, at faa oprettet et rent finsk Videnskabsakademi, og man er ifærd med at oprette et »Sommeruniversitet« (med ret folkeligt Præg) i Jyväskylä, hvor Statsprofessorerne virker i deres Ferie: Et Stræb efter ny Centrere for højere finsk Kultur udenfor Universitetet. Et russisk Vælde kunde jo mulig drive baade Svenske og Finner videre ind paa saadanne Forsøg, hver

Gruppe for sig, saa man overlod den gamle Borg til den ny Magthaver.

Studenterne i Finland har ned til nyeste Tid været Nationens Stolthed. Men Spænding fulgte hele Landet, især i Firserne, de Kampe som Sproggrupperne leverede i Studenternes indbyrdes Samliv, ved *Foreningernes* Styrelsesvalg og Lovændringer. De studerende er endnu fordelt paa gammeldags Vis i Afdelinger efter Hjemstavn (nu ialt 12). Det holdt ret haardt for Finskheden at gøre sig respekteret her. En Tid var der flere blandede Afdelinger; nu er kun een tvesproget (den Viborgske), 8 er rent finske, 3 rent svenske. Denne Udskillelisesproces afværger vel nok haarde Sammenstød, men er ett af Folkesplittelsens tydeligste Tegn: »Blomsten af Landets Ungdom« gror bedvis fordelt i to Haver; man skal sætte over Stengærde for at faa samlet en fælles Urtekost. —

Der er ogsaa Omraader indenfor Fredens og Oplysningens Arbejde, hvor Fællesskab kan trives. Det religiøse Liv kender til saadant. Og finske og svenske Højskolelærere kommer til aarlige Samstævner. Indenfor Sportslivet sker det, at Folk af begge Lejre mødes. Men de store Modsætninger kan man ikke ræsonnere sig fra ved at pege paa saadant.

4. Egenartet former sig da den *svenske Overklases* Stilling i Nutiden. Hvor finder den ret Frændskab og aandeligt Opland? Stærke Baand knytter den naturligt til *Sverig*; og en Del Paaskønnelse for »Forpost-tjenesten« faar den ogsaa fra Publikum dær; men sin

rette Arbejds kreds kan den ikke søge derovre. I al Fald paa ett Omraade, Litteraturens, vanskeliggøres det den desuden allerede rent forretningsmæssigt; rigssvenske Forlæggere ser lidet venligt paa finlandske Forlag. Forfattere faar Vest for den botteniske Vig vanskeligt nogen stor Lærerkreds. — Sit Hovedvirkefelt maa den finlandssvenske Overklasse naturligvis søge i Finland selv. Men fra de *finskdannede Klasser* vandrer den, som vi har set, i mangt og meget skilt. Den Betydning den hævder for sig selv som Kulturbro mod Vest, imponerer ikke ret Nutidens dannede Finner, som mener at de selv har Vilje og Evne til at hente sig Kulturværdier fra Udlandet, Sverig saavel som andre Lande. Lad os gribे os selv om Hjærtet; en Schimmelmänn-Bernstorffsk Kres har i sin Tid tilført Danmark store Goder; hvis en rig og højt dannet tysktalende Overklasse, talrigere end den danske, havde holdt sig rundt om i det danske Rige (vi sætter: med faatallig tysk Almue i et politisk bevaret Sydslesvig), saa havde vi Problemet ind paa Livet. — Og fra den *finske Almue* fjærnes de svenskdannede let ved dybe Skel — kun delvis vel en rent sproglig Mangel paa ydre Forstaaelsesmulighed, thi en dannet Svensk maa kunne taaleligt Finsk; tillige ved en Følelse, ofte gensidig, af Fremmedhed. Fra Almuens Side er denne Følelse nok en gammel Arv, men øget og ompræget ved den nyere Tids Fenomani. Et Par Træk af Livet kan vise Forskydningen i Almuens Syn. Lektor Godenhjelm og Frue (S. 255) overnattede 1879 i en Gæstgivergaard paa Landet; han talte med Gaardens Folk om deres Køer og fortalte om Koracer i Udlandet. Fra deres Kammer

hørte de siden gennem den tynde Væg Folkene samtale og ytre Tvivl, om det nu ogsaa var rigtigt »Herskab«: Ganske vist havde de set Køer udenlands, men de talte jo Finsk indbyrdes. Og samme Ægtepar hørte engang en gammel Kone bekymret spørge: »Hvorfra skal man saa faa Herskabsfolk, naar alle taler Finsk?« Op mod 30 Aar efter hørte en Udlænding, ved Lejlighed, hvor en Del Mennesker var i samme Lokale, Karl og Emilie Bergbom (S. 272) tilfældig veksle nogle Bemærkninger indbyrdes paa Svensk; en ung Finne af Arbejderklassen — om han kendte Søskendeparrets store nationale Fortjenester, faar staa hen — ytrede da til sin Sidemand Udlændingen: De maa vide, at der er dem her i Finland som holder sig for gode til at tale Folkets Sprog. — De svensktalende søger nu ikke længer særlig meget ud i Folket. Som Præster og Læger f. Eks. foretrækker Bønderne ogsaa, naturligt nok, »rigtige« Finner. (Iøvrigt er den religiøse Interesse svag blandt de svenskdannede.) Selv for Svenske, der Hjærtens gærne vil i Lag med Befolkningen, falder det nu vanskeligt at vinde dens Tillid. Der kan nok i nyeste Tid findes Eksempler paa, at f. Eks. en svensk Herremand i rent finsk Egn med Iver virker for finsk Almueoplysning (som den nys afdøde Ossian Grotenfelt), men der er en kendelig Bevægelse i Retning af, at de svenskdannede samler sig i Købstæderne, blandt de større især Helsingfors, samt Aabo og Vasa; saa man kunde faa Indtryk af Tropper, der fra det aabne Land trækker sig sammen i Fæstningerne. Endnu bor dog mange af dem spredt rundt i Landet.

Hvad dømmer man da i Finland om dens svenske Overklasses Fremtid? Fra finsk Side har de alvorlige Ord lydt til den: Netop da I uomtvistelig staar saa højt i Dannelse og Dygtighed, hvilken Højnelse vilde det saa ikke været for hele Folket, om Jert store Flertal havde taget dets Modersmaal som Jert eget! Som en Efterklang lød det endnu i en Festtale paa Snellmans 100 Aars Fødselsdag (Ordene dog fremfor alt henvendt til de svensktalende blandt de finsksindede): »Vel kan engang den Tid komme, da Finlands Folk ikke længer trænger til at opfordrenogen Modstræbende; men i denne Time bekender vi alle, at vi vilde vinde Aartier fremad for finsk Kultur ved en almindeligere Forfinskning af vor Overklasse.« Ingen venter dog længer det vil ske; heller ikke tror man, at Tvang skulde vinde den; den Form for »Tvang« som selv de videstgaaende nu tænker paa, er jo iøvrigt: øget Unddragelse af Statens Hjælp, Overlødelse til egen Skæbne og Kraft; og lidet vilde vel ogsaa blive vundet, om engang under Forhold, vi ikke kan overskue, Fennomanien »som en Vaarflod skulde strømme over sine Bredder, og da i sin Iver gaa videre end ønskeligt var« (Mikkola paa Landdagen 1908).

Og de svenskdannede selv. Deres Almenpræg er i al Fald ikke Selvopgivelse, heller ikke Følelse af at have forsømt deres Besøgelsestid. Det lyder fra deres Side med Eftertryk: Vi bør ikke gaa over; det vilde svække vor Friskhed, vort Særpræg. Finland kan ikke undvære en svensksproglig Kultur; var vi ikke, vilde finske dannede efterhaanden miste det nøje Kendskab til svensk Sprog og saaledes isolere Finland, bl. a. og-

saa derved, at det personlige Samkvem med Skandinavien, hvori nu ogsaa mange finsksindede deltager, svandt ind; i selve den finsksproglige Kulturs uomtvisteligt høje Fortjenester har vi da middelbart en Part. Og vil de ikke regne os som den ældre, mer verdensvante Broder, saa lad dem i al Fald føle os som den æggende Braad.

Men iøvrigt øjner man hos svenskdannede en Bølg mellem to Stemninger, to Tendenser. Den ene betoner, med mørkere Syn paa Fremtiden, mest: Forsvar, indre Samling, til en viss Grad Isolation fra Finnerne; den anden fremhæver egen Styrke til vedblivende at tage Kulturopgaverne op overfor hele Landet. Det første Hang giver sig Udtryk, naar nu og da Svenske mismødige trækker sig ud af offentligt Hverv, hvor de følte sig som druknende i den finske Majoritet. Symptomatisk er her Udviklingen i svensk Digtning. En Runeberg kunde med Geniets Kraft i Finskhedens Barndomsdage favne baade Svensk og Finsk og blive Nationalskjald, Digter for hele Folket. Ogsaa siden fremstod Digtere med kærlighedsfuld Forstaaelsesvilje overfor den finske Almue; endda bortset fra *Topelius* med hans finske Sind og svenske Pen, møder vi saaledes en *Tavaststierna*, t. Eks. med Romanen »Hårda tider» og med »Qvinnoregimentet» (der samtidigt ubarmhæjrtigt, men vittigt haaner hans Slægtleds *dannede Fennomani*), eller en *Ahrenberg* med Skildringer af østfinske Bønders Liv. Men selv om de delvis er oversatte til Finsk, føles de dog som svenske, ikke finske Digtere. Og indenfor den nuvirkende Digtergeneration med dens højt udviklede, lidenskabe-

lige eller sarte, lyrisk-erotiske Poesi, finder vi et mere afsluttet svensk Overklassepræg. Det gælder en Mand som Friherre *Gripenberg*, hvem en Dansk skarpt har betegnet som »en typisk Talsmand for det svenske Finlands højt kultiverede Herreslægt i dens adelige Døds-kamp mod dobbelt Overmagt og indre Splid« (V. Rørdam i »Svensk Litteratur«). Fornylig har Gripenberg sunget om det fjendske Folk og det elskede Land:

Jag älskar en frusen, fiendtlig jord,
 den hårdaste jord som jag känner,
 en jord hvilkens folk af de bittraste ord
 en dödsring omkring mig spänner.
 Men brinner där hat blott i mänskornas bröst,
 så stiger där kärlek ur jorden;
 vid furornas mummel, vid moarnas röst
 jag glömmar de sårande orden.

Endnu smærteligere og rodløst helt ud i virkelig Selvopgivelse, lød det fra Tavaststierna, der døde sjælelig forpint og sprængt; de nu almenkendte Linier fandtes siden mellem hans Papirer:

Gif mig ett språk och gif mig ett land,
 gif mig att älska älskade band,
 gif mig en krets till hvilken jag hör,
 gif mig ett mål att stupa för!

Maaske melder der sig en Dag en stor Digter for det andet, frejdigere Syn. Det kan se ud, som dette i de allersidste Aar er i nogen Fremgang, i Bevidstheden om, at de Goder der nu trues udefra, er fælles, og i vedvarende sikker Følelse af Svenskhedens høje Stade i Aandskultur, Forretningsverden ja Resterne af

politisk Liv. Ud herfra hævdes det: Vi behøver ikke ængstelig at isolere os, men med fuld Fastholden af vort eget Sprog bør vi lære os grundigt Finsk og, trods vrangvillig Modtagelse, melde os til Medarbejde paa alle store Opgavers Løsning. Det gælder saa om disse Svenske kan gøre fuldt Alvor heraf og samtidig fastholde deres svenske Sprog. — Der findes en Art formidlende Gruppe (S. 277, 303,) som vedkender sig finsk (fennomant) Sindelag, men dog har beholdt svensk Hjemmsprog; de finsktalende foreholder denne Gruppe, at den kun halvt kan vie sig til sin Nationalitets Sag, naar den hjemme hæger om et andet Sprog.

Er nu Meningerne delte om den svenske Overklasses Udsigter til direkte Samarbejde med den finske Del af Folket, findes der saa slet ingen Opgave, hvori alle Svenske kan tage Del, og hvis Retmæssighed ogsaa Finnerne vil indrømme? Var ikke den ulykkelige Tavaststiernas Blik blindet, da han ikke kunde faa Øje paa nære Baand, som fortjente at elskes? Svaret ligger snublende nær. Svensk Kulturs Væreret herovre har ikke blot sit historiske Grundlag; den har ogsaa et nationalt.

»EttSprog, ett Sind« (*yksi kieli, yksi mieli*), de ofte hørte Ord i et Ahlqvist'sk Digt af 1860, vilde ikke udtrykke, at alle Finlændere skulde fenniseres, men at Landets Styrke skulde hvile paa inderlig Enhed mellem finsk Under- og finsk Overklasse (Fortsættelsen er: »—skaber Samklang i Väinös Folk«). Dette Løsen kan ogsaa Svenskerne gøre til deres. Er den finlandsk-svenske Almues Ret til sit Sprog en Selvfølge, saa er dermed givet ett endnu: Dens Ret til svenskta-

lende Hjælpere indenfor Landets dannede og velhavende Klasser. Ingen kultiveret Finne, hverken »Ung- eller Gammel-«, nægter iøvrigt nogen af Delene (inedens der nok findes dem som i Praksis arbejder med paa at skille svensk Almue ved dens Jord). Koskinen, Gammelfennomaniens mangeaarige Fører, har efterladt en Brochure — paa Fransk, rettet til »een af Fredsbevægelsens Ledere« —, hvori han energisk hævder enhver Mindretals-nationalitets Ret til at faa sit Sprog respekteret »i videste Udstrækning« i Undervisning og ved Domstole; heller ikke svenske lærde Statsskoler i svenske Egne har noget Parti villet bekæmpe. Og Gammelfinnen Kaarle Krohn udtalte 1906 i den oven citerede Tale ved Snellmansfesten: »Naturligvis trænger ogsaa denne Befolkning til dannede Hjælpere, og det finsktalende Folk, som af egen bitter Erfaring veed, hvad det vil sige at være helt uden Dannelsesformidlere, ønsker ikke nogen anden den samme Skæbne Og en Fyldestgørelse, selv rigelig tilmaalt, af denne Folkedels aandelige Behov, er ikke i mindste Grad til Hinder for det finske Folks Trivsel.«

Den Svensk-dannede der længes efter en naturgiven Kres at virke for, behøver ikke ensom at lade Haanden synke; Kresen er der. Ringe i Tal, spredt i Rum, lidet prøvet i Kraft. I samme *Grad* som han har dens Tarv for Øje, maa hans Følelse af Rodløshed i Landet forsvinde. Denne Almue alene retfærdiggør ikke Tilværelsen af en saa overordentlig stor svensk-dannet Klasse som Finland har. Og Kresen selv er beskedent Arbejdsmark for dem der føler Kald til at

lede Millioner; det at ofre sig stærkt for den medfører snarere en viss Isolation. Netop ved sine *faktisk* truede Kaar er den dog en Arbejdsmark der kalder paa uforsagte Dyrkere. Og disse har meldt sig. Ved Siden af det verdensborgerlig-aristokratiske Præg i en Del af den svenske Overklasse er der ved at ridse sig et andet: Politisk staar nu det gamle svenske Partis Hovedstyrke som »det svenske *Folkeparti*«. — Om den svenske Overklasse tænktes helt borte, da var den svenske Almue langt vanskeligere stillet end den er. Og omvendt: skulde engang den svenske Almue gaa sprogligt til Grunde, da først kunde de efterlevende Fæller i Overklassen sukke mod »et Maal at falde for«.

IX Svensk Almue.

I Finlands Kystegne, mod Syd og mod Vest, har Bosættelsesforholdene gennem Tidernes Løb nationalt set været højst vekslende. I fjærn urnordisk Tid (S. 210) og senere endnu har Svenske færdedes (delvis: boet fast) mulig i en uafbrudt Kyststrækning fra Nord for Vasa og næsten til Viborg; langs de store Elve endda ret langt ind i Landet. Siden hen har Svenske og Finner i disse Egne bølget frem og tilbage, vel ogsaa filtret sig ind mellem hinanden. (Om Blodblanding i synderlig stor Udstrækning fandt Sted i Fortiden, kan næppe siges.) Finske Navne i nu svensk-talende Egne, svenske i nu finsktalende giver Vink om Stillingens Skiften; i Østre Nyland er Finnby nu svensk og Svenskby finsk. — Ett finsk Fremstød kendes efter »den store Ufred« ca. 200 Aar tilbage; det gjaldt Kystegne som var blevet udplyndrede og affol-

kede; men de indflyttede Finner blev efterhaanden forsvenskede. Et nyt Fremstød gaar, som vi skal se for sig i vore Dage.

I Nutiden bor der svensk Almue: 1) Langs Vestkysten i *Østerbotten* omtrent fra Gamle Karleby Syd-paa til lidt Nord for Björneborg, i Tal c. 100,000; den vigtigste Købstad her er Vasa. 2) Paa *Aalandsøerne* og paa den store *Øgruppe mellem Aabo og Hangö* udfor Sydvestre Finland (i alt c. 50,000). 3) I *Nyland* omtrent fra Hangö i Vest til Kotka i Øst (det østligste Sogn Pyttis hører dog under Viborg Len); i Tal over 100,000; Hovedkøbstæder foruden Hangö: Helsingfors og Borgaa. Desuden 4) i Sokøbstæder (og Fabriksbyen Tammerfors) i ellers finske Egne. — Paa Landet er Jordbrug og Fiskeri Hovednæringsvejene. — Rent geografisk har Svenskerne ret ugunstige nationale Vilkaar: Øer og to smalle, indbyrdes vidt adskilte Kyststrækninger. De fleste Sogne paa Fastlandet grænser op til finsk Omraade (nogle af Kystsognene har dog overvejende svenske Sogne i Ryggen). Og et tvivlsomt Gode er det nationalt set, at Jorden i disse Kystegne for en Del hører til Finlands bedste.

Paalidelig Viden om de to Sproggruppers Talforhold har man først fra 1880'erne (til Nød fra Tre-serne) gennem kirkelige Lister for hvert tiende Aar. Hertil slutter sig i de seneste Aar omhyggelige Opgørelser foretagne af de tvesprogede Egenes Studenterafdelinger, (dels finske, dels svenske); disses Grupperingsprinciper er rigtignok ikke helt ens; den finske og den svenske Afdeling for Nyland faar hver for sig lidt større Tal ud for sin egen Nation end den an-

den Part gør; men Forskellen er ret uvæsentlig. I det følgende tager vi først »Landet« for, siden Købstæderne.

Det viser sig da, at i de sidste 30 Aar har paa Landet Forholdene overalt forskudt sig til Gunst for Finskheden. I ret ringe Grad er dette Tilfældet i *Østerbotten*. Udpræget Hang til Forfinskning viser her kun de sydligste Egne, og selv her er Finskhedens Procenttal kun undtagelsesvis vokset med over 10; mod Nord er de Finskes Vækst kun langsom (f. Eks. i Vörå var Finnerne 1880—1900—1910: 6,8—8,9—10,1 %; i Purmo endda: 2,9—5,1—4,6). Naar undtages Købstædernes nærmeste Omegn er Sproggrænsen i *Østerbotten* ret *klar*, især Nordpaa er den ofte meget skarp. — Indenfor vor *2den Gruppe* er Forholdene meget uens. Aalandsøerne er endnu aldøles overvejende svenske, omend Finskhedens Fremgang nu er kende- lig; men f. Eks. paa de store Øer Kimito og Pargas ser det alvorligere ud (Pargas 1880—1900—1910: 15,0—21,7—23,7 % Finner).

Svenskhedens Smærtensbarn i Nutiden er dog egentlig *Nyland*. Endnu i 1860'erne var paa hele denne Kyst (vel c. 40 Sogne) de Finskes Tal ret ubetydeligt. Siden efter har Finner i Mængde paa flere Steder brudt sig Vej ned til Kysten, saa at stærkt blandede Strøg deler den nogenlunde rene Svenskhed i flere Sprogøer. Kun paa faa Strækninger er *Grænsen* mod rent finsk Omraade klar; ofte er Skellene i een og samme Landsby meget indfiltrede; den enkelte Familie kan være ret ubestemmelig. — Kun i 4 nylandske Sogne (hvoraf de 3 ejendommelig nok ikke

rører ved Kysten) er Finnerne siden 1880 gaaet en Smule tilbage (højest 1,3 %); i en hel Del Tilfælde er deres Fremgang mellem 10 og 20 %. Pojo (langt mod Vest) viste 1880 17 % og 1906 30 % Finner; Helsinge nær Helsingfors) 22,9 og c. 35,5 %; Strömfors i Kymmene Elvdal mod Øst 29,3 og 45,1 %; Mörskom (Inlandssogn) endog 36,4 og 56,7. Fraregnes Stæderne, faar vi for *hele* Nyland 1880 gennemsnitlig 53,3 %, 1906 59,0 % finsktalende (i absolute Tal: 1880 c. 81,000 Finner, 71,000 Svenske, 1906 117,000 Finner, 81,000 Svenske). I de *overvejende svenske* nylandske Kystsogne voksede i 1880—1900 den svenske Befolkning med 16 % (altsaa ikke i Forhold til Finnerne, men til sit eget Begyndelsestal), den finske med 76 %.

Aarsagerne til disse Forhold paa Landet ligger gennemgaaende klart for Dagen. Mindst sikkert er det maaske, hvorvidt den ene Parts stærkere eller svagere Udvandring til Amerika har nogen stor Indflydelse, samt om Fødselsoverskudet er større hos Finner end hos Svenske. Men meget Lys over Tingene faar vi ved at sammenligne Østerbotten og Nyland. Hvoraf kommer det, at Forholdene hist er ret stillestaaende, medens Svenskheden i Nyland er langt mere truet? Østerbotten er gennemgaaende et rent Bondeland, Fabriksdriften er svag, Købstæderne lidet betydelige. Herregaarde findes der saa godt som ingen af; Bondelodderne er endda ofte meget smaa, Folkene er sparsommelige. Af Jærnbaner har disse Egne yderst faa; paa den lange Strækning mellem Björneborg og Vasa (c. 175 Kilometer) findes der slet ingen.

Helt anderledes i Nyland. Her er en Mængde *Fabrikker*, ikke blot i Stæderne, ogsaa paa Landet: Jærn- og Klædeværker, Save, Teglværker. Baade her og paa de store *Herregaarde* er der Efterspørgsel efter billig Arbejdskraft. Ofte er Fabrikkerne groet op med *Banelinierne*, og af dem er der forholdsvis mange. Sydfinlands Jærnbaneanet kan i sin Underlighed minde om Nordslesvigs. Den første Bane (1862) gik fra Helsingfors mod Nord til Tavastehus; fra et Punkt midt paa denne førtes siden Østbanen (til Viborg—Petersborg) langt inde i Landet; og fra denne og Nordbanen maatte siden tre Stikbaner lægges ned til Kysten. Den vestgaaende Linie fra Helsingfors løber derimod ret nær ved Kysten. Arbejdet ved disse Baner, ved Fabrikkerne og paa Godserne har hidlokket Finner i Massevis; de har vist sig nøjsomme og udholdende. Og Svenskerne er i ringe Grad optraadt som Konkurrenter; tværtimod har deres Ungdom vist megen Ulyst til »Herretjeneste» paa Landet. Mangen Finne, der ved sligt Arbejde har opsparet sig en køn lille Sum, tager siden fast Bo paa Egnen og køber lidt Jord; og saa mer velhavende Finner er købelystne. Og der er svenske Jordbrugere nok som har været salgsvillige, af Pengetrang eller af Lyst til anden Slags Gærning. Og Jordejere saa vel som Tyende er saa blevet *slugt af Købstaden*. Her, navnlig i Helsingfors, træffer vi dem som Portierer, Hotelkarle, Kuske, Tjenestefolk (Piger helst i finere svenske Hjem), i solideste Fald som Husejere. — Jorden, mente en Finsksindet for nylig, »erde (Nylands-) Svenskes Svaghed, som den er Nord-slesvigs Styrke.«

Men ogsaa uden at komme paa andre Hænder er et Hus, en Gaard, udsat for at afsvenskes. Vi kommer her til de *blandede Ægteskaber*. Saadanne er i Nylands sprogblandede Egne meget hyppige. I Pyttis (Viborg Len, S. 309) var 1910 af 835 Ægteskaber hele 240 blandede, og dette Sogn opviser da ogsaa en kraftig Finskhedsvækst (1880 var 46,2 % finsktalende, 1909 61,5 %). Fra de rent finske Egne i Øst kom Meddelelsen 1911 til den første som svensk udpegede Gaard i Pyttis Sogn; da jeg traadte ind i Stuen, sad Mand, Kone og Børn om Kvældsnadveren og saantalede nok saa livligt paa Finsk. Paa mit Spørgsmaal siden hen svarede Manden, at han var svensk, »men Værtinden (o: Konen i Huset) taler kun daarlig Svensk, og saa bliver det jo nok mere til Finsk.« Dette er efter alt at domme ret typisk (dog gik Børnene her i svensk Skole). Hvad enten det er Manden eller Hustruen der er finsk, bliver et saadant Ægteskab let faretruende for den svenske Parts Sprog, Børnene bliver ofte finsktalende — og kommer i finsk Skole. Og endelig sker det, at rent svenske Forældre sender deres Børn i finsk Folkeskole (hvorom videre siden), altsaa et Fra-fald uden Flytning eller nyt Blod.

Det vilde være urimeligt at vente, Svenskheden skulde klare sig bedre i Købstæderne end paa Landet. Den svenske Tilstrømning overskyldes her af en endnu større finsk. Den finske Talinajoritet er jo i og for sig saa overvældende. I Vasa Lens Købstæder (Østerbotten) steg Finskheden imellem 1880 og 1900 fra c. 20 til 36 %. Indenfor Nyland steg den i Lovisa (Øst for Borgaa) i de samme Aar kun fra 4,4 til 9,0 %, men

derefter (Jærnbane lagt) indtil 1910 til 26,5 %. Og i selve Hovedstaden er Væksten meget stor; den Tid er forbi, da det var almindeligst at høre Svensk paa Gaderne; 1880 talte 35,7 % Finsk, 1910 63 %. For alle Finlands Købstæder tilsammen er Tallene 1880: 31,6 %, 1910: 58,7 % (Man huske dog at alle Tallene naturligvis tillige gælder de »højere« Klasser). Med blandede Ægteskaber (delvis med Skoler) er det vel omtrent som paa Landet. — Fra Stæderne siver der naturligvis ogsaa Finskhed ud i den nærmeste Omegn, f. Eks. ved Arbejdere som bor udenfor Helsingfors og tager ind med Toget. —

Særlig for Nylands Vedkommende ligger det nær at spørge, om en viss Forskel i sjælelig Udvikling hos de to Parter delvis ligger til Grund. En særlig Ihærdighed og Nøjsomhed synes at træde frem hos Finnen, en viss Lyst til ny Kaar, der formentlig byder paa Uafhængighed eller mere Afveksling, mulig ogsaa noget større Krav til »Livsforholdene«, hos Svensken. Er der ogsaa en Forskel i Opfattelsen af de rent nationale Værdier? Det turde være rettest her at give en svensk Finlænder Ordet; det bliver tilmed en varm Ven af den svenske Almue, som har talt for at læge, ikke for at saare. I 1900 skrev Dr. Arvid Mörne væsentlig følgende: Den svenske Almue er gennemgaaende nok selvfølende i høj Grad og frihedskær, taler ogsaa med Stolthed om sin Nationalitet; men kommer der et Tryk udefra saa er det den personlige Selvfølelse (Trangen til Uafhængighed og Velvære) der holder Stand, medens Nationalfølelsen ligger under; til Brovitet med at være svensk »svarer ikke

altid en indre Følelse og Overbevisning, ligesom den ydre Politur hos den svenske Almuesmand ofte skjuler hans Uformuenhed til at værdsætte aandelige Værdier, hans Mangel paa dybere Interesser«. — Om den anden Part, de tilflyttede Finner, gælder i Følge Mörne, at de elsker deres Sprog, viser overfor dets Sag Evne til Opofrelse, arbejder med Iver paa at faa finske Skoler i Sogne med svensk Kommuneflertal — og de læser deres finske Aviser grundigt; de svenske Aviser er ofte skrevne i et ufolkeligt Sprog, fuldt af Fremmedord, den svenske Almuesmand læser mangengang blot Smaanotitserne og springer »Lederne« over. Mörne klager rigtignok over, at enkelte store finske Blade ofte præker Fennomanien i en »skæv og forvansket Form«: I Finland bør man være finsk i Sprog og Sind. Og han mener, at dette paavirker de tilflyttede Finners Optræden overfor Svenskerne: det er ikke Finners Sag at lære sig Svensk, men omvendt. — Præker da virkelig noget finsk Blad, at den svenske Almue ingen Væreret har? Dette kan næppe paavises; de stærke, mulig ubillige Ytringer gælder vistnok *Overklassen*; men da der i større finske Blade mest ties om den svenske Almue, ligger unægtelig skæv Opfattelse hos læge Læsere nær. Med de tilflyttede finske Arbejdere og Smaamænd er der iøvrigt siden 1900 (da Mörne skrev sin Artikel) sket den Forandring, at de nu mest holder Socialistblade, hvilke siges at stille sig ret venligt overfor svensk Almue. Hvad endelig Tilegnelsen af det andet Sprog angaar, er der mulig Forskel ikke blot i Viljen, men tillige i Evnen. Medens svenske Almuesfolk (Børn og Voksne) har ret let ved at lære sig

noget Finsk, synes det at falde Finner yderst drøjt at komme ind i Svensk; der er dem som mange Aar igennem bor i næsten helt svenske Omgivelser, uden at lære noget næneværdigt. Ogsaa i Købstæderne, f. Eks. Helsingfors, gør denne Forskel sig gældende. Mærkeligt nok findes blandt Finnerne mest Kvinder, blandt Svenskerne flest Mænd, som taler begge Sprog.

De omtalte Fakta, ikke mindst de blandede Ægteskaber, viser at stejlt Fjendskab ikke er den eneherkende Følelse mellem de to Parter; men naturligvis er Forholdet yderst vekslende. Det synes som Østerbottens nordlige Sproggrænseegn giver mest Indtryk af gensidig kølig, mistænksom Tilbageholdenhed, i al Fald nogle Aar tilbage; Familier paa Vöråegnen, hvis Huse laa i et Stenkasts Afstand indbyrdes, saae ikke til hinanden, ingen lærte den andens Sprog. I Nyland hvor Berøringerne er særlig indfiltrede, har snarere hersket en Del Ilterhed i Omgang; i al Fald det første Hold Indflyttere var jo jordløse Arbejdere ved Baner, Fabrikker, Herregaarde og mulig ikke altid Blomsten af finsk Sindighed og Vidsyn; stød de saa overfor svenske Bønder, da mødtes her ikke blot to Sprogstammer, men to Samfundslag tørnede sammen; mellem Jordbrugere paa begge Sider er Forholdet i Nyland vistnok fredeligere. Man kan ogsaa høre et: Nu gaar det bedre end før; dette »bedre« kan jo imidlertid rumme en Fare for Svenskhedens Kraft. Det hedder sig iøvrigt, at i Amerika skal finlandsk-svensk og finsk Almue holde saa godt sammen, at førstnævnte ikke søger Sambygge med Rigssvenske, men med Finner; muligt viser saa ogsaa derovre

Suomisproget sin forbavsende Kraft (det sidste er i al Fald Tilfældet i Nordnorge og Nordsverig, hvor man ikke just kan sige, at Regeringerne kæler for den finske Nationalitet).

Den svenske Overklasse i Finland og de nationalt vaagne i den svenske Almue har altsaa en stor Opgave at løse. Det gælder Styrkelse af Nationalfølelsen i nøje Forening med Højnelse af den almindelige Kultur og Velstand; det gælder at hævde Fædrejorden og at vinde den unge Slægt. Har man længe været klar over Opgavens Vigtighed? 1858 — paa en Tid da den *finske* Almues Sag forlængst førtes af varme *Fennomaner* — drøftedes engang i den *nylandske* (dengang *svenske*) Studenterafdeling det Spørgsmaal, om det var heldigt eller ikke, at den svenske Almue gik op i den *finske*. Paa een nær svarede alle de, der ytrede sig: Ja. I Treserne spores nogle Tegn til Omslag. Det *finske* Partis store Indsats for sin egen Almue gjorde sit til at lægge Tanken nær. Men det ny maatte jo vokse op i Skyggen af det gamle vældige Formaal: svensk Overklassedannelse for *hele* Finlands Skyld. Fra ca. 1890 kom ny Kraft over Arbejdet, stigende ind i vort Hundrebaar. Paa de vigtigste Omraader skal Arbejdet og dets Vilkaar antydes.

Om *Folkeskolen*, ogsaa i de blandede Distrikter, gælder nu en Forordning af 1898. Kommunerne skal ifølge denne overalt i Landet inddele sig i Distrikter; er der her tilmeldt mindst 30 Børn, skal Kommunen underholde en Skole, rent finsk eller rent svensk, i Distriktet. Ogsaa sproglige Minoriteters Tarv har Forordningen for Øje, selv hvor de indenfor det enkelte

Distrikt er for faa til at kræve Skole: Kommunen er pligtig til efter visse Regler at oprette Skoler ogsaa for sproglig Mindretalsbefolkning »i spredt Bosættelse«. Men Svenskerne har klaget meget over, at Forordningen ikke er bleven efterfulgt. I nogle Tilfælde er det ganske vist Mindretallene selv som har undladt at kræve deres Ret, saaledes vistnok flere Steder i Nylands indre Sogne, hvor flere blandt den ældre Slægt endnu taler svensk, men Børnene taler finsk og gaar i finsk Skole; i andre Tilfælde er der blevet krævet Skole, men det finske Kommuneflertal har ikke efterkommet Kravet. I visse af de paagældende Sogne har Svenskerne mest været Smaafolk, der vanskeligt kunde hævde sig overfor Kommuneraadet, hvor Bønder (og Herremænd) har Magt. Klager gaar normalt gennem Guvernør (∅: Amtmand) til Senat, som atter gennem Skolestyrelsen lader Sagen undersøge; alt dette tager nødvendig lang Tid; det kan jo endda vise sig, at Klagen har været formelt ugrundet. — Det maa dog ikke forties, at en tilsvarende Række Klager har lydt fra *finske* Mindretals Side, dels rettet mod svenske Bønder, dels mod svenske Herremænd. Den ene Part har for saa vidt næppe meget at lade den anden høre; men for svensk Almue i det hele kan sligt jo være ulige mer faretruende end for Finnerne. I de seneste Aar er imidlertid Klagernes Tal fra *begge* Sider bleven sjældne; begge Parter synes langt villigere end før at bøje sig for Forordningen.

Selv størst mulig Retfærdighed fra finsk Side forudsat, er det dog en nærliggende Opgave for svenskdannede at støtte Almuen ved Oprettelse af *pri-*

vate Folkeskoler. Forholdsviis længe har et saadant Arbejde været i Gang. Allerede 1882 stiftedes saaledes Foreningen »*Svenska folkskolans vännere*«, hvis Kapital nu er ca. $\frac{3}{4}$ Million. Den uddelte for Læseåret 1910—11 ca. 14,000 Fmk. til Folke- og Smaaskoler; tillige virker den for Folkebogsamlinger, Folkeskrifter, samt Sang- og Musikfester.

Paa et højere Alderstrin end Folkeskolen tager Folke-Højskolen Sigte. Dens Vej til Svenskerne gik direkte fra Danmark, ikke over finsk Finland. 1889 indviedes deres første Højskole i Borgaa; i Halvfemsernes Midte var Tallet naaet til 6. Nu er der 14, fordelte paa Nyland, Sydvestfinland, Østerbotten, Aaland; medregnet er det 1908 grundede »Svenska folkakademien« i Malm nær Helsingfors med udvidet Kursus for Elever fra hele Landet. Højskolernes samlede Elevtal for Læseåret 1910—11 var 399; de 27 finske havde saamtidig 1336. De svenskes Statstilskud er ca. 35 % af samtlige Højskolers Tilskud, altsaa meget rundeligt, set i Forhold til *Sogningen*. I Fremtiden er iøvrigt Haabet om vedvarende Statshjælp til svensk som til finsk Skolevirksomhed stærkt truet. — I Førstningen søgte næsten kun Jordejeres Born de svenske Højskoler, nu ogsaa en Del jordløses (af de 399 ca. 140). — Ogsaa forskellige *Ungdomsforeninger* har svensk Almues Højnelse for Øje (bl. a. ved Foredragsrækker); i Nyland alene var der ved Udgangen af 1911 109 saadanne. Samarbejde med dem og vel ogsaa med Højskolerne har »Svenska studenters folkbildningsförening«.

En vældig pekuniær Støtte faar særlig Oplysningsstræbet i »*Kulturfondet*«, der skylder det svenske Folkeparti sin Tilbliven. Det raader nu over 600,000 Fmk., som forvaltes af det svensk-finlandske Litteraturselskab. Det skal dog først begynde at virke, naar Millionen er naaet. —

Men ad hvilke Veje vil det være tjenligst for svensk Folkeundervisning at virke, om man vil naa det Maal at gøre de unge til gode finlandske Borgere af svensk Nationalitet? Man har fra finsk Side skyldt i al Fald *Højskolerne* for at betone det der skiller Finlændere, mer end det der samler, og at knytte Traade saa fast over Havet, at Ungdommen let fremmedgøres for sine finske Brødre, med hvem den har mange Hundredaars Historie tilfælles; »at vække Indbyggere i Finland med oldskandinavisk Sagakraft og Vaabenraslen har været urigtigt.« Hvorledes dette end forholder sig — i de sidste Aar er i al Fald *Højskolerne* ved at undergaa en Ændring bort fra gammelgrundtvigsk Præg (med Hovedvægt paa Foredrag af Mytologi og Historie) i mer moderne, praktisk Retning; flere af dem har Landbrug og Husgærning til centrale Fag, og hin Anke vilde i al Fald nu næppe være rammende. Den i svenske *Folkeskoler* brugte »Boken om vårt land« af Topelius, hvor »Kalevala faar 42 Sider og oldnordisk Mytologi ½« kan i al Fald ingen skyldes for at splitte. — En meget glædelig Ting er de stadig fortsatte Fællesmøder mellem Landets finske og svenske Højskolelærere; de staar som et Løfte om, at fra *Højskolerne* vil trods al national Særprægning ingen Hadskhedens Aand udgaa.

Ogsaa det lille svenske socialdemokratiske Parti (som sætter to Landdagsmænd ind) tager Kulturarbejd op blandt Almuen.

Alt Oplysningsarbejd blandt svensk Landalmue skulde gærne gøre sit til at knytte den fast til Hjemstavn. Ved Siden af Undervisninger gaar et direkte *økonomisk* Virke for at bevare Jorden paa svenske Hænder. Vi har set, at Faren ikke er lille. Svensk Sælgelyst og finsk Købevillje har mødtes; bag de købende Enkeltmænd staar endda en Magthaver som den store finske Bank Kansallis-Osake-Pankki (S. 294), der understøtter Jordkøb i svenske Egne; der er al mulig Grund til at se med ringe Sympati paa denne Side af dens Virksomhed. Men der har ogsaa dannet sig Fællesvirke paa svensk Side; for faa Aar siden grundedes Aktieselskabet »*Svenska småbruk och egna hem*», støttet til den ligeledes ganske unge »*Landtmannabank*». Foreningens Aktiekapital er endnu ikke særlig stor (i December 1911 fandt nyt Udbud Sted). Man opkøber og udstykker Jord, som saa sælges paa lette Vilkaar.

Over hele Linien møder vi da Forsvarsarbejde og Forsvarsmidler. Væsenligt udgaar dog Virksomheden vistnok endnu fra de svenske *Overklasser*; først naar det kan siges, at Almuen selv i Flok tager aktiv Del, er Sagen i bedst mulig Gænge. Som en Art Sidestykke til Mörnes Skildring (af 1900), der vel mest gjaldt Almuen set som udyrket Arbejdsmark, skal hidsættes en Udtalelse af en anden Kender (Mag. Oljemark) 10 Aar senere som Udtryk for Erfaringerne fra selve Arbejdet: Ungdommen (spec. den vest-

nylandske) »er ret let at paavirke, stundom maaske for let, men den savner Udholdenhed og Dybde, samt lægger kan hænde for stor Vægt paa Overfladen . . . Gennemsnitlig er den velbegavet og har mange Udviklingsmuligheder. Det gælder at mærke sig disse og lede dem ind paa de rette Baner.« Paa Spørgsmaal, om Almuen (spec. i det truede Nyland) i Løbet af det Tiaar der ligger mellem disse Udsagn, er bleven mere nationalt vaagen end før, svares fra kyndig Side: Ube-tinget Ja.

Folkebundens egen Kraft er det afgørende. Hvad de fleste *ydre Vilkaar* vedrører — Modersmaalet respekteret i Kirke, Skole og for Domstol, fri Mulighed for alslags privat Virke, højtdannede og formuende Sprogfæller i selve Landet, vilde vel ett og andet lille Folkesamfund regne sig for vel stedt, om der fra oven bødes det Kaar blot tilnærmelsesvis saadanne som den svenske Almues har været i Finland.

Ikke smaa er de Forskydninger som har fundet Sted i Synet paa Sprogsagen, siden Finland for over hundrede Aar siden skiltes fra Sverig. Et svensk »Aldrig« fortrængtes af et svensk »Endnu ikke« og et »Ikke paa den Vis«. Et finsk beskedent »Blot en Plads her inden Døre«, blev ret tidlig et selvbevidst frempe- gende: »Jeg er Husets rette Husbond«. Men Svenskerne Ideal var nu blevet en Harmoni, et Farvernes Komplementspil, vel omtrent som det de røde Træhuse byder Øjet, spredte mellem Finlands grønne Craner: Svensksproglig Højkultur overalt dragende

sig gennem finsk ungdomsfrisk Opvækst. Og den svenske Dannede holdt det ikke for nødvendigt eller forsvarligt, fuldt at blive Finnen en Finne; han klædte sig ikke i hans Sprogrustning, men beholdt sit eget Harnisk, helst lige tungt og kostbart, i Tillid til just herved at kæmpe bedst for begges Vel. I denne Dragt vandrede han vedblivende ved sin Fostersøns Side. Snart tavse, snart i harmfyldt Ordskifte, snart under nogen Eftergiven fra den Ældre, gik de da frem ad Vejen. Ved Vejkanten fik en Dag den Ældre Øje paa en spinkel Yngling, som talte hans *eget* Maal, men var nær ved at glemme det, ligesom Ynglingen selv var bleven glemt; ogsaa i denne genkendte nu Gubben en Fostersøn, og ham trykkede han til sit Hjærte. Og frem gik de; forude laa Vejen spærret af andre, som havde væltet Forhugninger og svære Blokke tværs over. Men Vandringsmændene gik videre, sprang over, veg uden om, krøb under, snart tæt sammen, snart skilte. Forslaaede, halvt lemlæstede, i Grunden uforligte, hige^{de} de stadig frem. Og fremad kommer de, med Livet i Behold, enten til ny og atter ny Spæringer eller engang til saa vidt fri Bane, at de atter tager fat paa den gamle indbyrdes Dyst.

Men *det* blev i al Fald naaet i det sidste Hundredaar i Finland, at nordisk Kulturform fik flyttet sine Grænsesten afgørende frem. En skandinavisk Nordbo kan iblandt finske Finlændere føle sig fuldt aandelig hjemme: Ud over Hegnet, ud i et yderste, usikkert Forland, kommer han først, naar han — stadig indenfor finsk Folkegrund — træder over *Religionsgrænsen* langt i Øst.

En samlet Fremstilling af Sprogstridens Historie foreligger, saa vidt mig bekendt, ikke, hverken paa Finsk eller Svensk. Fra finsk Synspunkt forbereder vistnok Palmén en Fennomaniens Historie (en kort, polemisk Oversigt er hans: Återblick och framtids mål 1900). — De vigtigste Hjælpekilder for nærværende Artikel har været følgende:

1. *Bøger og Tidsskriftartikler* (Forlaget for næsten alle: i Helsingfors). Schybergson: Finlands historia 1903. J. K rohn: Suomalaisen kirjallisuuden vaiheet 1897. — *Specielt til Kap. I*. Saxén: Den svenska befolkningens ålder i Finland (F. fornminnesf. tskr. XXI) og Finländska vattendragsnamn (Studier i nord. filol. I) og Tekst til „Atlas öfver Finland“ (1910, blad 46). Palmén: Suomen kielen asema opetuksen alalla (Oma maa IV). — *Til II*. Niemi: Kalevalan kokoonpano I 1898. Arvidson'in Tutk. ja kirjoitelmaa v. Nuormaa og Rein 1909. Th. Rein: Snellman I^o 1904 (svensk). Bondedigtene efter: 18 runoniekkaa 1889. — *Til III*. Meurman: Kuinka Suomenkieli pääsi viralliseksi 1893. Reins Snellman II 1899. Petitionsbetänkande no. 25 (Åbo 1877). — *Til IV*. K. Krohn: Mitenkä suomi jälleen pääsi sivist. kotikieleksi Suomessa (Særtryk). Yrjö Koskinen: Kansallisia ja yhteiskunnallisia kirjoituksia I-II 1904—06 (2: hans nationale og sociale Skr. fra 1851—71). Suom. liiton juhannusviesti 1906. — *Til V*. Koskinen se IV. Palmén: Korkeampi opetus (Suomen kartasto 1910, no. 48), og se I. — *Til VI*. Estlander: Min ställning i språkfrågan (Finsk tskr. 1887). En ny skönlitterær Skildring af Overgangstypen er L. Onerva: Nousukkaita (2: Parvener) 1911. — *Til VII*. Palmén: Suomenkielen virallinen asema (Oma maa). Sprogforordningen af 10/6 1902. Valtio-päivät 1907 og do. 1908 liitteet I (Partiernes Lovforslag paa Landdagene). Nuorsuomalaisten ohjelmakysymykset 1907. Arbetsordning för Finlands landtdag 1910. Palmén: Suomen valtiopäivän historia 1910 (Slutningen). — *Til VIII*. Kotikielen seura's Navnesagsbrochure; Suom. liitto's Nimiopas.. Suomen yliopisto ja Suomalaisuus 1908 (anonym). Valtio-päivät 1907, pöytäk. II, liitt. VI., do. 1908, p. I, l. VI (Universitetssagen paa Landdagene). Snellmanin juhla Helsingissä 1906 jälkipoimintoja (K. Krohns Tale hektogr.). Heikel: Vår svenskspråkiga bildade ungdom (i Sv. folkskolans vänners kalender 1911). Y. Koskinen: La cause des nationalités assujetties (uden Aarstal). — *Til IX*. Saxén i Atlas 1910, se I. Tre Artikler af Mörne i Finsk tidskrift 1900. U. Saalas:

Uudenmaan kielioloista (Eteläsuom. tervehdys kotiseud. I) 1908.
G. Nikander: Några ord om Finlands svenskar 1911 (Særtryk). Årsbok f. d. svenska folkhögskolan i Finland 1910 og 1911.

2. *Dagbladslitteratur* (kun i ret ringe Udstrækning).

3. *Mundtlige og skriftlige Oplysninger fra Sægkyndige*, baade Finner og Svenske; for deres redebonne og utrættelige Elskværdighed bringer jeg min oprigtige Tak. Hvor her maatte være Fejl i Fremstillingen, ligger Skylden sikkert ikke hos dem.

Sorø, i Februar 1912.

Aarsmødet i Toftlund.

Af Thade Petersen.

Det 10. danske Aarsmøde fandt Sted i Toftlund Lørdag den 10. og Søndag den 11. Juni 1911. Hidindtil har man om hvert eneste Aarsmøde kunnet sige, at det var større end sin Forgænger. Besøget voksede fra Aar til Aar siden vi i 1902 begyndte med 200 Deltagere i den gamle Træpavillon ved »Folkehjem« i Aabenraa. Men al Vækst har sin Grænse. Denne Grænse synes nu at være naaet for Aarsmødets Vedkommende. I alle Tilfælde var Mødet i 1911 ikke større end det i 1910, snarere lidt mindre. Antallet af Deltagere ansloges om Søndagen til omkring ved 3000, maaske lidt under. Derimod var Mødets første Dag bedre besøgt end i 1910, nemlig af omtrent 700 Mennesker.

Sprogforeningens Generalforsamling

var det første Punkt paa Dagsordenen.

Sprogforeningen kan nu se tilbage paa 30 Aars Virksomhed. Den blev stiftet den 10. Oktober 1880*). Siden sidste Generalforsamling havde Foreningen desuden haft endnu en Mærkedag, nemlig den 17. April 1911, da dens nye Bygning paa »Folkehjem« blev indviet.

*) Sprogforeningen. En Redegørelse af Bestyrelsen. Aabenraa 1911.

Medlemsantallet var efter den Beretning, der blev aflagt, siden sidste Generalforsamling vokset med 329 og dermed naaet op til 5400, deriblandt 812 Kvinder. Foreningen havde dannet 23 nye Kredse og havde nu ialt 215. I disse Kredse fandtes der nu 155 Bogsamlinger — hvoraf 16 var dannet i sidste Aar — og en Del Filialer. Til Indlemmelse i Bogsamlingerne var der i Beretningsaaret bleven udsendt 6022 Bøger, langt det største Antal, der hidindtil var bleven udsendt i et Aar. Desuden var der bleven udsendt 9646 Bøger og Hæfter til Fordeling mellem Foreningens Medlemmer og deres Børn. Ved Foreningens Mellekomst var der endvidere bleven udsendt 2100 Stilpræmier, saa at der ialt fra »Folkehjem« var udgaaet 17,800 Bøger.

Foreningens Indtægter havde udgjort 25,008 Mk. 36 Pg. Deraf var 10,635 Mk. 23 Pg. indkommen som Medlemsbidrag, 2,191 Mk. var frivillige Bidrag, og 9,767 Mk. 96 Pg. var indkommen som frivillige Bidrag til Byggesagen. Udgifterne var 47,458 Mk. 94 Pg., deraf 7,195 Mk. 60 Pg. til Anskaffelse af Bøger, 4,336 Mark 45 Pg. til Forvaltning, 34,730 Mk. 02 Pg. til Byggesagen og 1196 Mk. 87 Pg. til Skatter og Forrentning.

I Forbindelse med Regnskabsaflæggelsen gaves der en Oversigt over Omkostninger ved Byggearbejdet paa »Folkehjem«. Regnskabet var ikke afsluttet endnu, men Udgifterne vilde omtrent blive til selve Bygningen 45,400 Mk. Men med de Summer, som Jordarbejde, Indlæg af Centralvarme, elektrisk Lys og Vand, Maling og Montering af Bibliotek og Værelser osv. vil-

de kræve, løb hele Udgiften sandsynligvis op til 87—88,000 Mk. Af frivillige Bidrag til dette Arbejde var der indkommen 19,722 Mk., deraf 10,284 fra Aabenraa.

Til Sekretær genvalgte cand. math. N. Andersen, Aabenraa. Til Medlemmer af Tilsynsraadet genvalgte Rentier P. Skau, Bukshave, Rentier Jørgen Iversen, Svejrup, Redaktør P. Simonsen, Flensborg, og Fru Callø, Sønder Otting, og i Stedet for Gaardejer P. H. Schmidt, Spandetgaard, der ikke vilde tage mod. Genvalg, valgtes Gaardejer P. Kjær, Arrild.

Gaardejer Gotthardsen fra Nørmark indledede en Forhandling om Koncessionen paa »Folkehjem« og opfordrede Generalforsamlingen til at stemme for Opgivelse af den. Drøftelsen af denne Sag blev mere lidenskabelig end godt var, men endte for Resten med, at Flertallet holdt paa Koncessionen.

Skoleforeningens Generalforsamling

fandt Sted umiddelbart efter Sprogforeningens. Af Beretningen fremgik, at Medlemstallet i 1910 var vokset med 1010 og dermed var naaet op til 8222 den 31. December, deriblandt 1450 Kvinder. Siden Nytaar havde der for Resten været en Tilgang af 474, saa at Foreningen nu ved Generalforsamlingen havde 8696 Medlemmer, deriblandt 1695 Kvinder. Foreningen havde i 1910 ydet 419 unge Mennesker Skolehjælp mod 388 i 1909. Der gaves en Oversigt over deres Fordeling med Hensyn til Køn, Stand, Skoler, Bosted osv.

Foreningens Regnskab udviste en Indtægt af 35,962 Mark 83 Pg. Deraf var 21,768 Mk. 13 Pg. indkomne

ved frivillige større Bidrag og Gaver og 13,062 Mk. 29 Pg. som Medlemsbidrag og mindre Bidrag fra Kred-sene. Til Skolehjælp var der udgivet 33,801 Mark 75 Pg.

Da Rentier Hinrich Thomsen, Haderslev, der lige siden Foreningens Oprettelse havde været dens Kasserer paa Grund af Alder ikke vilde modtage Genvalg, valgtes Redaktør Lebeck i hans Sted med 336 Stemmer, mens 202 faldt paa Rentier Laust Ankersen i Haderslev. Til Medlemmer af Tilsynsraadet genvalgtes Møller L. Jakobsen, Brøns, Gaardejer Joh. Andresen, Ullerup, Aftægtsmand H. Smidemand, Stolbrolykke, Frk. Bothilde Skjold, Haderslev, og Gaardejer H. Clausen, Hagenbjerg.

Vælgerforeningens Generalforsamling

fandt Sted Søndag Eftermiddag. Foreningens Medlemstal, der var vokset med 947, var nu 6635. Den havde nu Medlemskredse i omtrent alle Kommuner i Haderslev og Sønderborg Amter, mens de savnedes mange Steder i Aabenraa og Tønder Amter og især i Flensborg Amt. Den har nu ialt 393 Tillidsmænd. Deri er ikke medregnet 30 paa de sløje Egne, hvor der ingen Medlemskredse findes.

Der havde været større Deltagelse i Kommune-raadsvalgene end ellers.

Den 22. Oktober 1910 valgtes Gaardejer Martin Simonsen i Flovt til Foreningens Sekretær i Stedet for N. Nissen, der ønskede at fratræde, efter at han havde været Sekretær i 14 Aar. Den 18. Marts 1911 var Foreningens Formand, Skrumsager, bleven genvalgt.

Ved Tilsynsraadsvalgene i November 1910 var bleven valgt eller genvalgt — de indklamrede Navne er Stedfortrædere —: Gaardejer NisNissen, Nordborg, i Stedet for Fr. Hansen, Løjtertoft (Jak. Jensen, Gøllinggaard), Gaardejer Jakob Friis, Styding, i St. f. P. Fuglsang, Maugstrup, (Gaardejer Chr. Skøtt, Maugstrup, i St. f. A. Enemark, Hogelund), N. Smidt, Søbækled, (S. Thostesen, Fæsted), P. Hansen, Skærtøft, Dr. Sarauw, Augustenborg, Gaardejer N. J. Godthardsen, Nørmark, i St. f. Fr. Høyberg, Visby, (R. P. Rossen, Tønder), Købmand N. J. Hansen, Graasten, i St. f. H. Petersen, (J. Schmidt, Graasten). I Stedet for det stedfortrædende Medlem i 6. Kreds, Dr. Thomsen i Skærbæk, der havde nedlagt sit Hverv, valgtes den 23. April Bankbestyrer J. Møller, Skærbæk. I Stedet for Martin Simonsen, der var bleven Sekretær, valgtes Gaardejer E. Efsen, Halk, den 27. November 1910.

Foreningens Indtægter havde, bortset fra Kassebeholdningen fra 1909, udgjort 7,263 Mk. 09 Pg., nemlig 6,829 Mk. 65 Pg. i Medlemsbidrag, 236 Mk. 50 Pg. i frivillige Bidrag og 186 Mk. 94 Pg. i Renter. Udgifterne var 5,006 Mk. 91 Pg., deraf 1619 Mk. 71 Pg. til Arbejdersekretariatet, 361 Mk. 93 Pg. til Tandlæge Smiths Konsulentvirksomhed, 200,00 Mk. til Oversættelse af Kredsloven, 400,00 Mk. til Aarsmødet, 300,00 Mark til Foredrag og Resten til Forvaltning, Retshjælp osv.

Jernfondet

var siden sidste Generalforsamling vokset med 4743 Mark og beløb sig nu til 42,616 Mk. Det havde des-

uden 2192 Mk. til gode. Af Indtægterne stammede omtrent 2300 Mk. fra Salg af Mærker, 1250 Mk. var Renter.

Arbejdersekretariatet

havde i 1910 ydet Hjælp i 451 Sager*), hvoraf 130 vedrørte Arbejderforsikringslovgivningen, 74 den borgerlige Ret, 44 Lovgivningen om Forholdet mellem Arbejdsgiver og Arbejder, Herskab og Tyende, 21 Invalide- og Veteransager, 20 Nægtelse af Bosættelses-tilladelse, 18 Statsundersaatsforholdet, 6 Privatforsikringsretten, mens Resten fordeltes paa forskellige andre retslige Forhold.

Sekretariatet havde særlig haft sin Interesse henvendt paa Haandhævelsen af Arbejderforsikringen og efter hvad der meddeltes paa Generalforsamlingen hjulpet Folk til Rentebeløb, der kapitaliserede efter en gennemsnitlig aarlig Løbetid af 10 Aar, vilde løbe op til 15—20,000 Mk.

Konsulentvirksomheden

paa det kommunale Omraade, som udøves af Tandlæge Smith i Haderslev, havde i det forløbne Aar særlig haft med Vejsager at gøre. Der var søgt Oplysning om Udfaldet af Kommuneraadsvalgene, og saa vidt disse var indkomne, viste de, at vi fra 1908—11 havde vundet 23 Mandater i Kommuneraadene. Indsamlede Oplysninger om Kommunalgælden viste, at denne var meget stor. Der var f. Eks. i Haderslev Amt Kommuner med 20—40,000, ja enkelte med 60,000 Mk. Gæld Ar-

*) 2. Beretning for nordsløvigske Arbejdersekretariat i Aabenraa 1910.

num-Højrup Kommune har endog 90,000 Mk. Der svæver en Klage over, at Domæneforpagternes Real-skatter regnes med ved Inddelingen af Valgklasserne.

Del socialpolitiske Kursus

gav Rigsdagsmand H. P. Hanssen Meddelelse om. Det havde været besøgt af 83 Deltagere, hvoraf 44 deltog i hele Kursuset*). Regnskabet balancerede med 1576 Mark 24 Pg. Kursuset havde kun krævet et Tilskud af 79 Mk. 44 Pg. af Vælgerforeningen.

Aarsmødet 1912 bestemtes til at afholdes i Broager i Juni, mens det overlodes til Bestyrelsen at bestemme Dagene for det.

Offentlige Møder.

Efter at Generalforsamlingen var sluttet holdt Rigsdagsmand H. P. Hanssen et Foredrag, hvori han paaviste, at Voldspolitikken mod de undertrykte Befolkninger trods den bedste Vilje og de ihærdigste Anstrengelser var kørt fast paa det ene Omraade efter det andet, mens vort nationale Arbejde trods indre Brydninger var gaaet støt og sikkert fremad paa lovlige Grund. Det skulde det blive ved med, indtil der oprandt lysere Tider. Foredraget er efter Talerens Manuskript gengivet i »Hejmdal« og »Dannevirke« Nr. 135. I samme Nummer af »Flensborg Avis« findes der et noget sammentrængt Referat af det.

Paa Folkemødet om Aftenen drejede Talerne sig denne Gang særlig om de sociale Forhold.

*) Beretning om Vælgerforeningens andet social-politiske Kursus fra 14.—20. November 1910.

Indhold.

C. L. K i r s t e i n: Stemninger og Tilstande i Sønderjylland 1848—51	Side	1—45
N. H a n s e n: Forsamlingshusene i Nordsles- vig	„	46—128
C h r. H ü b b e: Vore Kreditforhold	„	129—172
N i k o l a j A n d e r s e n: De tyske Rigsdags- valg i Nordslesvig 1871—1912 . .	„	173—207
F. O h r t: Finner og Svenske i Finland . .	„	208—325
T h a d e P e t e r s e n: Aarsmødet i Toftlund	„	326—332

„Sønderjydske Aarbøger“

udgivne af

H. P. Hanssen-Norremølle, P. Skau og Nikolaj Andersen

begyndte at udkomme 1889 og har siden i en Række forskellige Bidrag skildret Slesvigs Historie, Land, Folk og Minder og har i politiske og statistiske Oversigter belyst Nordslesvigernes Kamp for Bevarelsen af dansk Sprog og Kultur.

„Sønderjydske Aarbøger“ vil som hidtil behandle alle nordslesvigske Spørgsmaal i videste Omfang, Historie og Politik, Sprog og Folkeminder, Naturforhold og Landøkonomi. De vil desuden bringe Skildringer af andre Nationalitetskampe i Fortid og Nutid og Drøftelse af saadanne Forhold, der direkte eller indirekte staar i Forbindelse dermed.

„Sønderjydske Aarbøger“ udkommer to Gange aarligt i Hæfter paa tilsammen omfr. 20 Ark. **Subskription** modtages i alle Boglader i Slesvig, Danmark, Norge og Sverige og i Gyldendalske Boghandel, Hovedkommissionen for de tre nordiske Lande. Prisen er 4 Kroner Aargangen; for Medlemmer af danske Foreninger i Nordslesvig 3 Mark.

Indhold af II. Halvbind 1912.

Nikolaj Andersen: De tyske Rigsdags-	
valg i Nordslesvig 1871—1912	Side 173—207
F. Ohrt: Finer og Svenske i Finland	„ 208—325
Thade Petersen: Aarsmødet i Toftlund	„ 326—332
